INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE
DIN DECEMBRIE 1989

Caietele Revoluției

Nr. 2(76)/2019

Revistă de istorie și comunicare dedicată Revoluției române din decembrie 1989

Colegiul Științific:
Acad. Dan BERINDEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Prof. univ. dr. Dumitru MAZILU
Conf. univ. dr. Adrian NICULESCU
Prof. univ. dr. Constantin HLIHOR
Prof. univ. dr. Alexandru OȘCA

Redacția:
Cristian CHIRCA – redactor șef
Anamaria SIMA
Andreea-Iuliana BĂDILĂ
Alexandru GRIGORIU

Corector: Sorin STAICU

Tehnoredactare: Alina VLĂSCEANU

ISSN 1841 – 6683
ISSN-L 2284 - 7022

Această revistă respectă libertatea de gândire, de opinie şi de expresie a colaboratorilor săi!

Responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine în exclusivitate autorilor. Materialele nepublicate nu se restituie.

Reproducerea integrală sau parţială a textului fără acordul IRRD ’89 este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Fotografiile provin din Arhiva IRRD ’89 şi fototeca Agerpres / internet.

Adresa redacției:

Str. C. A. Rosetti nr. 33,
sector 2, București
tel. 021.311.9980
fax: 031.105.9461
contact@irrd.ro

Tipar executat la Semne ’94 SRL.

SUMAR

EDITORIAL

5 Viorel DOMENICO
După 30 de ani

DOSAR: DECEMBRIE 1989

9 Constantin CORNEANU
Reșița în vâltoarea Revoluției române din decembrie 1989

STUDII

14 Constantin HLIHOR
Manipularea cunoașterii trecutului istoric în era post-adevăr. Cazul Revoluției române din decembrie 1989

25 Cristian CHIRCA
Acțiuni și poziții ale regimului Ceaușescu în perioada premergătoare izbucnirii Revoluției române din decembrie 1989, pentru contracararea reformelor inițiate de Gorbaciov

30 Andreea-Iuliana BĂDILĂ
„Izolarea în propria casă îmi este mai greu de suportat decât lunile de închisoare” Doina Cornea în pânza Securității la sfârșitul anilor ’80

34 Cristian CHIRCA
Imagini referențial ale Revoluției din Sibiu, decembrie 1989 – note succinte

SEMNAL EDITORIAL

39 Alexandru GRIGORIU
Brașov 22 decembrie. Securitate și Poligrafie

INTERVIURI

46 Constantin CORNEANU
DIA, între loialitate și suspiciune (II)

PUNCTE DE VEDERE

53 Petre ROMAN
„Convingerea mea – trebuie să ne batem până la capăt”

54 Anamaria SIMA
Nostalgie și realitate

ACTIVITĂȚI

57 Conferința *Exilul românesc și contribuția lui la erodarea regimului Ceaușescu*

58 Conferința *România, Tratatul de la Varșovia și „doctrina Brejnev”*

59 Comunicatul S.S.R.M.L.: *După 30 de ani: Revoluția română la Washington DC*

62 BIBLIOTECA IRRD

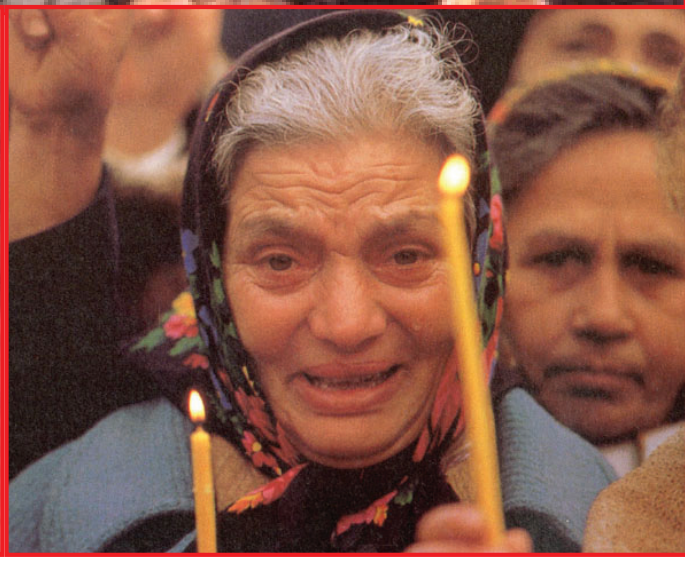

EDITORIAL

Viorel DOMENICO

DUPĂ 30 DE ANI

Din decembrie 1989, de trei decenii, opinia publică din România pare fracturată, marcată fiind de o dilemă deloc descâlcită: **a fost Revoluție sau lovitură de stat?** Taberele ar fi clar delimitate, confruntându-se cu argumente sau speculații, istorici și publiciști, politicieni și juriști, asociații și instituții ale statului, specialiști în istoria recentă, analiști politici și impostori.

Au loc dispute aprige, academice sau contondente. Fără nici un rezultat însă, atâta timp cât persistă o gravă confuzie între *lovitură de stat* și *acțiune antistatală*.

Chiar dacă taberele au rămas aceleași la nivelul purtătorilor de mesaje, în mentalul colectiv, evenimentele din decembrie 1989 pot rămâne încă la nivelul dezbaterii și al controversei, un punct de vedere categoric și definitiv nefiind previzibil într-un orizont de timp rezonabil, atâta timp cât, din ignoranță sau din rea credință nu se depășește confuzia mai sus semnalată.

Cei care susțin că în decembrie 1989 a fost revoluție, că Iliescu nu putea lipsi din ecuație, că a fost, în fond, o mișcare anticeaușistă devenită apoi anticomunistă, trebuie să clarifice multe dintre datele pe care susținătorii loviturii de stat le-au aruncat în arenă. În același timp, adepții loviturii de stat s-au blocat în blamarea sutelor de mii de români care au ieșit în stradă pentru căderea regimului, considerând fără logică, această revoltă admirabilă opera serviciilor secrete străine, îndeosebi a KGB-ului și a unor lideri români, pregătiți dinainte să preia puterea. Dar s-ar fi reușit totuși ieșirea în stradă doar în București, a peste 500.000 de oameni?

Ca atare, balanța interpretării evenimentelor de acum 30 de ani n-a rămas în echilibru, înclinând clar spre Revoluție.

Aceasta a început ca o revoltă populară, izbucnită la Timișoara și la București. Ceea ce a dus la această revoltă populară, care, la 22 decembrie '89, s-a transformat fulgerător într-o veritabilă revoluție, a fost, în primul rând, exasperarea întregului popor român, care de la tribuna celui de-al XIV-lea congres al PCR a aflat că, după efortul de a plăti datoria externă, privațiunile vor continua deoarece din 1990, va trebui să înceapă retehnologizarea industriei. Spectrul perpetuării penuriei demențiale, suportate aproape un deceniu, a adus la acea saturație, care anesteziază instinctul de conservare, făcându-i pe oameni în stare să-și sacrifice viața. Pe acest fond de nemulțumire exacerbată, care depășise limita răbdării unei națiuni, s-a suprapus și acțiunea exterioară a puterilor interesate să termine cu Ceaușescu.

Deoarece în manualele de istorie, schimbările dramatice din decembrie 1989 sunt prezentate neutru și în treacăt, se impune recursul la o definiție clară a termenilor. Cu toate că banalitatea și larga circulație a acestora n-ar justifica-o, este necesară reamintirea lor, fără a face nici un rabat în privința acurateții.

REVOLUȚIA este o schimbare bruscă, violentă, nu numai a unui regim politic, ci și a unui sistem politic. Antrenând pături largi ale populației, o astfel de acțiune colectivă, soldată cu schimbări radicale, presupune, de obicei, o pregătire prealabilă și are o doctrină, un program politic, o conducere centrală și un comandament militar.

LOVITURA DE STAT, sintagmă ce traduce din franceză expresia coup d'etat, este o schimbare a regimului politic din inițiativa unuia sau a mai multor membri din echipa aflată la putere, soldându-se cu înlăturarea celorlalți. Totul se petrece discret, la nivelul statului, în intimitatea instituțiilor centrale ale puterii, într-un interval de timp relativ scurt, fără participarea populației, care e pusă în fața faptului împlinit. În general, asemenea schimbări sunt operate de cei ce se află la conducerea structurilor de forță ale statului.

Ar fi fost deci posibilă o lovitură de stat dată de 500.000 de bucureșteni?...

Ca o culme a absurdității, s-a ajuns să se susțină și o variantă combinată: în decembrie '89, la început, ar fi fost o **revoluție**, urmată de o **lovitură de stat**. Intrând în logica beteagă a unor astfel de păreri, ar trebui ca din echipa care a făcut Revoluția, unul sau mai mulți să fi preluat puterea, înlăturându-i pe ceilalți. Or, după cum se știe, CFSN-ul s-a lărgit în privința componenței și n-a fost îndepărtat nimeni. Ion Iliescu a fost președintele CFSN din seara de 22 decembrie '89 și a rămas până la alegerile din 20 mai '90, de la 1 februarie '90 devenind președintele CPUN-ului, care a înlocuit prima formulă extinsă a CFSN-ului.

Dacă în 30 de ani acest punct de vedere nu s-a impus clar și definitiv, înseamnă că Revoluția este și va fi în continuare un subiect deschis, de controversă… Prin complexitatea și profunzimea sa, acest subiect a fost însă temeinic cernut prin sita instrumentelor de cercetare istorică, cu toată intervenția nocivă mijloacelor de propagandă politică.

Dacă trăim în democrație, acceptând alternanța la putere, trebuie să admitem și principiul *„Ori noi, ori voi!"*, specific luptei de clasă? În plan politic, lipsa opoziției duce la stagnare și la totalitarism, dar în lumea ideilor și a opiniilor, opoziția este motorul cercetării. Într-o societate multipolară, fără un ax ideologic definit, multitudinea punctelor de vedere dă forță și vitalitate, energizează masele, dându-le prilejul participării la evoluție și la dezvoltare. Ca atare, nu se poate impune sau legifera un punct de vedere în domeniul cercetării istorice.

Punctul de vedere unic aparține unei epoci revolute, când se credea că toți oamenii pot fi îngrămădiți în jurul unui centru totalitar care s-a dovedit a fi de fapt… o gaură neagră. Ce punem în loc? O societate a negocierii permanente și a compromisului ori prin luciditate, o invitație la înțelegere reciprocă?

*

DOSAR

TIMIȘOARA

DECEMBRIE

REȘIȚA

în vâltoarea Revoluției române din decembrie 1989

Constantin CORNEANU

În contextul evoluției evenimentelor de la Timișoara din perioada 16 - 20 decembrie 1989 și al radicalizării protestului maselor populare împotriva regimului Ceaușescu și al comunismului, locuitorii municipiului Reșița au ieșit în stradă pe 21 decembrie 1989. Revolta reșițenilor din ziua de 21 decembrie 1989 a condus la preluarea controlului orașului, de către manifestanții aflați în stradă, astfel încât Reșița a devenit, în seara zilei de 21 decembrie 1989, cel de-al treilea oraș liber al României.

Muncitorii și tinerii Reșiței se revoltă

În contextul reîntoarcerii lui Nicolae Ceaușescu din Iran și al discursului său de la TVR din seara de 20 decembrie 1989, structurile de forță ale României socialiste și-au intensificat vigilența în ceea ce privește păstrarea ordinii și liniștii publice. Miliția Județului Caraș-Severin a luat măsuri suplimentare de asigurare a ordinii și liniștii publice în zona de responsabilitate a fiecărei subunități de miliție ceea ce avea să amplifice tensiunile dintre cetățeni și autoritățile locale. În municipiul Reșița, în jurul orei 10.00 din dimineața zilei de 21 decembrie 1989, tot mai mulți cetățeni se se vor aduna în centrul orașului, iar în jurul orei 12.30, în condițiile intonării cântecului *Deșteaptă-te române!*, de către un grup de tineri, un milițian va intra în conflict cu tinerii aflați în centrul Reșiței. Încercând să-și impună autoritatea și să interzică corul de cetățeni, milițianul devine amenințător și se îndreaptă în fugă spre cel care îndrăznise să cânte. Un tânăr, Irinel Struță, intervine și îl blochează pe milițian. Nelu Stan, Ion Avram, surorile Sydner și toți cei prezenți încep să cânte cu și mai multă forță, iar protestul devine public.

Pe măsură ce muncitorii din fabricile și uzinele Reșiței se vor organiza și vor ieși în stradă, în după-amiaza zilei de 21 decembrie 1989, grupului condus de Nicolae D. Vlădulescu și Irinel Struțu i se vor alătura, în jurul orei 15.00, circa 200 de muncitori de la Secția de Mașini Electrice și de la Întreprinderea de Construcții de Mașini, precum și alte persoane, care vor scanda în fața Comitetului Județean de Partid lozinci antidictatoriale și pro-Timișoara, urmați de un grup de 7.000-8.000 de oameni, în jurul orei 16.30, care scandau lozinci anti-Ceaușescu și anti-comuniste în fața Județenei de Partid. **Dialogul dintre manifestanți și primarul Reșiței, Ion Văduva, va eșua.** Referindu-se la acele clipe, **Cazimir Kurta** mărturisea: **„Atuncea când în fața Consiliului Județean de Partid, Comitetul Județean de Partid, cum era atuncea, unde-i fântâna lui Lucaci, în fața fântânii, acolo, ne-am adunat în jur de 25-30 de persoane. Care au început cu scandarea** *Jos comunismul!, Jos Ceaușescu!,* **cu actualul imn** *Deșteaptă-te române!*. **(…) peste tot lumea s-a adunat la marginea pieței. Noi strigam la ei** *Veniți la noi!, Veniți cu noi!,* **ei întorceau spatele, intrau în magazine. Alții care erau la geamuri, strigam la ei, închideau geamurile"**[1].

În fața radicalismului protestatarilor, fostul prim-secretar al județului Caraș-Severin, Iosif Szasz, trece de partea revoluționarilor și aruncă de la balcon tabloul lui Ceaușescu, apoi îngenunchează și aprinde o lumânare în memoria martirilor Timișoarei. În jurul orei 20.00 se va organiza un Comitet de șase persoane care vor redacta Proclamația Reșiței care va fi citită de către Nicolae D. Vlădulescu. Se va întocmi o listă cu 21 de persoane care vor forma o primă formă coagulată de conducere a municipiului Reșița declarat *Oraș Liber*. Ana Mârșăvină, denumită *„Mama Revoluției Reșița"* deoarece era singura femeie din centrul orașului în zilele din decembrie 1989, mărturisește: ***„A fost primul comitet care și-a asumat responsabilitatea conducerii județului, fiindcă până atunci noi nu știam dacă va cădea sau nu va cădea Ceaușescu"***[2]**.** La ora 22.00, Mihai T. Ioan va sfâșia drapelul roșu al comunismului și va crea o primă brasardă pentru revoluționari, ca formă de recunoaștere și de protest față de regimul dictaturii ceaușiste. Structurile de forță ale României socialiste erau într-o așteptare ciudată și aducătoare de primejdii.

Referindu-se la cele petrecute în municipiul Reșița în cursul zilei de 21 decembrie 1989, colonelul (r) Aurel Mihalcea, fostul șef al Securității din județul Caraș-Severin, consemnează: **„Spre sfârșitul zilei**

1. **Revoluția din Reșița povestită de Cazimir Kurta** pe https://mariusmioc.wordpress.com/2017/03/20/revolutia-din-resita-povestita-de-cazimir-kurta-unde-i-fintina-lui-lucaci-ne-am-adunat-25-30-de-persoane-noi-strigam-veniti-cu-noi-ei-intorceau-spatele-intrau-in-maga/#more-19246 (accesat pe 15.05.2019, ora 21.15).
2. Oana Bejenariu, **Cine este singura femeie care a luptat la Reșița în 1989, supranumită „Mama Revoluției"**?, în ***Express de Banat***, 21 decembrie 2014, pe https://expressdebanat.ro/foto-cine-este-singura-femeie-care-a-luptat-la-resita-in-1989-supranumita-mama-revolutiei/(accesat pe 15.05.2019, ora 21.30).

de 21 decembrie, o parte dintre demonstranţi au pătruns în sediul Comitetului Judeţean de partid, astăzi Prefectura judeţului, dorind a dialoga asupra revendicărilor lor. Personalul militar din Inspectoratul MI Caraș-Severin care asigura paza sediului și a oficialităților de atunci s-a comportat exemplar. Împreună cu liderii demonstranților, aceştia au reuşit să atenueze unele stări tensionale care începuseră să apară, au determinat încetarea lozincilor incitatoare la dezordine și a zvonurilor alarmiste cu tentă de violenţă"[3].

În tot cursul nopții de 21 spre 22 decembrie 1989, tinerii aflați în localul Județenei de Partid se vor organiza în grupuri de 6-7 oameni și se vor implica în misiuni de patrulare prin oraș, aducând informații prețioase despre starea de spirit. Se formează, astfel, **„Garda 200 a Reșiței"** condusă de Irinel Struțu. În jurul orei 02.00, unii revoluționari se vor răspândi prin oraș pentru a-și mobiliza prietenii și a-i readuce în centrul orașului la demonstrație. Oamenii vor aprinde focuri în zona centrală pentru a se încălzi, conștienți fiind că dacă pleacă, dacă renunță acum la visele lor, vor fi pierduți. Directorii fabricilor de pâine și lapte sunt somați să trimită alimente în piața centrală a orașului. În cursul zilei de 22 decembrie 1989, circa 15.000 de oameni se vor afla în fața Județenei de Partid. În zorii dimineții de 22 decembrie 1989, liderii revoluționarilor intră în discuții extrem de dure cu prim-secretarul județului, Ion Radu, pe care îl anunță că preiau puterea în oraș. **„Pe tot parcursul zilei de 22 decembrie manifestările nu s-au soldat cu incidente, iar procesul de preluare a puterii a decurs în mod pașnic, așa cum s-a petrecut și în alte orașe ale județului, cu excepția municipiului Caransebeș"**[4], mărturisește fostul șef al Securității din Caraș-Severin.

Diversiuni, morți, răniți și mistere neelucidate

În seara zilei de 22 decembrie 1989, ora 18.00, comandantul Centrului Militar Județean Caraș-Severin și al Garnizoanei Reșița, colonelul Teodor Stepan, s-a prezentat în fața membrilor noii puteri locale și i-a asigurat de loialitatea Armatei. În acord cu aceștia, unitățile MApN vor prelua, între orele 19.00 și 20.00, paza unor obiective de pe raza orașului, precum și al sediului Inspectoratului Județean al Ministerului de Interne unde se aflau lucrătorii de miliție și securitate.

„În aceeași zi, în jurul orei 23.00, mi s-a cerut să mă deplasez la sediul FSN, deoarece cadrele Ministerului de Interne care asigurau paza acestuia, ca și cei stabiliți în garda de corp a noilor conducători sau cei ce fuseseră solicitați de însuși colonelul Teodor Stepan pentru diverse misiuni, fuseseră sechestrați. Ajuns la sediul amintit, am fost foarte surprins de faptul că am fost percheziționat și suspectat ca aș fi intenționat să atac revoluționarii și am luat la cunoștință că paza fusese preluată de militarii colonelului Stepan. Consternat de aceste răsturnări de situație, am fost dus într-un birou și acuzat că am trădat Revoluția și că desfășor acțiuni împotriva poporului român"[5], consemnează colonelul (r) Aurel Mihalcea cu referire la începutul acelei rivalități Armată-Securitate de la Reșița.

Fostul ofițer de Securitate, colonelul (r) Aurel Mihalcea, va mărturisi că în acele clipe a fost martorul multor situații în care era martorul unor atitudini, uneori penibile, alteori tragice, generate de zvonuri precum apariția unor trupe de șoc fidele lui Ceaușescu care atacă Reșița etc. În cursul zilei de 23 decembrie 1989, colonelul Aurel Mihalcea va fi eliberat împreună cu celelalte nouă cadre ale Ministerului de Interne care fuseseră dezarmați și reținuți de militarii colonelului Stepan în sediul fostei Județene de Partid. **„Ajuns la sediul Securității, mi s-a raportat ca în acea noapte clădirea Inspectoratului a fost atacată cu gloanțe de mitralieră, de la o unitate de rachete ce se afla pe un podiș de pe teritoriul municipiului și că au fost făcute cercetări asupra gloanțelor identificate, dar că militarii noștri de pază nu au răspuns atacului"**[6], consemnează colonelul (r) Aurel Mihalcea.

Începând cu noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989, pe fondul zvonurilor privind prezența pe raza municipiului Reșița a unor elemente teroriste, în zona UM 01929 Reșița, a Centrului Militar Județean și a sediului Miliției Județene Reșița se vor executa focuri de armă rezultând mai multe victime. La ora 22.00 se deschide foc real sau simulat asupra unităților Armatei, cu 10-15 guri de foc automat, în special din zona împădurită. Totodată, la ora 19.00

3. Aurel Mihalcea, **Reșița: Cum am devenit „Șeful teroriștilor"**, în ***Vitralii. Lumini și umbre***, Anul III, nr. 9, decembrie 2011, p. 57-58.
4. **Ibidem.**
5. **Ibidem,** p. 59.
6. **Ibidem,** p. 59.

pe ecranele radiolocatoarelor apărării antiaeriene apar primele ținte aeriene, iar comandantul UM 01929, maiorul Iulian Pârvulescu, ordonă deschiderea focului cu mitralierele antiaeriene. Însă, fără efect în plan real. La ora 02.00, în dimineața de 23 decembrie 1989, este observant în curtea Liceului C. S. Reșița un grup de șase-șapte persoane echipate cu ținute închise și care se vor desfășura pe dealul unde se afla UM 01929. La ora 02.40, în zona Reșița, în apropierea dispozitivelor de rachete antiaeriene, vor apărea noi ținte aeriene. Aparatele electronice vor indica faptul că rachetele lansate au lovit țintele, însă nu au fost găsite urme. Unitățile militare de radiolocație și artilerie antiaeriană vor fi solicitate din plin în intervalul următor, respective la orele 02.56 (un divizion RRA lansează o rachetă asupra unei ținte pe care o nimicește), 04.10 (un alt divizion lansează o altă rachetă și nimicește ținta) și la ora 06.24 când o rachetă lansată nu mai poate fi dirijată către țintă.

În dimineața zilei de 23 decembrie 1989, un grup de șapte cadre și 110 militari în termen de la UM 01172 Caransebeș intră în dispozitiv de apărare în zona centrală a orașului Reșița. Totodată, militarii și cadrele de la UM 01626 Aiud aflați la muncă la Combinatul Siderurgic Reșița (cinci cadre și 123 militari în termen) intră în subordinea Centrului Militar Județean și vor participa la acțiuni militare în oraș, după ce vor fi înarmați cu armamentul luat din clădirea Inspectoratului Ministerului de Interne. În următoarele zile, municipiul Reșița se va confrunta cu nenumărate situații imposibil de descifrat, în acele clipe, care aveau să se soldeze cu numeroase dezinformări, tregeri suspecte de arme automate, morți și răniți, încercări de-a folosi frecvențele radio ale tancurilor venite în apărarea unităților din Reșița, întreruperea legăturilor telefonice cu restul României, zvonuri privind posibila dezertare la teroriști a colonelului Teodor Stepan etc. Atacul elicopterelor de la UM 01875 Caransebeș asupra dealurilor unde se aflau teroriști a făcut ca atmosfera să devină de-a dreptul dramatică pe 24 decembrie 1989. Lovirea pneurilor unui TAB care executa cercetarea dealurilor din jurul cazărmii UM 01929, pe 24 decembrie 1989, amplifică temerea privind existența unor teroriști sau forțe loiale lui Nicolae Ceaușescu.

Nicolae D. Vlădulescu confirmă comportamentul suspect, din acele zile, al colonelului Teodor Stepan. **„Trimiterea de trupe în cercetare pe panta aia, în pădure, tot de el a fost regizată…Teodor Stepan a anunțat în mod oficial că va pieptăna dealul ăla să vadă cine-i acolo. (…) Crea scenarii! Pe dealul ăla, când au ajuns elicopterele, nu mai era nimeni! Erau doar ăia de la unitate, că atunci i-au omorât pe unii! Au măcinat dealul ca într-un război!”**[7], mărturisește Nicolae D. Vlădulescu. Un fost ofițer de contraspionaj, Ioan Micle, povestește cu referire la atacul elicopterelor de la Caransebeș din 25 decembrie 1989 (între orele 13.00 și 15.00), venite tot la ordinul lui Teodor Stepan, și care au bombardat pădurea de peste drum de Inspectoratul Ministerului de Interne, cu armamentul de la bord, următoarele: **„După această operațiune, s-a efectuat scotocirea pădurii cu participarea unei subunități MApN și a unei grupe de poliție, solicitată de Teodor Stepan, prilej cu care s-a constatat că nu s-a găsit nici o creangă ruptă de rafalele armelor, nici o urmă de tragere, deci a fost o demonstrație de forță cu muniție de manevră”**[8]**.** În ceea ce privește *„tragerile misterioase din clopotnița unei biserici”*, Ioan Micle menționează că, totuși, colonelul Teodor Stepan a apelat la un pluton de miliție pentru prinderea unui terrorist care trăgea din catedrală, blocând căile de refugiu cu militari ai MApN. **„Din afirmațiile unui participant la acțiune a reieșit că, la un moment dat, Stepan a spus că «merge la Front pentru consultații», iar milițienii să stea pe poziție în așteptarea ordinelor. Stepan s-a deplasat prin spatele catedralei, a revenit după două ore, ordonând scotocirea. Teroristul nu a fost găsit, foarte probabil că în acel interval a fost retras din dispozitiv de către comandantul său”**[9], concluzionează Ioan Micle.

Referindu-se la comportamentul colonelului Teodor Stepan în relația cu cadrele Miliției și Securității, precum și la comportamentul terorist al acestuia, colonelul (r) Aurel Mihalcea consemnează: **„Atunci când Ceaușescu a ținut vestita sa teleconferință din 17 decembrie, legată de evenimentele din Timișoara, la încheierea teleconferinței, colonelul Teodor Stepan a fost singurul din sală care s-a ridicat și a condamnat tulburările din Timișoara, cerând primului**

7. Eugen Cotarcea, **Șeful securiștilor l-a găsit pe capul teroriștilor de la Reșița, din decembrie 1989! (IV)** în ***Express de Banat***, 27 ianuarie 2017, pe https://expressdebanat.ro/seful-securistilor-l-a-gasit-pe-capul-teroristilor-de-la-resita-din-decembrie-1989-iv/ (accesat pe 15.05.2019, ora 21.30).
8. **Ibidem.**
9. **Ibidem.**

secretar al judeţului dreptul de a interveni cu unităţile militare din judeţ, pentru a executa, exemplar, ordinele comandantului suprem”[10]. Colonelul Teodor Stepan se face responsabil, în opinia participanţilor la evenimentele din Reşiţa, de punerea în aplicare a scenariilor diversioniste care trebuiau să ducă la incitarea populaţiei împotriva cadrelor Ministerului de Interne şi în special împotriva Securităţii.

Rememorând **„fenomenul terorist”** petrecut în municipiul Reşiţa în decembrie 1989, **Hoater Gheorghe**, fost subofiţer în cadrul Miliţiei Reşiţa la Biroul Pază şi Ordine, a precizat că, începând cu data de 23 decembrie 1989, a fost desemnat de conducerea unităţii, din care făcea parte, să asigure paza Staţiei de Salvare din Reşiţa. În seara zilei de 23 decembrie 1989 la Dispeceratul Staţiei de Salvare au fost solicitate telefonic două salvări pentru a ridica doi cetăţeni împuşcaţi pe strada Viaţa Nouă. După aproximativ o jumătate de oră cele două salvări s-au reîntors, şoferii şi asistenţii afirmând că nu mai pleacă în teren deoarece în Triaj (lângă Muzeul de locomotive) s-a tras asupra lor. Subofiţerul Hoater Gheorghe a plecat cu o salvare spre strada Viaţa Nouă, având în vedere faptul că pe una dintre salvări s-a observat urma unui glonţ, iar acolo a găsit un cetăţean care fusese rănit în apropierea Centrului Militar Judeţean Reşiţa. S-a întors spre Spital deoarece a auzit pe staţia de pe salvare un apel prin care se solicita ca toate maşinile de salvare să meargă în faţa liceului, vis-a-vis de Miliţia Judeţeană Caraş-Severin, pentru a lua militarii răniţi de la liceul unde era cazată o companie de militari care lucrau la CFR.

După ce a ajuns la Spital s-a deplasat la Liceul Industrial nr. 2 unde a observat că salvările erau staţionate pe marginea drumului şi că la fiecare salvare erau luptători de Gărzi Patriotice care îi îndrumau către UM 01929 Reşiţa. După ajungerea în faţa UM 01929 Reşiţa, căpitanul Daboveanu îi va comunica că a fost o alarmă falsă, întrucât nu au militari răniţi. **„În momentul în care salvările au început manevra de întoarcere asupra acestora a început să se tragă din interiorul unităţii militare, fiind rănit în aceste împrejurări şoferul salvării în care se afla. A strigat să nu se mai tragă şi, la un moment dat, l-a auzit pe acelaşi ofiţer Daboveanu ordonând să se oprească tragerea. Au fost somaţi să se îndrepte spre poarta unităţii militare unde au fost reţinuţi. Hoater Gheorghe susţine că a fost percheziţionat, ocazie cu care i-au fost luaţi 3.000 lei, un cuţit automat, cheile şi legitimaţia, iar ulterior a fost agresat de către cadrele militare pe motiv că era «terorist». A fost reţinut singur într-o cameră, timp de 7 zile, timp în care ar fi scris mai multe declaraţii, sub ameninţarea pistolului”**[11], consemnează procurorii militari în dosarul instrumentat privind desfăşurarea Revoluţiei Române din Decembrie 1989 de la Reşiţa.

Cele petrecute în municipiul Reşiţa în perioada de 22 decembrie 1989, soldate cu morţi, răniţi şi numeroase diversiuni care au bulversat şi debusolat militarii şi civilii implicaţi în gestionarea puterii, fac parte din acea rivalitate MApN-Securitate/Minister de Interne specifică unui timp istoric. Biografia profesională a colonelului Teodor Stepan rămâne un punct de referinţă în efortul nostru de-a înţelege misterele Revoluţiei Române din Decembrie 1989 din Reşiţa şi judeţul Caraş-Severin.

10. Aurel Mihalcea, **Reşiţa…**, p. 62.

11. *Cercetările Parchetului în dosarul revoluției (98). Reșița. Reținuți sub acuzația de terorism pe* https://mariusmioc.wordpress.com/2015/07/20/cercetarile-parchetului-in-dosarul-revolutiei-98-resita-retinuti-sub-acuzatia-de-terorism/ (accesat pe 15.05.2019, ora 21.45).

*

STUDII

Manipularea cunoașterii trecutului istoric în era post-adevăr Cazul Revoluției române din decembrie 1989

Constantin HLIHOR

Rolul istoriei şi al istoricului este diferit perceput nu numai de la o societate la alta, ci şi de la o epocă la alta. Unii istorici, şi nu sunt puțini, ne avertizează că *cei care uită lecțiile istoriei sunt sortiți să le repete*[1]. Dar care din aceste *„lecții ale istoriei"* nu trebuie uitate? Cartea de istorie nu este la fel ca una de bucate. Pe de o parte evenimentele din trecutul unei societăţi nu sunt niciodată reproduse în prezent în acelaşi mod, iar pe de alta, interpretările lor de către generaţiile ce se succed în timp sunt un proces în continuă schimbare de sens şi semnificaţii. Cum judecam şi apreciam evenimentele de la 23 august 1944 acum jumătate de secol şi cum le percepem/apreciem astăzi? Putem învăța prin analogie, nu prin exemplu, deoarece circumstanțele noastre în care trăim şi acţionăm vor fi întotdeauna diferite de ale celor care au trăit şi judecat cu 50 de ani în urmă.

Dar sunt oameni care nu văd un rol important al istoriei şi al celor care se ocupă de cercetarea şi cunoaşterea trecutului istoric deoarece *istoricii nu efectuează transplanturi de inimă, nu îmbunătățesc starea drumurilor şi a autostrăzilor şi nici nu îi arestază pe infractori*[2]. Într-o societate în care se aşteaptă ca educația să servească scopuri utile şi aducătoare de profit imediat, funcțiile istoriei pot părea mai dificil de definit decât cele ale ingineriei sau ale medicinei. Istoria este, de fapt, foarte utilă, de fapt indispensabilă, dar produsele studiului istoric sunt mai puțin tangibile, uneori nu sunt imediate, aşa cum sunt cele care rezultă din studiul altor discipline[3]. Istoria, după metaforica exprimare a poetului Ana Blandiana, trebuie privită *ca pe o sursă de subiective proiecte de trecut, cu atât mai tulburătoare cu cât reuşesc să-şi întindă umbrele până la noi şi mai departe*[4]. Istoricii de profesie cercetează trecutul pentru a descoperi adevărul istoric (o motivație ştiințifică) şi a-l aduce în memoria societății contemporane (o motivație pedagogică), alții pasionați de istorie pentru a-şi satisface curiozitatea (un motiv recreațional), pentru a spune o poveste (motiv ne-ştiințific, literar) şi mai nou, pentru a câştiga bani, dacă ar fi să înțelegem, apar tot mai multe emisiuni de divertisment pe teme sau cu un pronunțat caracter istoric.

1. A se vedea Gerda Lerner, **Why History Matters. Life and Thought**, *Oxford University Press*, New York, Oxford, 1997, p. 204-205; Sorin Mitu, **De la Burebista la Iohannis. Istorii, analize, satire**, *Editura Polirom*, Iaşi, 2017.
2. Peter N. Stearns, **Why Study History?** în ***American Historical Association***, 2016, online https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/why-study-history-(1998), accesat la 11 februarie 2019.
3. Peter N. Stearns, **Why Study History?** în ***American Historical Association***, 2016, online https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/why-study-history-(1998), accesat la 11 februarie 2019.
4. Ana Blandiana, **Istoria ca viitor**, în ***Revista 22***, 26.03.2016, online https://revista22.ro/opinii/ana-blandiana/istoria-ca-viitor, accesat la 12 februarie 2019.

Cercetătorii trecutului istoric, indiferent de statutul lor, nu trebuie să se depărteze de etica şi deontologia profesională pentru a răspândi în societate imagini ale trecutului din motive şi interese politice, ideologice sau de altă natură. Locul memoriei istorice în comportamentul şi înţelegerea politicii actuale este încă un domeniu semnificativ subestimat. Această cercetare prezintă un studiu de caz care analizează modul în care istoria şi memoria colectivă sunt utilizate în bătălia politică a societăţii contemporane în general şi a societăţii române cu un focus pe reprezentarea dihotomică a evenimentelor din decembrie 1989 atât în istoriografie, cât şi în „produse" ale media.

Istoria ca instrument utilizat de factorul politic în „cucerirea opiniei publice" în societatea contemporană

Istoria vizează interpretarea trecutului care se referă la o sumă de acţiuni umane care au marcat şi au rămas în conştiinţa colectivităţilor umane. Este ceea ce în mod curent, istoricii, şi nu numai ei, le numesc fapte, fenomene şi procese istorice. Aceste acţiuni umane au trecut, iar cercetătorul interesat de ceea ce s-a întâmplat, nu mai poate să se întoarcă în timp pentru a le *„vedea"*. Are la dispoziţie o serie de *„urme"* care au rămas în scris, iconografic sau chiar elemente materiale. Istoricul şi filosoful istoriei E.H. Carr metaforic compara istoria cu un fruct care are *„un nucleu dur de fapte"* din care istoricul este cel ce decide pe care din acestea să le aducă în memoria prezentului. *„Nucleul"* este înconjurat de o *„pulpă"* care este în fapt interpretarea dată de istoric faptelor[5]. Faptele în sinea lor nu ne spun nimic. Chiar dacă un istoric nu este explicit în privinţa punctului său de vedere, o interpretare intră întotdeauna undeva în ceea ce scrie el, iar acest lucru a fost subliniat de mari teoreticieni şi filozofi ai istoriei moderne începând cu G. W. F. Hegel, J. G. Droysen, Friedrich Nietzsche, Benedetto Croce[6] sau mai recent de Dilthey. Prin interpretare, istoricii spun ceea ce cred că s-a întâmplat în trecut, să explice de ce au evolutat

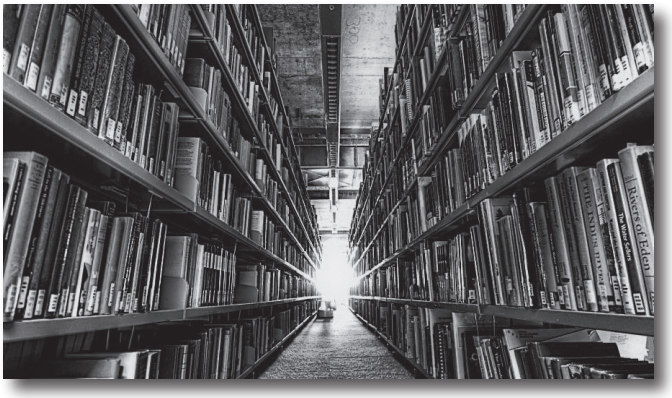

lucrurile aşa şi de ce unele acţiuni din trecut sunt importante iar altele nu au o semnificaţie pentru prezent[7]. Pentru Carr, interpretarea este cheia scrierii istoriei[8], iar rezultatul este o imagine care rezultă din interacţiunea *istoricului cu faptele sale, un dialog infinit între prezent şi trecut. Istoricul însuşi este subiect al istoriei. El alege sursele ce i se par relevante şi intră cu ele într-un perpetuu dialog. El adresează întrebări izvoarelor şi le pretinde un răspuns. Istoria este ştiinţa interogării trecutului aşa cum geografia este ştiinţa interogării spaţiului*[9], iar de la această interogare prezentul întotdeauna aşteaptă răspunsuri care să facă societatea mai bună, mai eficientă şi proiectivă. Din această perspectivă istoricul belgian Léon Halkin afirma că istoria ajută la cunoaşterea omului şi a societăţii. *Istoria ne este asemenea pământului pe care trăim. Primim totul de la ea, vieţuim din ceea ce ne aduce şi, în cele din urmă, tot în ea vom sfârşi. Omul este un animal istoric. Istoria luminează când mai bine când mai rău, de-a lungul timpului şi al spaţiului, atât oamenii în general cât şi pe fiecare din noi înşine*[10]. Acelaşi istoric sublinia faptul că istoria poate juca rol de pedagogie pentru a conserva relaţii sociale care să dea consistenţă unei comunităţi bazate pe democraţie şi prosperitate. În opinia lui Léon Halkin, *cu cât omul va cunoaşte mai bine trecutul său cu atât mai puţin îi va fi sclav. În aceasta constă adevărata măreţie a istoriei*. Acest aspect a fost subliniat şi de Nicolae Iorga care identifica în istorie *cea mai umană dintre toate ştiinţele*, un domeniu al cunoaşterii ce ne permite să devenim *mai sociabili, mai altruişti, mai iubitori de om şi de viaţă*[11].

5. Edward Hallett Carr, **The Historian and His Facts, in What is History?**, *Ed. R. W. Davies*, Second ed. (Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin Books, 1987), p. 9.
6. A se vedea pe larg, Hayden White, *Interpretation in History*, în ***New Literary History***, Vol. 4, No. 2, *On Interpretation*: II (Winter, 1973), p. 281-314.
7. **Ibidem**, p. 284.
8. Edward Hallett Carr, ***op. cit.***, p. 9.
9. **Ibidem**, p. 24-25.
10. Léon Halkin, **Imitation à la critique historique**, A. Colin, Paris, 1963, p. 30-31
11. Nicolae Iorga, **Generalităţi cu privire la studiile istorice**,

Narațiunile despre trecutul istoric – în societatea modernă și contemporană – au jucat un rol important în influențarea comportamentul oamenilor angajați în bătăliile politice. Istoria universală, dar și cea românească sunt pline de asemenea exemple. Instrumentarea istoriei nu înseamnă neapărat minciuna istorică (deși există extrem de multe exemple) sau parțialitatea punctului de vedere, omiterea și selectarea faptelor, fațetele unei personalități istorice. Nu înseamnă nici impunerea unor nuanțe și semnificații care să fie în acord cu valorile morale, etice, sociale, politice și ideologice ale prezentului. Cercetătorul nu trebuie să uite că prin munca sa trebuie nu doar să aducă în memoria prezentului faptele istorice, ci trebuie să facă o reconstrucție critică a lor structurată într-o narațiune/reprezentare *al cărei caracter selectiv*

Roumanie

09 janv 1990

Premier procès d'agents de la Securitate

Deux semaines après l'exécution de Ceausescu, des tribunaux militaires d'exception jugent les derniers fidèles de l'ex-dictateur et autres « terroristes ».

Arrestation le mois dernier à Bucarest de deux membres de la Securitate. Les premiers procès ont débuté hier. (Photo AP)

este impus (sau ar trebui să fie) de ceea ce pot oferi sursele și mai puțin de subiectivitatea inerentă actului restitutiv[12]. Istoricul Enzo Traverso, atrăgea atenția asupra faptului că aducerea trecutului în memoria prezentului *„(...)inclusiv trecutul cel mai apropiat – trebuie considerat ca o experiență închisă, față de care există o distanță, o separație. Aceasta este condiția necesară pentru a distinge trecutul de prezent, chiar dacă trecutul este recitit, mereu, în cheia prezentului"*[13].

Această condiție, observa Edward Said, este greu de realizat deoarece istoricul este parte a societății și își desfășoară activitatea într-o realitate economică, politică, socială și culturală specifică și acest fapt face ca el să se comporte în acord cu principiile și regulile ce statuate în cadrul unei categorii sociale, cu un set de credințe și valori[14].

În asemena împrejurări, scrierea istoriei este influențată de prejudecăți, stereotipuri și partizanat politic și ideologic. Istoria, ca produs al cunoașterii umane, este părtinitoare deoarece este legată de acțiunea și activitatea politică iar istoricul nu are cum să nu fie influențat politic[15]. Alan Bullock, în cercetările sale, a descoperit de ce oamenii au un interes atât de mare pentru istoria evenimentelor recente: *au sentimente puternice pentru chestiunile politice ale vremurilor noastre, iar acest lucru, la rândul său, face imposibil ca ei să gândească sau să scrie în mod imparțial*[16]. Dacă admitem acest punct de vedere atunci trebuie să vedem și de ce nu pot depăși acest prag. Interpretările politice ale trecutului servesc unor scopuri diferite, unele cu valențe pozitive iar altele dimpotrivă cu puternice consecințe negative. Interpretarea faptelor și evenimentelor istorice sunt sursa din care se formează identitățile colective la nivel social, profesional, religios și, nu în ultimul rând, politice. Prin narațiunea istorică se poate distinge între *„noi"* și *„Ei"*, dar pe de o parte se obține și sprijinul pentru liderii noștri politici, iar pe de alta și emoțiile negative împotriva adversarilor politici[17].

Aceste situații pot fi întâlnite în aproape toată istoriografia universală. Istoricul Christian-Marc Bosséno a cercetat modul în care președintele François Mitterand a făcut apel la trecutul istoric pentru a justifica lansarea unor politici în societatea franceză pe timpul mandatului său. În discursul de inaugurare a mandatului său din 21 mai 1981 președintele francez aduce în discuție tema, populară la vremea respectivă, a *„istoriei uitate"* făcând o

ediția a IV-a, *Editura Polirom*, Iași, 1999, p. 65-66.

12. Florin Platon, **Istorie și memorie: o coabitare dificilă. Cazul românesc**, în ***ZARGIDAVA. REVISTĂ DE ISTORIE***, Vol. XIII, Bacău, 2014, p. 213.
13. Citat de Florin Platon, ***op. cit.***, p. 213.
14. Edward Saïd, **Orientalism**, *Editura Amarcord*, Timișoara, 2001, p. 21.
15. Constantin Fasolt, **The limits of history**, *The University of Chicago Press*, Chicago, 2004, p. XIII-XVII.
16. Alan Bullock, **Is it Possible to Write Contemporary History?**, în M. Beloff, *Ed. On the Track of Tyranny*, Vallentine & Mitchell, London, 1960, p.70.
17. Nenad Zakošek, **The Heavy Burden of History: Political Uses of the Past in the Yugoslav Successor States**, în ***Politička misao***, Vol. XLIV, (2007.), No. 5, p. 29.

legătură a alegerilor din 1981 cu procesul istoric început în ajunul Revoluției Franceze de *„poporul umbrelor”* din 1789: *În această zi, când voi ocupa cea mai înaltă funcție în stat, mă gândesc la milioanele de femei și bărbați, care formează poporul nostru, care, timp de două secole, pe timp de pace sau de război, au muncit dar și-au vărsat și sângele, când a fost necesar au alcătuit istoria Franței dar fără a avea acces la aceasta decât prin fracturile scurte și glorioase ale societății noastre*[18]. Campania electorală prin care Donal Trump a câștigat alegerile prezidențiale a stat sub semnul unui slogan care lega prezentul societății americane de trecutul său istoric: *„Amintiți-vă din nou America”*. Acest mesaj promitea o viziune pentru viitor, apelând la un sentiment colectiv și o memorie subiectivă a trecutului[19].

Apel selectiv la trecutul istoric se face și atunci când se încearcă a se explica nemulțumirile generate de diferite crize din interiorul Uniunii Europene sau din diferite societăți părți componente ale acesteia. Acum câțiva ani, în timpul gravelor crize economice prin care a trecut Grecia, *protestatarii au ars steaguri germane și ziare grecești reprezentând pe cancelarul Merkel purtând o uniformă nazistă...*[20]. Se inducea ideea că această situație s-ar datora Germaniei și politicii ei prin tradiția istorică a intereselor în această parte a Europei. Protestatarii prin gestul loc, au dorit să atragă atenția că astăzi spre deosebire de trecut se petrece *o încercare germană de a ocupa Grecia prin economie*[21] și nu prin forța armelor așa cum ar fi procedat regimul nazist. Este unul dintre clasicele exemple de cum poate fi manipulată opinia publică prin distorsionarea trecutului istoric dar nu este singurul exemplu. Ce se observă din aceste câteva exemple este că narațiunea istorică utilizată în scopuri politice își mută centrul de greutate de pe raționalitatea științifică pe emoții, afecte și sentimente generate de fapte și evenimente istorice din trecut.

Utilizarea trecutului istoric din raționamente politice nu este un lucru ieșit din comun pentru istoriografia modernă și contemporană[22] și a fost utilizată ca instrument de îndoctrinare și manipulare cu precădere de regimurile totalitare inclusiv de cele din România dar acest lucru nu înseamnă că fenomenul lipsește în societățile cu regim democratic[23]. Problema care se pune astăzi este una generată de ceea ce specialiștii numesc intrarea societății în era *post adevăr*. Utilizare părtinitoare a evenimentelor istorice în general și a celor din Decembrie 1989 cu acest centru de greutate mutat de pe raționalitatea științifică pe domeniul emoțiilor colective, face posibil ca narațiunea istorică să devină o armă politică în dorința de a influența opinia publică în lupta pentru putere.

Multiplicarea acțiunilor în care trecutul istoric este o armă de propagandă politică, pe plan intern sau pentru a justifica unele (re)orierntări de politica externă a statelor[24], a determinat reacții din partea istoricilor profesioniști. Astfel unii cercetători de la universități de prestigiu, cum ar fi Oxford, Cambridge, Manchester și Harvard, au avertizat că prezentarea greșită a trecutului ar putea bloca înțelegerea publică a evenimentelor importante[25]. Cunoscutul istoric Eric Hobsbawm afirma în una dintre lucrările sale: *Eu credeam că profesia de*

18. Citat de Christian-Marc Bosséno, **Du temps au temps, l'inventaire historique du premier septennat de François Mitterrand (1981-1988)**, conferință susținută la Colocviul „Les usages politiques de l'histoire dans la France contemporaine, des années 70 à nos jours, 2003” Jeudi 25 septembre 2003, online http://histoire-sociale.univ-paris1.fr/Collo/usages.htm, accesat la 12 februarie 2019.
19. Tara Flores, **The role of history in political campaigns**, online https://portland-communications.com/2016/12/15/the-role-of-history-in-political-campaigns/, accesat la 12 februarie 2019.
20. Ioanna Ntampoudi, **The Eurozone crisis and the politics of blaming: the cases of Germany and Greece**, in **Political Perspectives**, volume 8, Issue 2 (3), 2014, p. 11.
21. Peter J. Verovšek, Memory, Narrative, and Rupture: The Power of the Past as a Resource for Political Change, in Memory Studies, online his paper: http://eprints.whiterose.ac.uk/112330, accesat la 12 februarie 2019.
22. A se vedea și François Bédarida, **Historical Practice and Responsibility** în François Bédarida, *Ed. The Social Responsibility of the Historian*, Berghahn Books, Providence/Oxford, 1994, p. 3-4; Bettina Arnold**, Germany's Nazi Past. The Past as Propaganda. How Hitler's archaeologists distorted European prehistory to justify racist and territorials goals**, in ***Archaeology***, Vol. 45, No. 4 (JULY/AUGUST 1992), p. 30-37.
23. Antoon de Baets, **Responsible History**, *Berghahn Books*, Providence/Oxford, 2009, p. 9.
24. Valérie Rosoux, **Les usages du passé dans le cadre de la politique étrangère**, Colloque La politique du passé, septembre 2003, online http://histoire-sociale.univ-paris1.fr/Collo/ROSOUX.pdf, accesat la 12 februarie 2019.
25. Graeme Paton, **History being 'distorted' by politicians**, în ***The Telegraph***, 15 Oct 2009, online https://www.telegraph.co.uk/education/6328205/History-being-distorted-by-politicians.html, accesat la 12 februarie 2019.

istoric, spre deosebire de cea a fizicii nucleare, de exemplu, ar putea cel puțin să nu facă rău. Acum știu că poate. Studiile noastre se pot transforma într-o fabrică de bombe, așa cum în atelierele în care IRA a învățat să transforme îngrășămintele chimice în explozivi[26]. La rândul său, profesorul Pat Thane, de la *Centrul pentru istoria britanică contemporană*, al Universității din Londra, a avertizat, de asemenea, că *o istorie prost făcută poate duce la o analiză politică îndoielnică și la o politică ineficientă*[27]. Istoricul Marnie Hughes-Warrington crede că *Istoria poate să rănească pentru că trecutul poate fi utilizat pentru a legitima acțiuni ale prezentului*[28]. Autorul unui recent volum consacrat raportului dintre politic și istorie în societatea contemporană crede că *Istoricii care doresc să influențeze politica cu scrierea istoriei au pierdut contactul cu meseria și ar trebui să fugă de la masa de scris*[29].

Amintirile și imaginile interpretate din punct de vedere politic ale trecutului au jucat un rol extrem de important și încă o fac astăzi. Istoricul și jurnalistul american Allen Mikaelian sublinia că *istoria contează, și nu doar pentru că ne îmbogățește viața sau oferă abilități transferabile sau împiedică trecutul să se repete. Istoria contează, de asemenea, pentru că clasa noastră politică o folosește ca monedă; percepțiile lor asupra trecutului își informează politicile, își colorează retorica și creează vederi asupra lumii*[30]. Ultimele războaie iugoslave – primul conflict armat de amploare din Europa din 1945 – păreau foarte determinate de această conștiință istorică și de ideologiile politice inspirate de ea. Astăzi, interpretările din trecut, transmise din nou de elitele politice și intelectuale naționale, determină decisiv, pe de o parte, modurile în care responsabilitatea pentru războaiele și crimele comise în timpul războaielor este înțeleasă în regiune și, pe de altă parte, pretenții prin care diferite grupuri naționale justifică obiectivele lor de construcție a statului și a instituțiilor. Dacă încercăm să găsim dovezi care susțin această teză, vom descoperi multe exemple și din trecutul nostru recent, precum și din politica actuală[31].

Cunoașterea căilor și vectorilor care conduc la interpretări părtinitoare și la abandonarea neutralității axiologice este o bună cale pentru evitarea propagandei politice pe suport istoric. Neutralitatea axiologică nu înseamnă încercarea de a pune în paranteză propriile valori, crearea unui câmp aseptic al cunoașterii științifice obiective și apoi lamentații și scuze multiple din ce motive nu

reușim, deși ne străduim cu bună-credință ascetică și neprihănită ignoranță politică. Weber afirmă că discursul științific trebuie eliberat de bagajul lucrurilor *„de la sine înțelese”*, de inerția culturală a cercetătorului, și subliniază că trebuie să scriem așa încât *„chiar și un chinez să înțeleagă”*[32]. Dar cum putem discerne și aprecia ce studii și cercetări istorice consacrate, în cazul nostru, analizei evenimentelor

26. Eric Hobsbawm, **On History**, New York, 1997, p. 5-6.
27. Graeme Paton, **History being 'distorted' by politicians**..., în ***loc. cit.***
28. Marnie Hughes-Warrington, **Fifty Key Thinkers on History**, Second edition, Routledge, London, New York, 2008, p. 183.
29. Gordon S. Wood, **The Purpose of the Past: Reflections on the Uses of History**, *Penguin Books*, New York, 2009, p. 308, citat de Iván Jaksic, în ***HISTORIA*** 42 / 2009, p. 299, online https://www.redalyc.org/pdf/334/33411422026.pdf
30. Allen Mikaelian, **Political Uses of the Past**, History News Network, Jun 1, 2017, online https://historynewsnetwork.org/blog/153936.
31. Antoon de Baets, ***op. cit.***, p. 19-27.
32. Cristina Raț, **Ma(r)x Weber. „Neutralitatea” analizei sociale**, online http://www.criticatac.ro/9499/marx-weber-%E2%80%9Cneutralitatea%E2%80%9D-analizei-sociale/, accesat la 22 februarie 2014.

din anii 1989-1991, sunt *„excelente”*, mai ales atunci când avem de-a face cu aprecieri și concluzii aflate în conflict sau diametral opuse? Cum, în alte cuvinte, putem distinge între istorii valabile și obiective de cele care nu sunt? La această întrebare, Theda Skocpol răspunde eufemistic: *Sociologii istoriei comparate nu au ajuns până acum la reguli și proceduri clare, consensuale pentru procedurile folosirii valide a surselor secundare ca probe*[33]. Cu toate acestea, istoricii nu pot sta departe de cercetarea și studierea istoriei recente, a căderii regimului comunist din România deoarece acest *„gol”* ar fi umplut de specialiști în manipulare și propagandă. Referindu-se la acest aspect, Alan Bullock aprecia că *nu există*

forță mai mare de propagandă pentru mobilizarea sentimentelor de mânie și indignare și a pasiunilor politice, rasiale și religioase din oameni decât istoria falsificată[34]. Acest lucru este cu atât mai valabil dacă se acceptă ideea potrivit căreia societatea a intrat în epoca **post-adevăr**. Manipularea trecutului istoric în scopuri politice presupune înlocuirea adevărului istoric cu surogate care se încadrează în noua ideologie a societății globale aceea a *corectitudinii politice.* În acest context apare o întrebare mai mult decât îndreptățită: a cui este responsabilitatea?

Responsabilitatea istoricului în cercetarea și scrierea istoriei

Cunoscutul și apreciatul lingvist Noam Chomsky, a atras atenția asupra nevoii responsabilității intelectualilor în munca lor de a promova doar adevărul și nu *„adevăruri”* interesate sau partizane încă de la sfârșitul deceniului al șaptelea al secolului trecut. Acesta a observat că în societatea contemporană din diferite rațiuni intelectualii sunt în situația de a promova adevărurile care avantajează pe un lider sau partid politic, de a analiza acțiunile în funcție de cauzele și motivele lor și intențiile acestora adesea ascunse. De aceea *responsabilitățile intelectualilor sunt mult mai profunde decât ceea ce Macdonald numește responsabilitatea oamenilor, având în vedere privilegiile unice pe care le au intelectualii*[35]. În munca lor, istoricii se angajează în adevărate bătălii atunci când se ocupă de cercetarea trecutului și re-compunerea sa în narațiuni istorice adevărate, deoarece el intră într-un adevărat labirint complex și copleșitor unde profesionalismul și acribia științifică trebuie să fie însoțită de o mare responsabilitate. Dacă majoritatea oamenilor au văzut munca lor ca un instrument de cunoaștere și de pedagogie socială oamenii politici au identificat în narațiunea istorică un posibil mijloc prin care să își atingă scopurile. Deși istoricii nu mai ocupă un loc privilegiat în aparatul de propagandă ale statelor sau de marketing politic ale diferitor grupuri și organizații politice, încă mai sunt priviți ca un vector pentru promovarea unor imagini interesate asupra trecutului istoric național sau a unor părți din acesta. Istoricii care nu au acceptat un asemenea rol nu de puține ori au avut de suferit. Liderul sovietic Nichita Hrușciov potrivit unor mărturii ar fi spus despre istoricii care nu acceptau să scrie istoria convenabil intereselor politice că *...sunt oameni periculoși, sunt capabili să suprime totul*[36].

33. Theda Skocpol, **Emerging Agendas and Recurrent Strategies**, in Theda Skocpoled., in ***Vision and Method in Historical Sociology***, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, p. 382.
34. Alan Bullock, ***op. cit.***, p. 73-74.
35. Noam Chomsky, **The Responsibility of Intellectuals**, *The New York Review of Books*, February 23, 1967, online https://chomsky.info/19670223/.
36. Apud, Elize S van Eeden, *Thoughts about the historiography of veracity or „truthfulness” in understanding and teaching History in South Africa,* în ***Yesterday and Today***, no.15 Vanderbijlpark Jul. 2016, http://www.scielo.org.za/scielo.

Expansiunea *„producției”* istorice dincolo de frontierele clasice ale ediţiilor academice (studii şi lucrări ştiinţifice) mai ales datorită dezvoltării media şi a social media, aduce în discuţie chestiunea responsabilității istoricului. Astăzi a crescut exponenţial *„producția de emoții”*, istorie orală docudramă şi alte *„produse”* media care se consumă în spaţiul virtual. Provocarea nu este numai de a descoperi cum este adevărat, ci şi de a comunica şi de a nu lăsa piaţa la variante fictive, reciclate senzaţional, prin romane, filme sau demagogie politică. Nu este suficient să producem adevărul, ci să facem cunoscut, pe scurt, lupta pentru un loc în soarele mediatic şi în spaţiul public. François Bedarida afirmă că responsabilitatea istoricului în munca sa de cercetare se poate manifesta dacă se îndeplinesc cel puţin două condiţii, una ţine de libertatea sa politică, socială, financiară şi intelectuală. A doua ţine de capacitatea sa profesională de a respecta cu acribie principiile cercetării adevărului istoric[37].

Dacă cercetătorul nu îşi asumă această responsabilitate avem de-a face cu iresponsabilitatea istoricului şi abuzarea istoriei şi nu a trecutului istoric. Antoon de Baets consideră că acest lucru se poate petrece la trei niveluri: euristic, epistemic şi empiric[38]. La primul nivel abuzarea istoriei se face prin modul cum se selectează sursele pentru analiză. Când istoricii colectează sursele cu rea credinţă ei comit un abuz euristic[39]. La cel de-al doilea, abuzul este epistemic deoarece se interpretează faptele printr-o teorie sau grilă de lectură croită pentru a obţine o anumită imagine şi nu cea care ar rezulta din interpretarea evenimentelor prin toate teoriile posibil a fi utilizate.

Abuzul empiric/pragmatic al istoriei apare atunci când istoricii mint în legătură cu paternitatea ideilor puse în circulaţie sau cu statutul muncii lor dacă au sau nu un angajamnet faţă de cineva pentru a promova o imagine interesată sau un interes propriu.

Istoria revolutiei romane din decembrie 1989, fake news şi lupta politică pentru putere în România

Deşi au trecut aproape trei decenii de la prăbuşirea regimului comunist acest proces este încă prezent în memoria colectivă direct prin ceea ce actanţii îşi amintesc, dar şi prin bogata şi diversificata sa literatură istoriografică şi memorialistică apărută în acest timp. Media şi mai nou new media sunt extrem de active în a discuta despre adevăr şi justiţie legate de aceste evenimente. Publicarea unor scrieri cu caracter memorialistic sau a altor *„produse”* specific istoriei orale a fost încurajată şi de schimbarea de atitudine faţă de rol şi importanţa acestor instrumente în cunoaşterea trecutului atât la nivelul consumatorului de literatură istorică, dar şi a instituţiilor de cercetare. Referindu-se la acest aspect academicianul Alexandru Zub aprecia că *istoria timpului prezent nu mai e o cutezanţă publicistică, un simplu joc de cuvinte, ci un domeniu aparte, gestionat de institute speciale şi bucurându-se de un suport destul de larg în opinia publică*[40]. Reconstituirea evenimentelor din decembrie 1989 este direct influenţată, printre alţi factori, şi de cantitatea şi calitatea surselor. *Istoria se face cu documente* afirmau doi celebri istorici francezi din secolul al XIX-lea, Charles Victor Langlois şi Charles Seignobos, în studiul care prefaţa primului capitol din lucrarea **Introducere în studiul istoriei** *(1898), aceştia* afirmau că istoria *se face cu documente scrise, fără îndoială, atunci când există, dar se poate face – trebuie făcută – fără documente scrise, dacă nu există nici unul*[41].

Multe din faptele considerate cruciale în istoria universală sau a unui popoar aparte nu vor putea fi reconstituite după documente de arhivă pentru simplul motiv că acestea nu au fost consemnate în documente care să fie păstrate în arhive sau au fost distruse ca urmare a unor factori

php?script=sci_arttext&pid=S2223-03862016000100004

37. François Bédarida, ***op. cit.***, în ***loc. cit.***, p. 2-3.
38. Antoon de Baets, ***op. cit.***, p. 17.
39. **Ibidem**, p. 18.
40. Alexandru Zub, **Discursul istoric actual între critică şi (re)construcţie/The Contemporary Historical Discourse: Between Criticism and Reshaping**, în ***Analele Universităţii „Dunărea de Jos” din Galaţi***, Seria Istorie, 2004, nr. 3, p. 217.
41. Apud, Romain Castellesi, **Charles-Victor Langlois et Charles Seignobos, Introduction aux études historiques**, Lectures [En ligne], Les comptes rendus, 2014, mis en ligne le 28 février 2014, consulté le 27 novembre 2018. URL: http://journals.openedition.org/lectures/13795.

obiectivi/subiectivi. Istoricul Cezar Stanciu, în comentariile sale pe marginea excepționalei lucrari scrise de Viorel Domenico despre revoluția din decembrie 1989[42], afirma că *multe din aceste aspecte pot fi foarte greu lămurite pe baza arhivelor, având în vedere faptul că este puțin probabil ca ele să fi reprezentat subiectul unor consemnări scrise de orice fel. În aceste condiții, relatările martorilor oculari, impresiile și mărturiile acestora, mai ales atunci când sunt coroborâte între ele sau cu puținele înregistrări documentare care se pot identifica, joacă un rol important în elaborarea unei narațiuni coerente a evenimentelor, cât mai apropiată de realitate. În acest caz, istoria orală reprezintă de departe principalul izvor aflat la îndemâna istoricului. Dacă în primii ani care au urmat evenimentelor din decembrie 1989, relatările au fost puține și îndoielnice în acuratețea lor, fiind puternic afectate de subiectivismul care domnea în mediile publicistice sub impactul evenimentelor, după un deceniu – cu referire la data primei apariții a acestei cărți – atmosfera cunoscuse schimbări semnificative. Acestea au permis consemnarea primelor mărturii orale privind evenimentele, cu detașarea pe care o permitea timpul trecut*[43].

Apariția în spațiul public a consemnărilor, mărturiilor și a interviurilor în media cu privire la decembrie 1989 a creat o tensiune între ceea ce se știe oficial, din documentele scrise, și ceea ce unii martori, încă în viață, pot să relateze. Ei, purtătorii istoriei vii sau a *„trecutului apropiat”*, pot oricând să infirme discursul oficial și să spună: *Lucrurile nu s-au întâmplat așa, vă spunem noi, pentru că am fost acolo*. Se intră deci, în ceea ce se poate numi o epocă a martorilor[44]. Ea nu este specifică doar epocilor anterioare când istoria s-a transmis doar oral, ci după apariția scrisului și mai ales a mijloacelor de tipărire și multiplicare. Apare un alt mod de a re-compune trecutul istoric noi discipline academice de istorie contemporană ca o necesitate pentru a studia timpul prezent și istoria prezentă. Rolul acestui nou mod de a *„face”* istoria ca storytelling/narațiune crește în momentul în care apare un *conflict dintre memoria supraviețuitorilor și istoria deja scrisă abia după ce mărturisirile sunt arhivate, depășind stadiul conversației curente*[45].

Un alt factor care a influențat cercetarea istorică, privind evenimentele din decembrie 1989, desfășurată în centrele universitare și institutele academice este cel al interferenței istorie-justiție[46]. Problema raportului dintre adevărul istoric și condamnarea celor care au comis crime și abuzuri în timpul evenimentelor din decembrie 1989 a dominat mentalul colectiv românesc al ultimelor trei decenii. Opinia publică a cerut, încă din primele luni după căderea regimului Ceaușescu, adevărul și judecarea

42. Viorel Domenico, **Ceaușescu la Târgoviște. 22-25 decembrie 1989**, *Editura Ion Cristoiu*, 1999.
43. Cezar Stanciu, **Ceaușescu la Târgoviște 22-25 Decembrie 1989 - Viorel Domenico**, online https://www.emag.ro/ceausescu-la-targoviste-22-25-decembrie-1989-viorel-domenico_9786065372634/pd/DZ92YMBBM/, accesat la 20 septembrie 2018.
44. Mircea Daroși, **Istoria orală sau istoria celor vii**, în ***Răsunetul. Cotidianul bistrițenilor de oriunde,*** 13 august 2010, online http://www.rasunetul.ro/istoria-orala-sau-istoria-celor-vii.
45. Andi Mihalache, ***op. cit.***, p. 174.
46. A se vedea și Constantin Hlihor, **Decembrie 1989. Percepție și interpretare istorică**, în Constantin Hlihor, coord., ***Revoluția română din decembrie 1989 și percepția ei în mentalul colectiv. Obiectivitate și subiectivitate. Neutralitate și părtinire. Studii***, *Editura Cetatea de Scaun*, Târgoviște, 2014, p. 86-91.

TRĂIASCĂ REVOLUȚIA!

LIBERTATEA

COTIDIAN DE PRINZ AL CETĂȚENILOR CAPITALEI, TRIBUNĂ LIBERĂ A FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

ANUL I — Nr. 2 4 pagini sâmbătă 23 decembrie 1989

COMUNICATUL

către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale

CETĂȚENI ȘI CETĂȚENE

Să învățăm

celor vinovați de reprimarea revoluționarilor. Din aceste rațiuni, istoricul și politologul Vladimir Tismăneanu a adresat înaltelor oficialități române o scrisoare deschisă în care afirma: *La 20 de ani de la Revoluție nu se cunoaște adevărul despre evenimentele acelor zile și despre autorii crimelor. Este o realitate dureroasă ce nu poate fi ocolită și care trebuie confruntată neîntârziat, cu voință, curaj și onestitate. Lacătul totalitar pus pe documente trebuie sfărâmat. Este o chestiune presantă pentru sănătatea democrației românești. Ne adresăm dvs. în condițiile în care, în urma alegerilor parlamentare și prezidențiale, întreaga putere de decizie și acțiune se află în mâinile dvs. Deși mai sunt doi ani și jumătate până la prescrierea faptelor de omor din timpul Revoluției, anchetele din dosarele aflate la Parchetul General trenează și documentele din aceste dosare nu sunt accesibile – contrar dispoziției CEDO – nefiind desecretizate în totalitate. Dincolo de procedura din fața CEDO și de soluțiile juridice, este nevoie ca opinia publică din România să afle adevărul despre cei care au ordonat uciderea a peste 1000 de oameni în decembrie 1989 și despre cei care au executat acest ordin*[47]. Această dezbatere în care s-au amestecat voit sau nu adevărul istoric și justiția a ocupat spațiul public, mai ales în preajma aniversării evenimentelor din Decembrie și a comemorării victimelor represiunii regimului Ceaușescu, și a generat o literatură atât în țară, cât și în străinătate, cu grave distorsiuni, asupra reprezentărilor sale în mentalul colectiv românesc. Au fost aduse la lumină multe adevăruri despre zilele revoluției, dar în același timp, au fost aruncate pe piața informațiilor și jumătăți de adevăr sau chiar minciuni[48], din interes politic, dar și din neștiința mânuirii instrumentelor de cercetare istorică sau a neînțelegerii raportului dintre adevărul istoric și adevărul juridic, în asemenea momente de răscruce din istoria unui popor. Desigur că se poate invoca faptul că martorii care pledează pentru a se afla adevărul juridic sunt onești și nu au alte interese decât acelea de a se afla adevărul și a se face dreptate. Dar în opinia unor specialiști, *onestitatea poate juca un rol în căutarea adevărului legal, dar nu este suficientă. Iar adevărul legal poate surprinde unele aspecte externe proceselor de investigație adevărate care sunt utile luării unei decizii, dar niciodată nu include adevărul real în totalitatea sa al oricărui eveniment*[49].

Carlo Ginzburg atrage atenția asupra faptului că între istoric și judecător *„există o deosebire profundă"*[50]. A condamna un om pentru acțiuni comise în zilele lui decembrie 1989 nu înseamnă că un complet de judecată a descoperit un adevăr istoric la care un cercetător nu a putut să ajungă! Din această perspectivă, este important să înțelegem ce înseamnă utilizarea istoriografiei și a memoriei colective tezaurizată în lucrări de istorie și scrieri

47. Vladimir Tismăneanu, **Adevărul trebuie știut, vinovații trebuie pedepsiți! Apelul societății civile din România**, on line http://tismaneanu.wordpress.com/2010/02/15/adevarul-trebuie-stiut-vonovatii-trebuie-judecatiapelul-societatii-civile-din-romania, accesat la 22 februarie 2019.
48. A se vedea, Ioan Scurtu, **Politică și viață cotidiană în România în secolul al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea,** *Editura Mica Valahie*, București, 2012 p. 345-358; **idem**, Minciuni mass-media, on line http://www.ioanscurtu.ro/minciuni-mass-media/, accesat la 22 februarie 2019.
49. Lisa Kern Griffin, **Honesty Without Truth: Lies, Accuracy, and the Criminal Justice Process**, în ***CORNELL LAW REVIEW ONLINE*** Vol. 104, p. 22-49, online http://cornelllawreview.org/files/2018/11/GriffinEssayfinal.pdf, accesat la 22 februarie 2019.
50. Carlo Ginzburg, **The Judge and the Historian: Marginal Notes on a Late-twentieth-century. Miscarriage of Justice,** *VERSO*, London, New York, 1999, p. 18.

memorialistice, pentru scopuri juridice sau a justiției pentru înțelegerea evoluțiilor istorice. A le confunda nu este o problemă simplă sau lipsită de riscuri[51].

Factorul hotărâtor care a contribuit la (re) conturarea unei imagini fracturate a evenimentelor din decembrie 1989 nu a fost cercetarea istorică, ci vectorul de comunicare în special media și mai recent new media. Astrid Erll cercetând legătura dintre media și mijloacele de comunicare în formarea imaginii unui fenomen istoric a observat că *mass-media nu este pur și simplu purtător de informații neutre despre trecut. Ceea ce par să codifice – versiuni ale evenimentelor și persoanelor din trecut, valori și norme culturale, concepte de identitate colectivă – pe care le creează de fapt. În plus, modurile specifice de memorare sunt strâns legate de tehnologiile media disponibile*[52]. Ea a remarcat deasemenea că, deoarece media devin în epoca dominației informației extensii ale amintirilor noastre natural formate. În aceste condiții mediul informațional ne influențează memoria, *prin faptul că ne formează actele de amintire în moduri pe care de multe ori nici măcar nu le cunoaștem*[53].

Proprietarii de media au avut la rândul lor varii interese de a fi promovată o anumită imagine despre decembrie 1989. Așa se face că pentru unele trusturi de presă a fost o revoluție, pentru alții o lovitură de stat și nu puține au prezentat o imagine legată de teorii ale conspirației. La aceste aspecte mai trebuie adăugat și aspectul comercial și cel al audiențelor care a generat *„foame"* după senzațional astfel încât denigrarea și/sau răstălmăcirea Revoluției române din decembrie 1989 a fost ușor de realizat[54]. Un recent exemplu este manipularea de către ziariși și formatori de opinie interesați a informațiilor cuprinse în Comunicatului emis de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din ziua de 18 decembrie 2017. „Evenimentul Zilei", din 20 decembrie 2017 prin articolul semnat de Sorin Andreiana afirmă că *Parchetul militar confirmă: În decembrie 1989 a fost lovitură de stat!*. Aceleași idei au fost retransmise publicului de Ionuț Țene încă din 18 decembrie 2017, pe portalul Napoca News, de site-ul ziarului „Adevărul", prin Horațiu Pepine etc[55]. Analiza acestor articole l-au condus pe Marius Mioc la concluzia că *în ciuda acestor afirmații repetate în atâtea locuri, în comunicatul Parchetului nu există niciunde expresia „lovitură de stat". Pretențiile că Parchetul ar fi afirmat că în decembrie 1989 a fost o lovitură de stat, date de unele mijloace de informare chiar și cu ghilimele de citare, sunt pur și simplu mincinoase. Desigur, este dreptul lui Sorin Andreiana, Ionuț Țene, Mircea Cantăr, Ion Cristoiu și a altora să afirme că în decembrie 1989 a fost o lovitură de stat, dar este complet lipsit de onestitate din partea lor să pretindă că această afirmație a fost făcută de Parchet*[56]. Un răspuns la întrebarea de ce se întreprind asemenea acțiuni l-a dat filozoful G.M. Tamas într-un intreviu din anul 2011. În opinia sa, în *„substratul detractării revoluțiilor din 1989"* pot fi incluse mai multe cauze și identificați mai mulți factori printre care *dezamagirea, răzbunarea simbolică a celor dezamagiți împotriva acelora care au făcut Revoluția și nu au transformat Revoluția într-un proces care, la final, te face fericit. Nefericirea își ia această formă de a căuta responsabilitatea; este o procedură psihologică bine cunoscută: când un cuplu este nefericit amândoi spun că tu nu m-ai iubit destul de mult, tu nu ai făcut destul, tu ai fost necredincios/necredincioasă, tu n-ai permis să avem un cămin împreună etc., ceea ce înseamnă că, de exemplu, relațiile între un bărbat și o femeie, de obicei, nu durează etern. Acest lucru este dificil de acceptat. Cineva trebuie sa fie responsabil. Putem spune astfel ca libertatea există, democrația există, dar noi suntem provinciali, coloniali, români, nu suntem destul de buni, și este vina noastră etc. Este o tehnică de evitare a evidenței*[57].

51. A se vedea, Jocelyn Néron, **La justice et l'histoire face aux procès pour crimes contre l'humanité: entre la mémoire collective et la procédure**, on line, http://www.archipel.uqam.ca/3844/1/M11955.pdf, Adrian Cioflâncă, **Istorie și justiție Un model german pentru „procesul comunismului"**, on line, http://phantasma.ro/wp/?p=1546, Carlo Ginzburg, **Checking the Evidence: The Judge and the Historian**, în ***Critical Inquiry***, Vol. 18, No. 1 (Autumn,1991), p. 79-92.
52. Astrid Erl, **Memory in Culture**, Transleted by Sara B. Young, Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire, UK and New York, 2011, p. 114
53. **Ibidem**, p. 116.
54. Constantin Corneanu, **Victorie însângerată. Decembrie 1989**, *Editura Cetatea de Scaun*, Târgoviște, 2014, p. 15.
55. A se vedea pe larg, Marius Mioc, **Manipularea mediatică legată de comunicatul Parchetului despre dosarul revoluției**, în ***Contributors.ro***, din 5 ianuarie 2018, online http://www.contributors.ro/fara-categorie/manipularea-mediatica-legata-de-comunicatul-parchetului-despre-dosarul-revolu%C8%9Biei/, accesat la 2 decembrie 2018.
56. **Ibidem.**
57. A se vedea Corneliu Vlad, Constantin Corneanu, **Interviu**

Media sunt vectorul prin care se poate crea o imagine hegemonică a unui eveniment în sfera publică. În înţelegerea modului cum s-a reconstruit/ re-compus imaginea lui decembrie 1989 trebuie luat în considerare şi mecanismele prin care se pot forma ceea ce Serge Moscovici numea *„reprezentări hegemonice”*[58]. Dorința de a asigura legitimitatea unei anumite reconstrucții a trecutului, implică nu numai reprezentări ale istoriei împărtășite într-o oarecare măsură de către toți membrii unei societăți, ci şi o configurație de *„reprezentări polemice”* unde rivalitatea, sau nepotrivirea, între poziții/ reprezentări este o caracteristică esențială[59]. În acest proces, istoria şi memoria colectivă joacă un rol decisiv în societatea modernă şi contemporană.

Istoriografia revoluţiei din decembrie 1989 dincolo de baricadele construite pe marginea definirii evenimentelor relevă şi puncte de vedere comune. Consensul apare cu *privire la trei particularități: aceasta a fost cea mai sângeroasă schimbare de regim din blocul est-european; televiziunea a fost un mijloc care a influențat evenimentele – și astfel istoricitatea sa apare ca un eveniment mediatic – și evenimentele au fost dispersante. Documentele, interviurile, ipotezele crescând în număr, diferitele versiuni narative nuanțează și modifică amintirile de astăzi. Caracterul lor contradictoriu, disonant indirect, de asemenea, etapele înțelegerii reflexive a evenimentului trecut. Împrumutând ideea lui Michael Rothberg, evenimentele românești din 1989 devin comprehensibile astăzi ca un proces care se formează la punctul de trecere al narațiunilor memoriei multidirecționale*[60]. Găsirea unei linii mediane care să unească naraţiunile extrem de diversificate despre răsturnarea regimului Nicolae Ceauşescu care să conducă la formarea unei memorii colective larg împărtăşită în societate trebuie să fie în acord cu adevărul istoric, dar şi cu înţeleferea faptului că sinergia şi coeziunea unui popor sunt în directă legătură şi cu modul în care o societate îşi aminteşte trecutul său mai apropiat sau mai îndelungat.

cu G. M. Tamás în ***Caietele revolutiei,*** nr. 4(36), 2011.

58. Apud, A Mucchi-Faina, **Représentations hégémoniques et représentations polemique: Les cas des stereotypes des femmes**, online http://geirso.uqam.ca/publications/pdf/Section3/Genre/mucchi_faina.pdf, accesat la 20 octombrie 2018.

59. Cristian Tileagă, **Discourse analysis and researching coming to terms with the past: studies in discursive psychology [Analiza discursului si reconcilierea cu trecutul recent: studii de psihologie sociala discursiva]**, *Editura Primus* [*Primus Publishing*], Oradea, 2012, p. 49.

60. Mónika Dánél, **Multiple Revolutions. Remediating and Re-enacting the Romanian Events of 1989**, în ***Acta Univ. Sapientiae, Film and media Studies***, no. 14/2017, p. 95- 96.

*

Acțiuni și poziții ale regimului Ceaușescu, în perioada premergătoare izbucnirii Revoluției române din decembrie 1989, pentru contracararea reformelor inițiate de Gorbaciov

Cristian CHIRCA

Voenno Promîşlenîi Kurier: complotul comunist al serviciilor secrete

În 25 decembrie 2018, portalul rus de știri ***VPK – Voenno Promîşlenîi Kurier*** (Curierul Militar Industrial), a publicat un material cu titlul „*Kommunisticeski zagovor spețslujb*" și un subtitlu la fel de incitant „*Ceaușesku scital, șto Gorbacev ego zakazal, no nadeyalsya upredit*"[1].

Fără a face trimitere la un aparat critic care să-i confere rigoarea științifică necesară, materialul evidențiază existența unei reacții de contracarare a politicilor reformatoare inițiate de Gorbaciov, din partea unor state socialiste precum România, RDG și Albania, cunoscute ca fiind conduse de lideri conservatori cu viziuni staliniste. Acestă reacție viza atât inițierea unor măsuri comune pentru menținerea *status-quo-ului*, dar și elaborarea unui plan de înlăturare de la putere a lui Gorbaciov și a susținătorilor săi, cu sprijinul unor membrii importanți din aripa conservatoare a PCUS, din KGB și din Armata Roșie.

Potrivit portalului rus, în decembrie 1988, a avut loc în Albania, o întâlnire între o delegație a Securității din România, condusă de generalul Iulian Vlad, și o delegație similară albaneză, condusă de Simon Stefani, șeful Sigurimi (securitatea albaneză).

Cu acest prilej s-a stabilit ca una din direcțiile de acțiune pentru combaterea politicilor lui Gorbaciov să fie dezvoltată pornind de la o inițiativă a lui Ceaușescu, lansată în 1988, prin care acesta propunea organizarea unei conferințe internaționale

1. Accesibil pe https://vpk-news.ru/articles/47257, consultat în 25.04.2019.

a partidelor comuniste în care să fie pus în discuție și combătut programul reformator susținut de Gorbaciov.

O altă direcție viza intensificarea contactelor cu oponenții lui Gorbaciov și sprijinirea acțiunilor acestora pentru înlăturarea de la putere a liderului sovietic. Conducătorii celor două servicii au luat în calcul și invitarea STASI la o nouă rundă de discuții, dar est-germanii au declinat invitația.

Pe timpul întâlnirii, Iulian Vlad a atras atenția că orice încercare de schimbare a conducerii la Moscova nu poate fi realizată fără susținerea Chinei. Însă la începutul anilor '80, liderii chinezi considerau că URSS se îndreaptă deja spre colaps, iar atenția lor era concentrată pe problemele generate de criza din Tibet, dar și pe cele asociate reformării economiei și atragerii de investiții occidentale. Deși în anii '70, chinezii au propus României să părăsească Tratatul de la Varșovia și să încheie o alianță militară cu Iugoslavia și Albania, la sfârșitul anilor '80 China, în ciuda disputei ideologice cu Moscova, a preferat să nu se amestece în programul de reforme lansat de Gorbaciov.

Discuțiile din 1988 nu s-au materializat, Simon Stefani remarcând mai târziu că *părțile au întârziat cu un an cel puțin, organizarea acțiunilor de contracarare a lui Gorbaciov. Ramiz Alia, care i-a urmat lui Enver Hodja, nu dispunea de voința politică necesară pentru oferirea unui sprijin real, alături de România și Germania de Est, oponenților lui Gorbaciov. La rândul lor, România și Germania de Est au întârziat evaluare realistă a consecințelor politicii sovietice în a doua jumătate a anilor '80*[2].

Așa cum remarcam la început, inexistența unui aparat critic, ne îndreptățește să ne manifestăm rezerve serioase față de subiectul propus în materialul difuzat de portalul rus. Faptul că publicația rusă nu indică sursele care au fundamentat documentarea conduce ca subiectul abordat să poată fi considerat cel mult ca fiind o potențială problemă de cercetare sau o ipoteză de lucru în cadrul unei cercetări mai complexe. Cu toate acestea, ipoteza existenței unor planuri de colaborare între serviciile de securitate ale unor state socialiste, elaborate cu girul conducerii de partid și de stat, în scopul contracarării programului de reforme inițiat de Gorbaciov, nu poate fi exclusă. După cum nu poate fi exclusă nici dorința unor lideri comuniști de a-l înlătura pe Gorbaciov de la putere. Pornind de aici, poate că înțelegem mult mai bine gradul de adecvare și realismul unei caricaturi publicate de revista *Der Spiegel* în 1987 care sugera o intervenție militară a unor state din Tratatul de la Varsovia pentru înlăturarea lui Gorbaciov[3].

Programul de reformare a socialismului, inițiat de Gorbaciov în 1985, după alegerea sa în funcția de secretar general al PCUS, a generat reacții diverse atât în URSS, cât și în statele blocului estic. Dacă în ceea ce privește populația, se poate aprecia că reacția față de *perestroika* și *glasnost* a fost preponderent pozitivă, nu același lucru se poate spune despre reacția *estabilshment*-ului politic din URSS și din unele statele socialiste.

Aripa conservatoare din PCUS s-a poziționat imediat împotriva reformelor și, începând cu anul 1986, a devenit o prezență tot mai vizibilă și mai

2. Accesibil pe https://vpk-news.ru/articles/47257 consultat în 25.04.2019.

3. Caricatura îl prezenta pe liderul sovietic în biroul său din Kremlin vorbind la microfon, secondat în fundal de un grup de generali cu figuri marcate de preocupare. Prin fereastră se puteau vedea în Piața Roșie mai multe tancuri având pe turelă stemele Republicii Democrate Germane și Cehoslovaciei. Alături de caricatură, un mic text reda discursul rostit de Gorbaciov la microfon: *Aici este guvernul legitim al URSS care vă vorbește. Noi facem un apel către lumea liberă: Ajutați-ne! Ajutați-ne! Încălcând legile internaționale trupele Tratatului de la Varșovia au invadat țara noastră iubitoare de pace în această dimineață la orele 5,45 în scopul stopării procesului de democratizare* conform Cristian Chirca **Rolul glasnost în reconfigurarea ideologică și culturală a Europei Centrale si de Est. Reacții românești la politica de deschidere culturală sovietica și rolul lor în izbucnirea Revoluției Române din Decembrie 1989**, comunicare la ***Simpozionul Științific Anul 1989, construcția europeană și destrămarea glacisului strategic al URSS***, organizat de IRRD în 18.04.2019.

influentă în dezbaterea politică, astfel încât putem vorbi despre o veritabilă scindare a PCUS. La nivelul PCUS, dar și al KGB și al armatei, exista deci un număr semnificativ de lideri dispuși să-l înlăture de la putere pe Gorbaciov și care începând cu 1987 au fost conduși de Egor Ligaciov, un fost colaborator al lui Gorbaciov. Acesta a fost de fapt și artizanul evenimentului din 13 martie 1987 când revista „Sovetskaia Rossia" a publicat o scrisoare deschisă adresată lui Gorbaciov de Nina Andreevna, lector la Institutul tehnologic Lensovet din Leningrad. Scrisoarea, cu titlul *Eu nu pot renunța la principii* (*Ia ne mogu postupitsa prințipami*) exprima nemulțumirea față de *perestroika* si *glasnost* și reclama confuzia ideologică instituită de aceste politici. Impactul scrisorii a fost semnificativ cu atât mai mult cu cât a lăsat loc și pentru unele asocieri speculative, una dintre ele realizând o paralelă între scrisoarea Andreevnei și scrisoarea trimisă țarului Nicolae al II-lea în 1914, în ajunul intrării Imperiului Rus în Primul Război Mondial, de ministrul țarist Durnovo, prin care acesta avertiza că politica adoptată de guvern va conduce Rusia la dezastru și la revoluție[4]. Acest gen de acțiuni și poziții susțin ipoteza că o acțiune de înlăturarea a lui Gorbaciov ar fi avut susținere la nivelul unor lideri politici și militari.

Pozițiile în blocul estic – de la acceptare și deschidere la rezervă și respingere

În ceea ce privește reacțiile de respingere a reformelor manifestate de unii șefi de stat comuniști, ele au fost evidente. În acest sens, după lansarea oficială a politicilor *perestroika* și *glasnost*, liderii politici ai statelor socialiste au avut reacții și poziții diferite. Nicolae Ceaușescu și Erick Honecker (RDG) au respins categoric *perestroika* și *glasnost*, Gustav Husak (Cehoslovacia) și Todor Jivkov (Bulgaria) și-au exprimat rezerva în timp ce Jaruzelski (Polonia) și Kadar (Ungaria) au manifestat deschidere pentru reforme[5]. Respingerea sau reținerea față de perestroika și glasnost era determinată și de faptul că reformele și politica adoptată de Gorbaciov pentru susținerea lor *a destabilizat guvernarea în țările dependente din punct de vedere politic*[6].

Liderii conservatori au realizat că *perestroika* și *glasnost* nu se vor limita doar la reformarea socialismului, ci vor conduce la căderea regimurilor comuniste. Ceaușescu, în special, s-a opus categoric acestui gen de reforme pe care le-a apreciat ca fiind inadecvate pentru construcția socialismului, în varianta neo-stalinistă adoptată de liderul comunist român.

Încă de la prima întâlnire dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov, în 26 aprilie 1985, cu ocazia Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, cei doi au dat primele semnale clare ale concepțiilor diferite pe care le aveau în ceea ce privește reformarea statului socialist. Astfel, în cuvântarea lui Gorbaciov, s-a făcut trimitere la Europa – casa noastră comună, moment în care Ceaușescu a replicat: *Depinde la ce etaj locuiește fiecare*[7].

4. Pe larg în Cristian Chirca, **Decembrie 1989: TASS este împuternicită să declare**, *Editura IRRD*, București, 2017, p. 83-86.
5. Vladimir Baranovski, Boris Șmeliov, **Epoha radikalnîh preobrazovanii**, ***Novaia Polșa***, nr. 7-8 din 2010, accesibil pe https://novpol.org/ru/BJ1xP_zvo-/EPOHA-RADIKALNYH-PREOBRAZOVANIJ, consultat în data de 07.04.2019.
6. Vasili Kirilovici Mokșin, **SSSR I Vostochnaia Evropa: Istoria I sovremennost, Pomorski Universitet**, Arhanghelsk, 2009, p. 129.
7. Lavinia Betea, **Ceaușescu și Gorbaciov în amintirea gen. (r) Constantin Olteanu** în ***Jurnalul național***, București, 7

În 25 decembrie 2018, portalul rus de știri ***VPK – Voenno Promîșlenîi Kurier*** (Curierul Militar Industrial), a publicat un material cu titlul „*Kommunisticeski zagovor spețslujb*" și un subtitlu la fel de incitant „*Ceaușesku scital, șto Gorbacev ego zakazal, no nadeyalsya upredit*".

Fără a face trimitere la un aparat critic care să-i confere rigoarea științifică necesară, materialul evidențiază existența unei reacții de contracarare a politicilor reformatoare inițiate de Gorbaciov, din partea unor state socialiste precum România, RDG și Albania, cunoscute ca fiind conduse de lideri conservatori cu viziuni staliniste. Acestă reacție viza atât inițierea unor măsuri comune pentru menținerea *status-quo-ului*, dar și elaborarea unui plan de înlăturare de la putere a lui Gorbaciov și a susținătorilor săi, cu sprijinul unor membrii importanți din aripa conservatoare a PCUS, din KGB și din Armata Roșie.

Ulterior, în noiembrie 1986, în cadrul consfătuirii de lucru la nivel înalt a țărilor membre ale CAER a devenit evident că cei doi se plasează pe poziții ireconciliabile. În discursul său, referindu-se la reformele inițiate de sovietici, Ceaușescu a susținut că *vorbim despre restructurare și văd că mulți tovarăși au îndrăgit și încep să folosească acest termen, deși nu îl consider poate cel mai bun*[8]. De altfel, întreaga sa atitudine pe durata lucrărilor, dar și pozițiile ulterioare, l-au convins pe Gorbaciov că Ceaușescu este incapabil să înțeleagă sensul și necesitatea reformelor. După conferința secretarilor Comitetelor Centrale din țările membre ale Tratatului de la Varșovia, responsabili cu ideologia și relațiile externe (Varșovia, 22-23 ianuarie 1987) s-*a observat o sporire a presiunilor URSS asupra conducerii PCR, considerată în întreg blocul comunist drept fortăreața pozițiilor conservatoare, antireformiste și anti-integraționiste*[9]. Evoluțiile diferite din statele socialiste l-au determinat pe Gorbaciov să solicite mai multe evaluări ale situației politice și economico-sociale existente în statele socialiste. În general, lucrările de specialitate fac trimitere la două astfel de evaluări consacrate sub denumirea de rapoarte sau memorandumuri.

Unul a fost realizat de Institutul de Economie al Sistemului Mondial Socialist, sub conducerea lui Oleg Bogomolov, intitulat *Schimbările din Europa de Est și influența lor asupra URSS* (*Peremenî v vostocinoi Evrope i ih vlianie na SSR*), iar celălalt de Departamentul Internațional al Comitetului Central, *Către o strategie pentru relațiile cu țările socialiste europene* (*K strateghii otnoșenii s evropeiskimi soțialisticeskimi stranami*). Au existat de asemenea și evaluări ale MAE și KGB[10]. Referitor la România, raportul Bogomolov propunea două scenarii:

Scenariul favorabil: *Se produc schimbări la nivelul conducerii statului. Ca urmare, Ceaușescu este înlocuit de politicieni rezonabili, capabili să înțeleagă și să pună în practică ideile de reformare radicală și de reînnoire a socialismului.*

Scenariul blocajului în mijlocul procesului: *Actuala conducere a țării, sau una care să continue actuala politică, se menține... Deoarece regimul nu și-a*

iulie 2009 în Daniel Talos, **Poziția lui Nicolae Ceaușescu față de politica promovată de Mihail Gorbaciov** în ***Caietele Silvane*** accesibil pe https://www.caietesilvane.ro/online/345/POZITIA-LUI-NICOLAE-CEAUSESCU-FATA-DE-POLITICA-PROMOVATA-DE-MIHAIL-GORBACIOV.html consultat în data de 27.04.2019.

8. Andrei Popa, **De ce nu a înțeles Ceaușescu reformele lui Gorbaciov**, accesibil pe https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/de-ce-nu-a-inteles-ceausescu-reformele-lui-mihail-gorbaciov consultat în 28.04.1988.
9. Anneli Ute Gabanyi, **Cultul lui Ceaușescu**, *Editura Polirom*, Iași, 2003, p. 295 în Constantin Corneanu, **Relațiile româno-sovietice sub semnul perestroikăi și al revoluției române din decembrie 1989** accesibil pe https://www.aesgs.ro/relatiile-romano-sovietice-sub-semnul-perestroikai-si-al-revolutiei-romane-din-decembrie-1989/ consultat în 21.04.2019.
10. Mai mult în Cristian Chirca, ***op. cit.***, p. 41-48.

consumat încă resursele și a acumulat recent experiența combinării unor măsuri represive cu manevre sociale pentru a menține stabilitatea, al doilea scenariu pare a fi mult mai probabil. În favoarea sa vine nivelul relativ scăzut al conștiinței naționale și absența unei opoziții organizate în România. În același timp, o lipsă de raționalitate evidentă a politicii actualei conduceri produce o nemulțumire crescândă nu numai la nivel inferior, dar și în rândurile elitei conducătoare (verhușka). De aceea, nu poate fi exclusă posibilitatea unei schimbări ***la vârf***[11].

Analiștii sovietici lăsau să se înțeleagă că regimul ceaușist mai are resurse și își argumentau concluziile și printr-un așa zis *nivel redus al conștiinței naționale*. Izbucnirea revoluției, în Decembrie 1989, avea să infirme evaluările sovietice care nu au luat în calcul determinarea populară – de fapt o formă concretă de manifestare a conștiinței naționale – care a asigurat victoria Revoluției române din decembrie 1989.

Așa cum remarcam la început, inexistența unui aparat critic, ne îndreptățește să ne manifestăm rezerve serioase față de subiectul propus în materialul difuzat de portalul rus. Faptul că publicația rusă nu indică sursele care au fundamentat documentarea conduce ca subiectul abordat să poată fi considerat cel mult ca fiind o potențială problemă de cercetare sau o ipoteză de lucru în cadrul unei cercetări mai complexe. Cu toate acestea, ipoteza existenței unor planuri de colaborare între serviciile de securitate ale unor state socialiste, elaborate cu girul conducerii de partid și de stat, în scopul contracarării programului de reforme inițiat de Gorbaciov, nu poate fi exclusă. După cum nu poate fi exclusă nici dorința unor lideri comuniști de a-l înlătura pe Gorbaciov de la putere. Pornind de aici, poate că înțelegem mult mai bine gradul de adecvare și realismul unei caricaturi publicate de revista *Der Spiegel* în 1987 care sugera o intervenție militară a unor state din Tratatul de la Varsovia pentru înlăturarea lui Gorbaciov.

Revenind la ideile exprimate în prima parte a acestui microeseu, trebuie totuși să evidențiem că poziția antireformatoare a lui Ceaușescu – indiscutabilă de altfel – și eventualele măsuri luate de acesta, individual sau în colaborarea cu alți lideri conservatori neo-staliniști, nu erau de natură să împiedice marea ridicare populară din decembrie care a dus la dispariția regimului. Izbucnirea revoluției era de altfel inevitabilă și ea poate fi asociată cu o *răbufnire colectivă cu un puternic caracter popular și național* în care *conștiința cetățenilor, credința liderilor inopinați și sacrificiul suprem al unora dintre ei au fost factorii care au condus la succes*[12].

11. Dumitru Preda, Mihai Retegan, **1989 – principiul dominoului**, *Editura Fundației Culturale Române*, București, 2000, p. 21.

12. Sbârcea Nicolae Achim**, Revoluția Sibiu 1989**, *Editura Armanis*, Sibiu, 2014, p. 5.

*

„Izolarea în propria casă îmi este mai greu de suportat decât lunile de închisoare”
Doina Cornea în pânza Securității la sfârșitul anilor ’80

Andreea-Iuliana BĂDILĂ

Într-o epocă în care dictatura lui Nicolae Ceaușescu reușise să amuțească mai toate vocile critice și nemulțumirile românilor, Doina Cornea s-a remarcat prin atitudinea curajoasă de a promova un discurs de *„revigorare spirituală a societății”*, plasat în zona filozofico-morală[1].

În anii ’80, Doina Cornea a devenit una dintre cele mai *„emblematice”* figuri ale disidenței românești, după cum o califică mass-media occidentală, difuzând nenumărate texte, scrisori, proteste și manifeste prin intermediul postului de Radio Europa Liberă pentru a aduce în atenția opiniei publice din Occident situația dramatică din România, mai ales la capitolul drepturi ale omului. Totodată, remarcându-se prin pozițiile adoptate cu privire la sistematizarea satelor, la necesitatea unei reformări a societății și la declinul învățământului românesc, disidenta a avut foarte mult de suferit în confruntarea cu regimul comunist și, implicit, cu Securitatea.

Pe fondul adoptării la 1 august 1975 a Actului final de la Helsinki, fenomenul disident în Europa Răsăriteană a luat amploare, reprezentanții acestuia simțindu-se legitimați pentru a semnala instanțelor occidentale orice abuz comis de statele comuniste semnatare.

Odată ce liderii statelor comuniste și-au asumat un Act politic privind respectarea drepturilor omului, disidenții au putut iniția și dezvolta diverse forme de protest, dincolo de faptul că susținerea occidentalilor le conferea un anumit grad de protecție și curaj spre a-și exprima nemulțumirile.

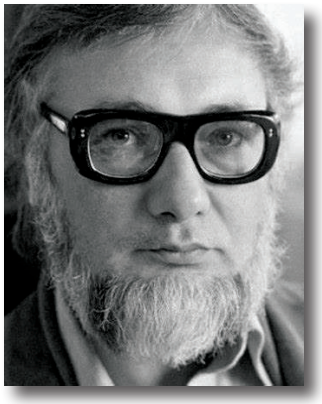

Inspirat de amploarea evenimentelor disidente din țările socialiste, dar și de ecoul politicilor promovate în Vest, Paul Goma a decis să ia atitudine față de regimul comunist de la București, conturând prima mișcare din România în lupta pentru apărarea drepturilor omului, atrăgând numeroși adepți. Printre aceștia s-a numărat și Doina Cornea care s-a solidarizat cu disidentul român, într-o *„manieră proprie”*: în cadrul seminariilor de traducere pe care le susținea în Cluj, alături de studenții săi a lucrat și dezbătut fragmente din singura lucrare a lui Goma publicată în România, intitulată *„Camera de alături”*[2].

Preocupată de politicile adoptate de regimul lui Nicolae Ceaușescu în privința chestiunilor

1. Ana Maria Cătănuș, **Vocația libertății. Forme de disidență în România anilor 1970-1980**, *Editura INST*, București, 2014, p. 167.

2. **Ibidem**, p. 169.

drepturilor omului, încă de la jumătatea anilor '70, Doina Cornea va înțelege pericolul în care se afla România, confesându-se fiicei sale Ariadna: *ceva nefast plutește asupra noastră. Este nespus de trist când auzi că oamenii de cultură sunt opriți să-și spună gândurile și sunt persecutați pentru că încearcă să lupte pentru mai bine, pentru mai riguroasa aplicare a drepturilor omului. Îngrădirea spirituală în care trăim va duce acest popor la o sterilitate distrugătoare...Mi-e frică pentru noi*[3].

Supravegherea vigilentă a Securității

Atitudinea Doinei Cornea nu a trecut neobservată de organele de Securitate, care au trecut la monitorizarea constantă a acțiunilor de opoziție ale acesteia, pentru a preveni și lichida orice demers împotriva regimului. Dar pe măsură ce opoziția disidentei s-a intensificat, cazul a fost preluat spre analiză de direcțiile superioare ale D.S.S.

Un scurt istoric al urmăririi Doinei Cornea este relevat de o notă de studiu din 24 octombrie 1986, elaborat de Securitatea Județului Cluj: disidenta a fost lucrată în perioada 28 iunie 1976 - 1 aprilie 1986 de către Serviciul III al Inspectoratului Județean Cluj al Ministerului de Interne, în primă instanță prin *„supraveghere informativă"*, iar din 15 noiembrie 1981 prin dosar de urmărire informativă pe linia problemei contraspionajului francez. Ulterior, în aprilie 1986, dosarul a fost transferat din ordinul Direcției a III-a la Serviciul de informații interne I/A pentru continuarea urmăririi și neutralizarea activității sale ostile[4].

Deși intrată în vizorul Securității încă din vara anului 1976, Doina Cornea a devenit un *„caz"* periculos pentru sistem, mai ales după 1981 când i s-a deschis dosarul de urmărire informativă, sub numele conspirativ *„Diana"*.

În ciuda supravegherii vigilente a structurilor represive ale statului, Doina Cornea a redactat și a reușit să distribuie prin diverse mijloace la postul de radio Europa Liberă o serie de texte și materiale în care descria realitățile social-economice și politice din România, mai ales în privința sistematizării, reformarea învățământului, statutul minorităților naționale, situația credincioșilor greco-catolici etc.

Debutul expedierii acestor scrisori a avut loc la un an de la începerea urmăririi penale, în 1982, prin intermediul fiicei sale, căreia i-a adresat *„Scrisoarea celor care nu au încetat să gândească"*, difuzată de postul „Radio Europa Liberă"[5] în care deplângea *devalorizarea culturală și spirituală a societății în urma unei ideologii reducționiste, sterilizante,* precum și destinul educației tinerilor[6].

Înlăturarea din învățământul superior

Mesajul Doinei Cornea nu a rămas fără urmări, fiind imediat sancționată pentru îndrăzneala de a-și exercita dreptul la libera exprimare, printr-o amendă de 5000 de lei în baza art.14 și 60 lit.e din legea 23/1971 pentru trimiterea și diseminarea unei scrisori către Radio Europa Liberă[7]. Era prima sancțiune, dintr-o serie nenumărată de persecuții și îngrădiri ale drepturilor sale la exprimare, la circulație și mai ales la viața privată dar și profesională.

Pentru a neutraliza activitatea la catedră a disidentei, la 3 februarie 1982 a avut loc o ședință a conducerii Facultății de Filologie din Cluj care a dezbătut *„un fapt"* care punea *într-o lumină nefavorabilă colectivul Catedrei de filologie romanică precum și întreaga facultate*[8]: *maniera în care Doina Cornea își concepea activitatea de cadru didactic și de educator. Disidenta era acuzată că le vorbește tinerilor despre „lipsa de libertate a scriitorului român"*, le prezintă într-o formă denigratoare realitățile social-politice și cultural-artistice din România, este lipsită de *responsabilitate politică și didactică* etc[9] .

În urma discuțiilor, cei prezenți la ședință au stabilit că atitudinea Doinei Cornea e determinată de *un dezechilibru fizic și psihic* ce ar recomanda-o *să se pensioneze de boală pentru un an*[10].

În ianuarie 1983 a fost reluată în discuție și înlăturarea Doinei Cornea din învățământul superior, ca urmare a comportamentului său *„inadecvat"* ea continuând *să infecteze masa de studenți cu ideile ei nocive și deosebit de periculoase*[11], propunându-se exluderea sa definitivă din învățământ. La numai câteva luni mai târziu, în urma deciziei nr. 4696/23 iulie 1983, forul de conducere al Universității i-a desfăcut contractul de muncă, invocând slaba pregătire politico-ideologică a Doinei Cornea și incompatibilitatea cu postul de profesor[12].

3. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 2, f. 6.
4. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 2 A, f. 78-79.
5. Doina Cornea, **Scrisori deschise și alte texte**, *Editura Humanitas*, București, 1991, p. 13-17.
6. **Ibidem.**
7. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 2, f. 25.
8. **Ibidem**, f. 17
9. **Ibidem**, f. 17-22.
10. **Ibidem**, p. 22.
11. **Ibidem**, f. 44.
12. ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 14, vol. 1, f. 72.

Lupta pentru drepturile omului. Solidaritatea cu revolta muncitorilor de la Braşov

Dar nici această sancţiune nu a determinat-o pe Doina Cornea să renunţe la concepţiile sale.

Adresându-se unei societăţi aflate „în derivă", Doina Cornea arăta că *schimbarea destinului comun al românilor* nu putea veni din exterior, ci din interior, de la fiecare cetăţean în parte prin: *revizuirea vieţii noastre interioare, mutilată de agresiunea atâtor idei care ne-au fost impuse cu sila […], prin punerea de acord a atitudinilor, actelor şi gesturilor fiecăruia cu „interioritatea" noastră, cu adevărul valoric sădit în fiecare din noi*[13].

În anul 1987, Doina Cornea i-a trimis o primă scrisoare preşedintelui Nicolae Ceauşescu, axată pe o critică a programelor universitare şi a învăţământului, semnalând printre altele că informaţia abundentă în detrimentul calităţii, duce la lipsa de dezvoltare a judecăţii critice la elevi, cu efecte negative asupra comportamentului lor social şi uman[14].

Desele intervenţii ale Doinei Cornea care au vizat problematici de ordin politic, moral şi filozofic, a dus şi la o intensificare a măsurilor represive asupra ei, ajungându-se până la impunerea unui regim de arest la domiciliu, izolarea completă împreună cu fiul său Leontin Iuhas, interceptarea convorbirilor telefonice, reducerea posibilităţilor de a comunica, şi exercitarea unui control foarte riguros asupra trimiterilor poştale interne şi externe etc[15] .

Aceste măsuri au fost impuse şi ca urmare a solidarităţii Doinei Cornea şi a fiului său cu revolta muncitorilor braşoveni din 15 noiembrie 1987 prin distribuirea unui număr de 160 de manifeste prin oraşul Cluj. Arestaţi la 18 noiembrie a.c, s-a început urmărirea penală împotriva lor. Astfel, Doina Cornea era urmărită pentru *infracţiuni de propagandă împotriva orânduirii socialiste, instigare publică şi apologia infracţiunilor*, iar fiul său, Leontin Iuhas era urmărit pentru *„complicitate la instigarea publică şi apologia infracţiunii"*[16].

Cei doi au fost reţinuţi cinci săptămâni, perioadă în care Securitatea a recurs la mai multe metode abuzive asupra lor, fiind interogaţi zilnic, ore în şir, privaţi de somn şi de mâncare în speranţa obţinerii unor informaţii despre planul fabricării şi distribuirii manifestelor şi nu numai. Deşi aflată într-o situaţie dificilă, Doina Cornea a declarat că aflase de la postul de radio „Europa Liberă" despre revolta muncitorilor braşoveni, şi nu a putut să nu rezoneze cu cauza acestora: *Mă solidarizez cu muncitorii, deoarece consider că o orânduire care pretinde a sluji interesele lor trebuie să se pună realmente în slujba celor ce muncesc, fără a-i supune la privaţiuni de hrană, căldură, lumină, îngrijiri medicale etc. şi de libertatea de a-şi exprima doleanţele şi gândurile. Aceasta nu mai ţine de politică, ci de apărarea celor mai elementare drepturi umane*[17].

Sub angajamentul că nu vor mai recurge la acţiuni antisociale împotriva regimului, dar şi sub presiunile Occidentului, Doina Cornea şi fiul ei au fost eliberaţi în preajma Crăciunului din 1987.

Extinderea măsurilor abuzive ale Securităţii. Despre arestul la domiciliu, confiscarea scrisorilor şi suspendarea convorbirilor telefonice

Doina Cornea nu s-a lăsat însă intimidată şi a continuat să lupte împotriva regimului Nicolae Ceauşescu, exprimându-se în termeni critici de fiecare dată când a găsit o ocazie. Aceste gesturi au dus la extinderea planurilor de măsuri represive şi de supraveghere asupra sa, culminând cu interdicţia de a părăsi localitatea şi în unele perioade impunându-i-se domiciliul forţat.

Starea de arest la domiciliu a resimţit-o din plin Doina Cornea, care declara unor medici francezi la începutul anului 1989: *Izolarea în propria mea casă, îmi este mai greu de suportat decât lunile de închisoare.*

Deşi era conştientă că sub presiunea şi teroarea forţelor represive, unii opozanţi *au fost asasinaţi într-o tăcere totală*, Doina Cornea nu se temea *„de nimic"*: *Lupta mea nu este o luptă politică, ci una morală. Aici, în ţară este pe cale de distrugere esenţa omului*[18].

13. Apud, Ana Maria Cătănuş, ***op. cit.***, p. 173.
14. Doina Cornea, **Scrisori deschise şi alte texte**, p. 60-61.
15. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 9 A, f. 76-77.
16. ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 14, vol. 1, f. 81.
17. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol.9, f. 57.
18. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 4, f. 153 -154.

Din notele și rapoartele Securității aflate în arhiva CNSAS, am putut identifica nenumărate „planuri de măsuri" și completări ale acestora împotriva Doinei Cornea pentru a o determina *„să renunțe la activitățile ostile"* față de regimul comunist.

Într-o notă de măsuri a autorităților din 10 februarie 1989 se dispunea: *continuarea supravegherii operative a „Dianei" în vederea cunoașterii acțiunilor ei, a identificării legăturilor și persoanelor pe care le vizitează și prevenirii difuzării unor înscrisuri cu conținut necorespunzător; crearea unui dispozitiv format din subofițeri de miliție pe două sau trei schimburi în funcție de necesități, la domiciliul Doinei Cornea, în scopul descurajării unor elemente autohtone care vor să o viziteze și, în caz de nevoie pentru a preveni pătrunderea acestora în domiciliul ei; menținerea suspendării telefonului acesteia pentru a nu da posibilitatea să fie încurajată ori să ia legătura cu elemente ostile din țară sau străinătate; prevenirea sau împiedicarea, după caz a unor convorbiri telefonice, corespondenței, contactelor cu diplomați sau alte categorii de străini; pentru descurajare, compromitere și influențare pozitivă urmau să fie selecționate surse și persoane care, după caz, să acționeze pentru ridiculizarea acțiunilor „Dianei" în convorbiri directe, cât și cu persoane din mediul intelectual și cultic. În plus, unii o vor aborda pe stradă, alții o vor vizita la domiciliu având un comportament dur, cu scopul de a o intimida și a o determina să-i fie teamă de potențiale acte de violență*[19].

Situația în care se afla Doina Cornea reiese și dintr-un raport al Securității din Cluj din 10 mai 1989, care semnalează sistarea ajungerii la destinație a 41.020 de scrisori și cărți poștale *sosite în țara noastră din mai toate continentele, pe adresa unor persoane juridice sau pe adresa numitei Doina Cornea* în perioada 1 ianuarie - 1 mai 1989[20]. Reținerea scrisorilor adresate Doinei Cornea a reprezentat una din măsurile constante pe care Securitatea le-a adoptat împotriva acesteia, sperând că în acest fel va opri comunicarea dintre disidentă și potențialii săi adepți și susținători. În aceași măsură, expedierea scrisorilor intrau în același regim de control, monitorizare iar cele care conțineau comentarii negative la adresa regimului erau reținute, înregistrate și analizate de către reprezentanții organelor de forță ale statului.

În ciuda acestor măsuri abuzive pe care le-a îndurat din partea organelor statului, Doina Cornea

a continuat să lupte cu stoicism împotriva sistemului comunist, apărând drepturile omului și sancționând fiecare etapă a denigrării realităților social - politice din România până la prăbușirea dictaturii ceaușiste.

În caietele sale, la 31 iulie 1989, Doina Cornea nota că *„regimul cultivă o confuzie bine calculată și pernicioasă pentru cetățenii români, menită să înăbușe orice reacție internă, dar mai ales externă, anume, confuzia între conceptual de „suveranitate statală", aceasta implicând ideea de „neamestec în treburile interne ale altor state și cel al normelor fundamentale care articulează viața umană", din perspectiva valorilor ei esențiale, în raport cu puterea statală, oricare ar fi ea"*.

Recunoașterea și respectarea acestor norme trebuia să devină obligatorie pentru orice stat civilizat. Ele coincid cu drepturile omului, iar statele civilizate – inclusiv România – au semnat acorduri internaționale în acest sens[21].

Lupta pentru libertățile cetățenești a biruit câteva luni mai târziu, prin victoria Revoluției Române din Decembrie 1989, deși Securitatea s-a purtat *brutal cu manifestanții care și-au cerut drepturile fundamentale*[22], – după cum afirma Doina Cornea la 19 decembrie 1989 –, dincolo de alte revendicări de ordin social, economic și politic.

Doina Cornea va dăinui în memoria colectivă românească drept un simbol al disidenței anticomuniste, al demnității umane și al luptei împotriva regimului lui Nicolae Ceaușescu, fiind una dintre puținele persoane care au ales să-și sacrifice libertatea, cariera și viața de familie în numele unor convingeri moral-politice, deși ar fi avut posibilitatea de a pleca în exil.

19. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666. Vol. 3 A, f. 170-171.
20. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 14 A, f. 20
21. Doina Cornea, **Jurnal - ultimele caiete urmat de o convorbire între Doina Cornea, Ariadna Combes, Leontin Iuhas**, *Editura Fundația Academia Civică*, 2009, p. 59.
22. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 666, vol. 23, f. 2.

*

Imagini referențial ale Revoluției din Sibiu, decembrie 1989 – note succinte

Cristian CHIRCA

Revoluția română din decembrie 1989 este cheia prin care citim istoria contemporană a României, dar și referențialul care marchează orice analiză a istoriei timpului prezent. Ultima din seria revoluționară care a dus la căderea comunismului în Europa, Revoluția română din decembrie 1989 are un statut istorico-documentar, dar și imaginar cu multe note specifice[1]. Această specificitate este dată, pe lângă notele clasice care caracterizează o mișcare revoluționară, de statutul său de eveniment al istoriei timpului prezent. Acest eveniment încheie de altfel, secolul scurt al lui Hobsbawn în care românii au intrat printr-o revoluție națională, al cărei centenar l-am aniversat deja, și o revoluție anticomunistă de la care s-au scurs trei decenii fără ca în imaginarul colectiv românesc să se cristalizeze *o imagine adecvată asupra evenimentelor din Decembrie 1989*, astfel că *disputa dintre partizanii revoluției și cei ai unei lovituri de stat pare a fi mai intensă ca niciodată*[2]. Istoria timpului prezent este o istorie în care dificultățile metodologice sunt mai mult decât evidente, iar cazul Revoluției române din decembrie 1989 este unul aproape didactic. Această istorie poziționează istoricul în proximitatea evenimențială a trecutului imediat sau chiar în mijlocul evenimentelor, însă, în același timp, participă activ și efectiv la dinamica socială și își caută locul, ca moment de discontinuitate într-un timp unic, linear, dar care permite abordări multiple[3].

Revoluția română din decembrie 1989 dincolo de semnificația sa politico-socială evidentă și unitară asociază o serie de determinative geografice: Revoluția din Timișoara, Revoluția din București, Revoluția din Brașov, Revoluția din Sibiu etc. La rândul lor, aceste determinative asociază frecvent ierarhii și statistici mai mult sau mai puțin relevante bazate pe criterii diverse în care cronologiile, amploarea manifestațiilor, tipologia reacției represive, numărul de victime etc. sunt cel mai des întâlnite. Există chiar un reflex, deloc nou, pe care îl putem numi „*reflexul podiumului*" care ierarhizează rolul marilor orașe în succesul revoluției, Bucureștiul, Timișoara, Brașovul, Sibiul revendicând prin pozițiile exprimate de diverse persoane, organizații, asociații etc. un loc pe podium. Uneori, din dorința de a fi în față, argumentele ies din cadrul analizei istorice și se înscriu pe o traiectorie polemică în care adevărul istoric este primul care suferă. Alteori, aceste pseudopolemici alterează percepția publică, referitoare la Revoluția română din decembrie 1989.

Dar cu toate aceste limite, diversitatea analizelor și competiția argumentativă demonstrează că Revoluția română din decembrie 1989, ca referențial al istoriei recente, este încă vie și departe a-și fi epuizat resursa narativă pentru contemporani. Acei contemporani despre care, așa cum puncta istoricul Lucian Boia, nu avem niciun argument clar pentru a spune că sunt *privilegiați ai propriei istorii* și

1. Cristian Chirca, **Revoluția română din decembrie 1989: dincolo de tripleta opacității** în ***Caietele Revoluției***, Nr. 3(73)/2018, p. 17-22.
2. Constantin Hlihor, **Revoluție și tranziție la români într-un secol scurt (1918-1989)**, *Editura Tritonic*, București, 2017, p. 16-18.
3. Mai mult în Michel Trebisch, **Statutul evenimentului în istoria timpului prezent**, în ***Istoria recentă în Europa. Obiecte de studiu, surse metode***, Lucările simpozionului internațional organizat de Colegiul Noua Europă, București, 7 - 8 aprilie, 2000, accesibil pe http://www.nec.ro/data/pdfs/publications/relink/istoria-recenta-in-europa/MICHEL_TREBITSCH.pdf, consultat în data de 25.05.2018.

nici de a susține că *istoria se vede și se înțelege mai bine din interior sau din afară, de aproape sau de departe?*[4].

Cunoscutul istoric concluziona totuși că *din fiecare loc istoria se vede diferit*. În opinia sa, folosim conceptul *istorie* atât pentru a denomina „*istoria adevărată*", adică istoria în desfășurarea ei, cât și „*multiplele ei reprezentări*", adică diferitele *istorii* diferențiindu-le, simplu, prin grafia cu majuscule pentru istoria adevărată – *Istorie*[5]. Din acest motiv, și nu numai, orice încercare de a te apropia de adevărul istoric, presupune ca alături de studierea *Istoriei* în desfășurarea ei să acordăm o la fel de mare importanță reprezentărilor și imaginilor evenimentului istoric. Cu alte cuvinte, orice efort de explicare și înțelegere a Revoluției române din decembrie 1989 trebuie să aibă în vedere faptul că între evenimentul în sine și descrierea ulterioară a acestui eveniment intervine implacabil un factor de mediere, o grilă de lectură, care influențează reflectarea acelui eveniment în mintea celui care-l descrie. Sau, altfel spus, raportul dintre istoria care se înfăptuiește și istoria care se scrie este mediat întotdeauna de reprezentarea faptului istoric într-o conștiință receptoare[6].

Pornind de aici putem vorbi de *Istoria* Revoluției române din decembrie 1989 – ca eveniment în sine – și nenumăratele *istorii* adică reprezentările și imaginile așa cum sunt ele configurate în studii, analize, rapoarte, monografii, articole, rechizitorii etc. În aceeași logică putem vorbi și despre *Istoria* revoluției în Timișoara, București, Brașov, Sibiu etc. și *istoriile* (*imaginile*) revoluției în aceste locuri.

În ceea ce privește Revoluția din Sibiu, desfășurarea acesteia asociază o multitudine de istorii (imagini) care configurează un mozaic imaginar deosebit de complex și cu multe particularități. Din motive ce țin de economia microeseului, dar și de relevanța aspectelor prezentate, mă voi concentra doar pe două dintre acestea – fundamentale în tabloul general al revoluției sibiene și generatoare de polemici și controverse – fără a avea certitudinea că am făcut cea mai bună alegere: *Imaginea declanșării revoltei* și *Imaginea conflictului dintre Armată și Miliție Securitate*.

4. Lucian Boia, **Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune**, *Editura Humanitas*, București, 1998, p. 9.
5. Lucian Boia, **Un joc fără reguli. Despre imprevizibilitatea istoriei**, *Editura Humanitas*, București, 2016, p. 9-10.
6. Cristian Chirca, **Decembrie 1989: TASS este împuternicită să declare**, *Editura IRRD*, București, 2017, p. 11, conf. Adrian Neculau (coord.), **Psihologia câmpului social. Reprezentările sociale**, *Editura Polirom*, Iași, 1997, p. 5-9.

Aceste istorii (imagini), deși stabile și cu notorietate accentuată, au totuși o acoperire narativă diferită, frecvent contradictorie. Notele de prezentare a acestor istorii (imagini), extrase după o documentare multisursă (arhive, analize istorice, literatura revoluției, presă, rechizitorii ale Parchetului, interviuri) cu siguranță nu vor epuiza resursa imaginară a evenimentelor, dar *ne-ar putea totuși ajuta să vedem mai bine*[7]. Revoluția din Sibiu când, așa cum spunea recent Fesan Puiu Nicolae, unul din inițiatorii revoltei, *sibienii nu și-au dat cinstea pe rușine* și *au fost acolo unde trebuia să le fie locul*[8].

Imaginea declanșării revoltei (16-21 decembrie)

Această imagine este configurată la nivelul surselor analizate pe note narative, relativ asemănătoare, dar nu identice. În general, ele evidențiază că, pe fondul nemulțumirilor tot mai mari ale populației, veștile despre revolta timișorenilor, aduse de cei care veneau din orașul de pe Bega, precum și știrile transmise de radio Europa Liberă și Vocea Americii, au aprins treptat flacăra revoltei și în Sibiu. Revoluția sibiană începe efectiv în 21 decembrie când, la fel ca și în Timișoara și București, muncitorii din mai multe întreprinderi din oraș, în fapt membrii celui mai pauperizat grup social din România, după țărănime, și-au manifestat solidaritatea cu revoluția timișorenilor și au scandat lozinci anticomuniste.

7. Paul Valery, **Criza spiritului și alte eseuri**, *Editura Polirom*, București, 2016, p. 245.
8. Declarație în cadrul sesiunii de documentare și interviuri realizate de IRRD în mai 2019 cu revoluționarii din Sibiu, în Arhiva IRRD, Fondul IV, cota 215 (interviuri).

Revoluția din Sibiu, izbucnită inițial ca o reacție de solidaritate cu revoluția din Timișoara, se transformă într-o ridicare spontană împotriva regimului Ceaușescu. Notele principale care configurează această imagine sunt cele asociate coloanelor de manifestanți care își revendicau pașnic drepturile, dar și primelor reacții ale forțelor de ordine. Referitor la acțiunile manifestanților și la reacția forțelor de ordine în 21 decembrie apar primele semnale ale evoluției violente a evenimentelor, în care vor fi implicați trei actori: populația revoltată, Armata și forțele Ministerului de Interne (Miliția, Securitatea, USLA). Prima mare controversă asociată acestei imagini este cea legată de apartenența forțelor care au deschis focul și au făcut primele victime în 21 decembrie, respectiv Ioan Mititelu și Gură Liviu Nicolae. În mai multe materiale, Armata, respectiv subunitatea de elevi din UM 01512, este identificată ca fiind responsabilă de primele victime. Există însă și unele semne de întrebare, respectiv prezența în flancul subunității de elevi a unui grup de 25-30 de bărbați echipați eterogen, fără însemne de apartenență la o structură militară, din rândurile cărora probabil s-a executat focul. Nu există un consens în legătură cu apartenența acestui grup și nici în legătură cu modul în care a ajuns în Sibiu.

Unele surse îi consideră ca fiind luptători USLA sau ai DIA sosiți în Sibiu din București cu un avion ROMBAC (deși uzual cursa București - Sibiu era asigurată de un AN-28).

Altele îi identifică drept lucrători ai Miliției sau Securității. În aceeași manieră contradictorie este prezentată și varianta că autorii focurilor care au produs victime să fi fost trăgătorii izolați din podurile clădirilor despre care se susține că au aparținut fie DIA, fie Securității. Există și relatări care evidențiază existența unor lucrători ai miliției sau securității infiltrați în dispozitivul elevilor militari. Revoluționarul Bucur Mircea reconstituie succint evenimentele:

În 21 decembrie, Nicu Ceaușescu, mergând pe Podul Gării, a văzut manifestanții care ieșiseră de la Balanța și de la IUPS, s-a întors, s-a dus la Miliție și a trimis formațiunea Scutul. În Piața Mare a fost prima victimă. Mititelu care, cu cartela în mână, a zis că a ieșit pentru pâine....Au fost altercații....s-a dat foc la ARO...a fost pusă Miliția pe fugă. A venit un pluton de la Securitate care a tras – ei zic că în aer. Au tras în aer, dar a murit un om și au fost 3-4 răniți. Ce se spune e că lângă plutonul respectiv s-au mai așezat niște oameni îmbrăcați în haine militare, dar fără epoleți, fără grade și care efectiv au tras în mulțime. Deci nu Armata, ci acei indivizi, care nu știu cum au apărut, ăia au tras[9].

O notă specifică a revoluției sibiene în 21 decembrie este reprezentată de faptul că în această zi revolta populară face primii pași spre revoluție, nu doar prin numărul manifestanților, ci și prin faptul că se pun bazele unei structuri de conducere, de largă inspirație democratică, dar se și elaborează un program. Revoluționarul Nicolae Streza retrăiește acest episod:

Specific pentru revoluția din Sibiu este că au ieșit peste 60 000 de oameni în 21 și 22. Ne-am întâlnit acolo, că nu ne cunoșteam ca să formăm Forumul Democrat Sibian cum a fost în Cehoslovacia... nu i-am zis comitet, că era comitetul de partid, nu i-am zis consiliu că era consiliul judetean, partid nu puteam să-i zicem că nu ne plăcea... și să-și dea Ceaușescu demisia să fie un guvern democratic, așa am scris eu programul pe care l-am citit acolo sus, în 22. Deci asta are specific. Este unic. În Sibiu s-a citit un program, libertate sașilor, țăranilor, pașapoarte libere, deschiderea granițelor... Există foaia aia pe care am scris-o eu, seara la 21, la o mașină de scris Consul, acasă la mine, cu riscul că mașinile erau înregistrate[10].

Imaginea declanșării revoltei asociază însă, în special la nivelul revoluționarilor sibieni, și o imagine complementară care conferă specificitate revoluțuiei sibiene: imaginea orașului liber. Revoluționarul Puiu Fesan punctează acest aspect evidențiind că

9. Declarație în cadrul sesiunii de documentare și interviuri realizate de IRRD în mai 2019 cu revoluționarii din Sibiu, în Arhiva IRRD, Fondul IV, cota 215 (interviuri).
10. **Ibidem**, interviu Nicolae Streza.

începând cu seara zilei de 21 decembrie: *Sibiul era deja un oraș liber, se putea umbla pe străzi, puteam fără nici o problemă să cântăm să strigăm, bineînțeles în limita bunului simț, așa cum ardelenii îl au și niciodată nu au încălcat regulile bunului simț*[11].

Imaginea conflictului dintre Armată și Miliție / Securitate

Evenimentele din 22 decembrie au configurat notele principale pe care s-a format o altă imagine reprezentativă a revoluției sibiene. Această imagine care reflectă conflictul dintre forțele MApN și cele ale MI, prin semnificația conferită de numărul de victime[12] asociază o altă imagine la fel de importantă, respectiv imaginea asaltului populației asupra sediului Miliției. Având în vedere că aceste două imagini sunt complementare ele nu pot fi abordate decât împreună. Manifestația din fața sediului Inspectoratului Județean al Ministerului de Interne, mai precis în fața sediului Miliției, aflat în aceeași clădire, începe în după-amiaza zilei de 21 decembrie, dar asaltul propriu-zis are loc în 22 decembrie. Și aici există o controversă majoră legată de faptul că, potrivit unor martori, responsabili de evoluția violentă a manifestației sunt membrii unui grup distinct. Unele surse atribuie acestui grup determinativul „*provocatori*" fără să indice în favoarea cui acționau.

Altele îi caracterizează ca fiind, pur și simplu, foști clienți ai Miliției care doreau să se răzbune. Foarte probabil ei sunt cei care au incendiat mai multe autoturisme și au devastat sediul Miliției. Revoluționarul Dan Toader rememorează:

Dintre persoanele care erau în fața sediului miliției, era un număr mic de persoane foarte agresive, care erau de fapt, din ce am înțeles eu, persoane care avuseseră de-a face cu miliția, unii probabil chiar infractori, alții oameni nedreptățiți, probabil... nu puteam să fac deosebirea... deci oameni care aveau de plătit o poliță și veniseră să se răzbune... Ori acesta este un element care a dus la agravarea și la tensionarea lucrurilor[13].

Cu certitudine însă, marea majoritatea a celor care au manifestat în fața sediului Miliției, erau acolo pentru a cere eliberarea celor arestați în 21 decembrie, fără să știe că, de fapt, aceștia fuseseră deja eliberați. În acest context violent, în care demonstranții asaltau sediul Miliției, se deschide focul și cad primele victime. Unele surse atribuie deschiderea focului cadrelor din sediul Miliției sau Securității, altele îi nominalizează pe elevii militari sau trăgătorii izolați plasați în policlinica

11. **Idem.**
12. 49 de persoane decedate și 47 rănite (27 de morți și 4 răniți fiind cadre ale MI, un mort și 7 răniți cadre ale MApN, iar 21 de morți și 36 de răniți au fost civili).
13. Declarație în cadrul sesiunii de documentare și interviuri realizate de IRRD în mai 2019 cu revoluționarii din Sibiu, în Arhiva IRRD, Fondul IV, cota 215 (interviuri).

din apropiere și la etajul 4 al blocului aflat în spatele acestei instituții. Cert este că într-o atmosferă de violență generalizată, manifestanții pătrund în sediul Miliției, iar cadrele Miliției și Securității părăsesc în dezordine acest sediu și încearcă să se pună la adăpost în incinta UM 01512. Deoarece porțile de acces erau controlate de manifestanți, aceștia sar gardul unității. Militarii, surprinși și necoordonați, deschid focul și fac numeroase victime.

În acest punct, apar și alte controverse.

În unele materiale consacrate acestui episod sângeros al Revoluției din Sibiu se apreciază că focul a fost deschis de ambele părți, respectiv că și lucrătorii MI, care au pătruns în incinta unității, au deschis focul și au făcut victime. Altele susțin că focul a fost deschis spontan de elevii care au fost surprinși de faptul că lucrătorii MI, unii înarmați, au escaladat gardul incintei. Reacția elevilor din pază a fost amplificată și de faptul că, deja unul dintre colegi, Mititi Dan fusese împușcat, iar autorii erau indicați ca fiind cadre ale MI. De asemenea, pe timpul cât s-au refugiat din sediul inspectoratului, lucrătorii MI au executat foc de avertisment pentru a-i tempera pe manifestanți, inclusiv pe timpul cât au traversat strada care despărțea unitatea militară de inspectorat, fapt evaluat de unii elevi ca fiind un atac asupra unității. Revoluționarul Fesan Puiu Nicolae își amintește:

Mulțimea s-a dispersat iar ei au fugit și au sărit în incinta unității militare. Acolo la drapel era un tânăr elev militar care a tras până i s-a terminat muniția. I-a fost teamă, că-i fură drapelul. El și-a dat seama: suntem în conflict cu Miliția. Ăștia intră trăgând în noi. Atunci a început să-i execute pe milițieni. Acela e unul din oamenii care a tras în plin în ofițerii și subofițerii din cadrul miliției care au sărit gardul în unitatea militară. Ei spun: noi am sărit gardul ca să scăpăm de furia civililor. Asta noi nu avem de unde să știm dar elevul acela sigur nu a știut și i-a fost teamă că-i fură drapelul. A cerut sprijin și la colegii lui care au început și ăia să tragă...[14].

Conflictul dintre Armată și Miliție / Securitate, dirijat sau spontan, determinat de tensiuni anterioare sau izbucnit accidental, continuă să ocupe un loc major în tabloul general al revoluției sibiene și, totodată, să fie unul dintre cele mai disputate elemente din aria de dezbatere a evenimentelor. Revoluționarul Adrian Zaporojan concluzionează:

Specific Sibiului este adversitatea dintre Armată și Miliție/Securitate care a culminat în momentul în care a izbucnit revoluția la Sibiu. Cred că acesta este elementul principal care diferențiază Sibiul de orice alt oraș. Pentru că în final a ajuns să se bată Armata cu Securitatea. Nu se știe și nu știu dacă se va ști vreodată ce s-a întâmplat de fapt. Doar că populația a fost prinsă la mijloc. Cei care au participat erau între ciocan și nicovală. Cei care au scăpat au scăpat. Au fost unii care însă nu au scăpat. Dumnezeu să-i ierte![15]

În consens cu cele susținute anterior, reafirm că acest microeseu nu a avut ca scop clarificarea unor istorii (imagini) ale Revoluției din Sibiu. Prin elementele prezentate am încercat să ofer cititorului o serie de elemente care să-i atragă atenția asupra **capitolului Sibiu al Revoluției Române din Decembrie 1989** și eventual să-l determine să înceapă sau să continue procesul de (re)construcție a propriei imagini despre revoluția sibiană.

Sau măcar să încerce... deoarece, alături de Timișoara și București, Sibiul a constituit în decembrie 1989 un veritabil triunghi al revoltei, dar și al jertfei. Cu cei 99 de oameni căzuți pe timpul manifestațiilor ocupă locul doi în statistica rece a morților revoluției după București, iar adăugarea celor 272 de răniți conduce ca Sibiul să fie orașul cu cele mai multe victime raportat la numărul de locuitori.

14. **Ibidem**, interviu Fesan Puiu Nicolae.
15. **Ibidem**, interviu Adrian Zaporojan.

*

*Brașov 22 decembrie. Securitate și Poligrafie**

Alexandru GRIGORIU

– Fragment –

Securitate

În cadrul înregistrărilor audio-video, la scurt timp după dezangajarea trupelor de ordine din obiectiv[1], pe un fundal în care revoluționarii strigau *„Libertate, Libertate”*, revoluționarilor rămași în fața Comitetului de Partid le era comunicat următorul mesaj: *„Atenție! Toată lumea să se îndrepte spre Securitate, spre sediul Securității! Înconjurați sediul, nu devastați nimic!... Atenție! Toată lumea merge spre Securitate!”*[2]. În apel se mai menționa că în cadrul Securității existau dosare compromițătoare și se cerea celor care urmau a se deplasa către această instituție să nu provoace distrugeri. Un alt motiv pentru care revoluționarii erau îndemnați să meargă către Sediul Securității a fost și acela de a împiedica angajații acestei instituții represive să se organizeze împotriva revoluționarilor[3].

Spre sediul Securității au plecat un număr mare de revoluționari. O parte dintre aceștia s-au deplasat cu ajutorul unui camion militar[4], iar o altă part pe jos[5]. La Securitate, conform mărturiei lui

* Fragment din cartea **Brașov. 21-22 decembrie 1989. Mărturii**, semnată de Alexandru Grigoriu, volum în curs de apariție la Editura IRRD 1989, București.

1. Prin nota telefonică nr. 197, semnată de comandantul CAAT, gl. col. Mircea Mocanu, Școala Militară de ofițeri a primit ordin de dezangajare. Această notă a fost completată la ora 11:50 de un ordin de retragere în cazărmi venit din partea comandantului A1, comandantului UM 01107 Brașov. Prin două note venite apoi la ora 12:30, respectiv 12:40, tot din partea gl.col. Mircea Mocanu, se ordona ca militarii aflați în dispozitiv să rămână pe loc și să nu facă uz de armă. Ulterior la ora 14:30 sosea și nota nr. 37, semnată de către gl. Lt. Ilie Ceaușescu, prin care se ordona trecerea la aplicarea măsurilor impuse de „starea de necesitate” ce implica executarea ordinelor venite din partea comandantului suprem. apud Marian Rizea, ***op. cit.***, p. 349-350.
2. „Brașov, Decembrie ’89 inedit”, la: https://www.youtube.com/watch?v=ch6kercWxNs, consultat la 2.04.2019.
3. Sarmași Ioan Dezideriu, SSPR, dosar nr. 4991, vol. I, f. 16.
4. Sarmași Ioan Dezideriu menționa: *Ne-am urcat într-un camion militar mai mulți manifestanți și ne-am deplasat la sediul securității*. **Idem.**
5. Petre Florian: *Atunci am început să scandăm «La Securitate, la Securitate!» și, în fruntea coloanei de manifestanți, ținând în mână un steag tricolor de pe care rupsesem stema și pe care l-am luat din clădirea Consiliului Județean de Partid, am plecat înspre sediul Securității, situat în spatele Liceului Șaguna.* SSPR, dosar nr. 5389, f. 48; Rab Arpad: *Atunci împreună cu doi vecini de ai mei, Stancu Sorin și Benea Marian, am fugit pe strada N. Bălcescu înspre Schei. La Poarta Schei m-am oprit și i-am lăsat pe cei doi să dirijeze lumea care venea în fugă înspre cele două întrări ale Securității. Între timp am fost ajuns de un tânăr (Nica Ștefan), care mi-a spus că a fost trimis de Comitetul se Salvare Națională Brașov (care se formase din petiționarii întrați în Consiliu)*

Rab Arpad, revoluționarii au fost întâmpinați de către un grup de ofițeri, cărora li s-a cerut să predea necondiționat sediul[6]. Alte mărturii amintesc faptul că nu li s-a permis accesul și au fost nevoiți să sară gardul unității și să deschidă porțile pentru a permite accesul revoluționarilor[7]. Trebuie menționat că diferențele cu privire la descrierea momentului în care revoluționarii au ajuns la sediul Securității provin și din faptul că nu toți revoluționari au intrat în sediul și curtea instituției prin același loc. O parte a acestora a intrat și prin spate, așa cum relatează Lungu Gheorghe: *Cu grupul meu am plecat spre sediul Securității, intrarea din spate – garajul. Am intrat în curte, am forțat ușile, am intrat în sediu*[8].

În interiorul sediului Securității au fost găsiți aproximativ 60-70 de cadre ale Securității. Cu excepția comandantului Bucur, care avea asupra sa un pistol Makarov, celelalte cadre erau neînarmate[9]. A fost întocmită și o listă cu membrii ai Securității care lipseau din sediu la acel moment[10]. Conform mărturiei lui Constantin Câmpeanu au fost găsite și documente rupte aruncate în butoaie de plastic[11].

Odată pătrunși în clădirea Securității o parte dintre revoluționari au început să distrugă și să fure

pentru a sigila arhiva Securității. SSPR, dosar nr. 5467, f. 36.

6. *Aici am fost întâmpinați la intrare de un grup de ofițeri (col. Bucur, col. Nițu și alții) cărora le-am cerut să ne predea incintele sediului, necondiționat.* **Idem**, f. 6. În cadrul aceleiași declarații Arpad prezintă momentul dialogului cu membrii Securității în alți termeni, precizând în acest sens că *Am ajuns la poarta securității, ne-am prezentat și l-am chemat pe comandantul Securității, col. Bucur, să ne predea cheile de la arhivă. Acesta, inițial, a refuzat, după o încercare infructuoasă de a vorbi oamenilor, apoi ne-am retras, împreună cu toți ofițerii și încă un grup de manifestanți în corpul «B» al Securității.* **Idem**, f. 36.
7. Petre Florian relata că *Ajunși aici, deși nu ni s-a permis intrarea, am sărit gardul unității de Securitate împreună cu Cătălin Doroftei, Bejgu Adrian, Bejgu Cristian, Sarmași Dezideriu, Popovici Pompiliu, etc. și am deschis toate părțile unității ca să intre coloanele de manifestanți.* SSPR, dosar nr. 5389, f. 48.
8. Lungu Gheorghe. SSPR, dosar nr. 5245, f. 8.
9. Sarmași Ioan Dezideriu, SSPR, dosar nr. 4991, vol. I, f. 16.
10. Comănici Ioan: *Am organizat un consiliu de preluarea și am sigilat arhiva scrisă și arhiva audio, i-am strâns pe toți ofițerii care erau în sediu în sala de ședințe și am întocmit o listă cu cei care lipseau.* SSPR, dosar nr. 5413, f. 7. O mărturie identică apare și în cadrul mărturiei lui Rab Arpad: *Am organizat un consiliu de preluare și am sigilat arhiva scrisă și arhiva audio, i-am strâns pe toți ofițerii care erau în sediu în sala de ședințe și am întocmit o listă cu cei care lipseau.* SSPR, dosar nr. 5467, f. 6.
11. Constantin Câmpeanu, SSPR, dosar nr. 2097, f. 8.

dintre obiectele găsite în birouri[12]. Au fost aruncate pe fereastră și distruse materialele de propagandă, tablouri care îi reprezenta pe liderii comuniști, precum și cărțile acestora[13]. La fel s-a întâmplat și cu alimentele găsite în birourile cadrelor Securității[14]. Mulțimea a fost potolită atunci când i s-a comunicat că generalul Florea devenise comandantul forțelor revoluționare și că acesta urma să ajungă la Securitate, ceea ce s-a și întâmplat[15]. Generalul Florea a ajuns la Securitate după ce fusese înștiințat, la ora 17:00, de către lt.col. Dumitru Popescu Ionel, că se primise de la comandamentul A1 o comunicare telefonică privind trecerea Securității în subordinea MApN. Însoțit de o gardă și un grup de ofițeri sub comanda căpitanului Petre Toader, generalul Florea va dispune, după ajungerea la sediul Securității, să se dubleze paza MI și va reuși să calmeze manifestanții din curtea instituției. Colonelul Claudiu Bucur raporta la acel moment că lipseau aproximativ 40 de ofițeri, care se găseau din dimineața acelei zile în misiune[16].

Una din primele inițiative ale celor care au pătruns în sediul Securității a fost acela de a verifica dacă în arestul acesteia existau reținuți. De la una din ferestrele sediului Securității un revoluționar adresa celor prezenți în curtea instituției următoarea întrebare: *Care dintre dumneavoastră lucrează la Securitate și știe că sunt deținuți aicea?*, adresându-le apoi rugămintea: *Vă rog frumos! Păstrați ordinea și liniștea!*[17] Cei care au pătruns în interior le-au cerut ofițerilor de Securitate să le arate arestul. Nu au găsit niciun reținut[18]. În clădire au fost găsiți ofițeri înarmați din cadrul Ministerului de Interne, care au fost dezarmați și cărora li s-a permis să plece din clădire în haine în civil[19]. A urmat, apoi, o întâlnire a revoluționarilor în cadrul sălii de ședințe a Securității unde s-a decis ca persoanele cu antecedente penale, tinerii care nu aveau efectuat stagiul militar și persoanele în vârstă să părăsească sediul pentru ca cei rămași să se poată organiza mai bine și să asigure paza sediului și a cadrelor securității[20].

La propunerea revoluționarilor și cu acordul generalului Florea, o parte din alimentele găsite în depozitele Securității, dar și alte bunuri, au fost direcționate către spitale, case de copii și azile de bătrâni[21]. Deoarece alimentele nu aveau aprobarea

12. Petre Daniel: *După căderea regimului am pornit împreună cu un grup mare la Securitate. Ajunși acolo, mulțimea s-a apucat de spart și de furat.* SSPR, dosar nr. 5416, f. 15; Rab Arpad: *În ciuda tuturor insistențelor noastre de a nu se sustrage nimic, se pare că lumea odată dezlănțuită nu mai poate fi oprită așa ușor, lumea a spart corpul «A» și se pare că «au dispărut» cam multe.* SSPR, dosar nr. 5467, f. 37. Chițu Corneliu relata în mărturia dată către APAR Brașov, că a văzut inclusiv un individ care încerca să fure un magnetofon, Marius Petrașcu, ***op. cit.***, vol. I, p. 100.
13. *Unii aruncau steaguri și tablouri*. SSPR, dosar nr. 5245, f. 8.
14. Toma Gheorghe: *Domnul Sfințeș a intrat în clădire și, împreună cu el, am intrat și am aruncat niște alimente și cărți cu operele lui Hitler traduse în limba română, și anume: «Național Socialismul», «Mein Kampf» și operele scrise de Nicolae Ceaușescu și două pistoale vechi, care cred că erau ornamentale, și am strigat către mulțime să nu se atingă de alimente că sunt otrăvite. Niște parizer, pui de găină, brânză.* SSPR, dosar nr. 5523, vol. I, f. 12.
15. *Cu greu am reușit să îi potolim, anunțându-i că la Brașov generalul Florea a fost numit comandant al forțelor revoluționare și că va veni în unitate. Generalul Florea a venit și a anunțat manifestanții că s-a stabilit ordinea și să se întoarcă acasă.* SSPR, dosar nr. 5389, f. 48.
16. **Armata Română în Revoluția din decembrie 1989,** ediția a II-a revăzută și adăugită, coord. Costache Codrescu, *Editura Militară*, București, 1998, p. 266-267.
17. **Brașov, Decembrie '89 inedit**, la: https://www.youtube.com/watch?v=ch6kercWxNs, consultat la 2.04.2019.
18. *Am intrat în imobil și le-am solicitat cadrelor Securității să ne arate arestul pentru a ne asigura că nu există persoane reținute din rândul manifestanților. În celule nu se aflau persoane reținute din rândul manifestanților.* SSPR, dosar nr. 4991, vol. I, f. 16.
19. Bejgu Adrian, *Am dezarmat trupele USLA*, SSPR, dosar nr. 20994, f. 17.
20. Sarmași Ioan Dezideriu *S-a luat decizia pentru a întâmpina distrugerea altor bunuri decât cele de propagandă, de a constitui un comitat revoluționar care să funcționeze în incinta Securității și a îndepărta numărul mare de oameni din imobil care se dădeau la acte de violență. Inițial am rămas în imobil aproximativ 100 de persoane, iar în urma verificărilor efectuate a identificat în clădirea popotei un număr de 12-15 persoane, bărbați, îmbrăcați în haine kaki, înarmați cu pistoale mitralieră și pistoale Carpați care afirmau că sunt cadre ale Miliției. Aceștia au fost dezarmați și li s-a dat … să părăsească imobilul în haine civile. După aceasta am hotărât ca toți revoluționarii să ne adunăm în sala de ședințe, unde am decis de comun acord ca persoanele cu antecedente penale, tinerii ce nu aveau satisfăcut stagiul militar și persoanele în vârstă să părăsească sediul clădirii pentru o mai bună organizare și pentru asigurarea pazei imobilului precum și a cadrelor securității. În incinta clădirii se aflau un număr de aproximativ 60-70 de cadre de Securitate, care, însă, nu erau înarmați; doar comandantul Securității, colonelul Bucur, având asupra sa un pistol Makarov. Comitetul revoluționarilor era alcătuit din șase membrii și s-au constituit un număr de 8 grupe a câte (5-6) persoane fiecare care au procedat la asigurarea pazei și protecția diferitelor obiective din incinta securității și zonele imediat apropiate.* SSPR, dosar nr. 4991, vol. I, f. 16.
21. Bejgu Adrian: *Am dezarmat trupele USLA, am inventariat*

Direcției sanitare, acestea au fost refuzate de către instituțiile cărora revoluționarii au dorit să le predea. În cele din urmă au fost lăsate la Spitalul Județean. În același timp, cei care au realizat transportul de alimente au fost însărcinați de către generalul Florea și cu transmiterea unui comunicat de presă către redacția ziarului „Drum Nou", dar și cu verificarea în cadrul OGA (Oficiul de Gospodărirea Apelor) a zvonurilor cu privire la otrăvirea apei, zvon infirmat de către angajații instituției[22].

Nu doar alimentele din cadrul depozitelor Securității au fost transportate către unitățile sanitare, ci și porcul *„tăiat proaspăt"* pentru generalul Zagoneanu care fusese adus la sediul Securității și care, ca și cele transportate mai înainte, a ajuns la Spitalul Județean după un periplu pe la Spitalul Neuropsihic, Maternitate și Spitalul Tractorul[23].

Cei care au ocupat sediul Securității au dorit să informeze și prin intermediul radioului faptul că această instituție se afla sub controlul revoluționarilor. Rab Arpad rememora că: *Seara, pe la ora 19-19:30, s-a propus ca cineva să meargă la sediul Radiodifuziunii Brașov și la Comitetul de Salvare Națională (instalat la Consiliu) și să anunțe că arhiva Securității a fost sigilată și la Securitate e liniște. M-am oferit eu împreună cu Nica Ștefan și am plecat pe traseul Poarta Schei, Piața 23 August, Piața Enescu, unde am vorbit cu o femeie de la Radiodifuziune care ne-a spus că nu poate introduce nimic pe post fără semnătura directorului de la telecomunicații. Ne-am deplasat la sediul Telefoanelor unde am fost asigurați că apelul nostru va intra pe post – după care ne-am deplasat la Consiliu*[24].

În noaptea de 22 spre 23 decembrie revoluționarii rămași în sediul Securității s-au organizat pe grupe asigurând paza Instituției și a cadrelor Securității.

Poligrafie

După anunțul părăsirii de către Ceaușescu a clădirii CC al PCR, o parte a angajaților Întreprinderii Poligrafice care participaseră la mișcarea de protest – grupați lângă magazinul Star, la începutul străzii Dobrogeanu Gherea[25] – s-au deplasat către locurile de muncă pentru a scoate, așa cum se exprima Vasile Gogea, „un ziar liber"[26]. Mihai Arsene, relata în memoriul său că inițial s-au deplasat către Poligrafie, cu ajutorul lui Sergiu Vîlcu, care le-a pus la dispoziție autoturismul personal, el împreună cu A. Brumaru, Vasile Gogea și soții Petrașcu, Marius și Maria. Mai târziu, conform aceleiași mărturii, a apărut și Doru Munteanu împreună cu câțiva studenți, dar și mai mulți tipografi printre care Mihai Curcan, Mihai Dumitru, Pitiș, Bunia(?), Sfetea, Zöldi, Câmpeanu și alții angajați din cadrul Poligrafiei, aproximativ 30-40 de oameni. Arsene observa că cei veniți *Erau*

depozitul de alimente, trimițând câteva camioane cu mâncare către spitale. SSPR, dosar nr. 20994, f. 17; Comănici Ioan: *Am sigilat arhiva, am sigilat depozitul de muniție, am transportat o parte din alimentele găsite în depozitul de alimente la maternitate și la Spitalul județean.* SSPR, dosar nr. 5431, f. 37; George Maier: *Între timp, dat fiind faptul că magazia de alimente a Securității era supraalimentată, am căzut de acord cu alți colegi să transportăm o parte din alimentele existente în anumite puncte – unde credeam că ar fi nevoie. Maternitate, creșe de copii și azilul de bătrâni de pe strada C-tin. Lacea, unde am distribuit alimente, apă și pături.* SSPR, dosar nr. 5016, f. 47.

22. Petre Florian: *Întrucât în magazia unității se găsea foarte multă mâncare, am cerut generalului Florea să ne permită să o ducem orfanilor și bătrânilor de la azil. Acesta a fost de acord și m-a însărcinat să duc și un comunicat de presă la sediul ziarului «Drum Nou» către populația orașului Brașov și, pentru că se anunța că apa este otrăvită, să verific situația la OGA (Oficiul de Gospodărirea Apelor n.n.) și să comunic dacă informațiile sunt reale. Am încărcat mâncarea într-un camion pe care l-a condus Petre Daniel și ne-am deplasat la leagănul de copii, lângă cinematograful Patria. Aici, cadrele sanitare care erau în sediu, ne-au comunicat că nu pot primi mâncarea fără avizul Direcției Sanitare și nu au primit decât lămâi pentru copii și ne-au anunțat că nu are rost să mai mergem la azilul de bătrâni pentru că nici acolo cadrele sanitare nu vor accepta mâncarea fără avizul Direcției Sanitare. Așa că ne-am deplasat la sediul aflat în curtea Spitalului Județean. Aici i-am predat mâncarea doctoriței Molene?, care era atunci șefa Direcției Sanitare Brașov. După aceasta am mers la redacția ziarului «Drum Nou» și am înmânat comunicatul de presă unui ofițer de armată, așa cum primisem dispoziție. După aceea m-am deplasat la sediul OGA unde angajații întreprinderii mi-au demonstrat că zvonurile cu otrăvirea apei potabile, întrucât apa care intra în oraș alimenta și niște acvarii cu pești, care ar fi fost afectați înaintea oamenilor, iar angajații OGA ar fi sistat imediat livrarea apei potabile. Am mers la Consiliul Județean și am comunicat rezultatele.* SSPR, dosar nr. 5389, f. 49-50.

23. Lungu Gheorghe, *Pe la 20:30 a venit o Dacie papuc cu un porc tăiat proaspăt pentru Zagoneanu – șeful Securității. Eu am primit indicația să-l duc la un spital ca aliment. Am urcat la etaj, am lăsat arma și am plecat cu Dacia papuc albă pe traseul Spitalul neuropsihic, maternitate, spitalul Tractorul, Spitalul Județean, unde am reușit să las porcul.* Lungu Gheorghe, SSPR, dosar nr. 5245, f. 8.
24. Rab Arpad, SSPR, dosar nr. 5467.
25. Pitiș Ioan, SSPR, dosar nr. 5371, f. 17.
26. Vasile Gogea, SSPR, dosar nr. 2097, f. 29.

însă ceea ce ne trebuia: linotipiști, zețari, paginatori, zincografi, tipar înalt de la rotativă, complex de meseriași ce ne facilita editarea și tipărirea ziarului[27].

Pentru a pătrunde în Poligrafie cei veniți au fost nevoiți să forțeze lacătele care asigurau porțile de la intrare. Directorul Întreprinderii Poligrafice, Marin Obretin, a fost primul care a opus rezistență echipei de revoluționari[28]. După ce au pătruns în tipografie acestuia i s-a cerut să predea biroul și *„cheile aferente, dar și listele operative cu angajați”*, după care, rememora Vasile Gogea, *„l-am eliberat din funcție”*, iar apoi, angajați ai Poligrafiei au fost sunați acasă pentru a veni la serviciu[29].

Mihai Arsene relata în memoriul său că el a fost cel însărcinat să conceapă *„atât în conținut, cât și în formă”* suplimentul „Libertatea” al Revistei „ATRA”[30]. Tot el este cel care, conform propriei mărturii, *a fost cel care a dat dispoziție la zincografie ca portretul lui Ceaușescu să fie barat cu gratii, cerând direct astfel, prin acest proces grafiulo-tehnologic, arestarea și judecarea dictatorilor.* Același Mihai Arsene, *a scris și editorialul din «Libertatea» ca și, mai apoi, mult evocatul articol de fond «În numele cui guvernați?»*[31].

Cei aflați în tipografie au fost contactați în jurul orei 16 de către reprezentanții FSN pentru a tipării un fluturaș cu îndemnuri la calm și ordine. De tipărirea acestora s-au ocupat cei de la tipar înalt, conduși de maistrul Ioan Pitiș[32]. Tipărirea acestora, preciza maistrul Pitiș, s-a realizat fără viza obligatorie, cu toate riscurile de rigoare. Au fost implicate în realizarea acestora trei echipe. Una de cules, una de paginatori și una de tipografi, fiind tipăriți aproximativ 8.000-10.000 de fluturași[33]. Aceștia au fost preluați de la Tipografie de către mr. Traian Dârlău în jurul orei 18, de predarea acestora ocupându-se Marius Petrașcu.

Vasile Gogea menționa că după ce a aflat că la conducerea Comitetului Județean Provizoriu se afla generalul Florea, l-a conectat telefonic pe acesta, comunicându-i că el este cel care se va ocupa de tipărirea noilor ziare, fiindu-i conferită în acel moment calitatea de membru al noului organism de putere. Cu ocazia convorbirii telefonice, a fost însărcinat și cu tipărirea unor manifeste cu apeluri la ordinea publică pe care să le răspândească în mulțimea aflată în fața Comitetului. Manifestul a fost conceput în urma ideilor oferite de către Florea și cuprindea îndemnuri la calm, întoarcerea la locurile de muncă și apărarea acestora, acțiuni fără violență etc[34].

Aproximativ în același interval orar, după revenirea la serviciu a redactorului șef al revistei ASTRA, Daniel Drăgan, acesta, împreună cu Sergiu Vâlcu și cu Vasile Gogea s-au deplasat la Comitetul județean unde a avut loc o întrevedere cu generalul Florea. Cu acea ocazie i s-a prezentat lui Florea și textul comunicatelor tipărite, cu care acesta a fost de acord[35]. În același timp celor de la tipografie li s-a comunicat că vor rămâne la dispoziția sa și că erau însărcinați cu apariția unui nou ziar a doua zi, dar și cu tipărirea de legitimații diferențiate pentru membrii Comitetului Provizoriu și pentru alți manifestanți din clădire[36].

27. Mihai Arsene, SSPR, dosar nr. 5722, vol. 1. Marius Petrașcu relatează și el că: *Între timp și-a făcut apariția și o echipă de la fostul ziar, «Drum nou», din care făcea parte, Iancu Obeală, Emil Rădulescu și Adrian Teacă. Ulterior a venit și Liviu Munteanu și un grup de colegi de la Brassói Lapok și Karpatenrundschau (...) Pe la 17:30 a sunat la telefon redactorul șef al revistei ASTRA, Daniel Drăgan, aflat de mai multe zile în concediu medical, și a întrebat dacă ne poate ajuta. Am acceptat și a venit în tipografie cu mașina sa personală, Oltcit, cred că împreună cu colegul Ion I. Daniel Drăgan.* SSPR, dosar nr. 1796.
28. Mihai Arsene, SSPR, dosar nr. 5722, vol. 1.
29. Vasile Gogea, SSPR, dosar nr. 2097, f. 29.
30. Mihai Arsene, SSPR, dosar nr. 5722, vol. 1.
31. Mihai Arsene, SSPR, dosar nr. 5722, vol. II, f.12.
32. Marius Petrașcu Octavian, SSPR, dosar nr. 1796.
33. Pitiș Ioan, SSPR, dosar nr. 5371, f. 19.
34. Vasile Gogea, SSPR, dosar nr. 2097, f. 29.
35. Vasile Gogea, SSPR, dosar nr. 2097, f. 29.
36. Vasile Gogea, SSPR, dosar nr. 2097, f. 29-30.

La sugestia lui Ioan Popa, noul ziar ce urma a fi tipărit își va schimba denumirea din Drum Nou în Gazeta de Transilvania[37] și va cunoaște un moment de impas atunci când la sediul tipografiei și-au făcut simțită prezența maiorul Bolat și Opriță Daniel. Cei doi intraseră în tipografie cu ajutorul Mariei Petrașcu, care mărturisea că: *Între timp soțul meu se dusese la zețărie să urmărească și să îndrume paginația, iar pe mine m-au sunat de la poarta tipografiei că a venit un individ, Opriță, împuternicit al FSN, însoțit de maiorul Bolat, prieten cu Daniel Drăgan, și responsabil al Securității de presa brașoveană din partea Securității. Opriță mi-a arătat o legitimație de FSN, specială, prinsă la gât cu un lănțișor și eu, încrezătoare, i-am dus la tipografie*[38]. Conform aceiași mărturii odată intrați în tipografie cei doi *au început să dea ordine și să-i ia la rost pe redactori privind textele din Libertatea*[39]. Discuțiile celor doi s-au purtat în principal cu fostul director Obretin, care, între timp, revenise în tipografie. Acest aspect a trezit suspiciunea angajaților, iar Marius Petrașcu i-a cerut soției sale să i-a legătura cu Televiziunea Română și să anunțe că în tipografia din Brașov au pătruns securiști. Totodată a luat legătura telefonică cu generalul Florea căruia i-a comunicat că *„elemente"* ale Securității se infiltraseră în Tipografie. Răspunsul generalului a fost scurt: *A răspuns că nu are niciun fel de trupe disponibile și mi-a închis telefonul*[40]. După convorbirea cu Florea, Marius Petrașcu l-a sunat pe Ioan Popa, redactorul șef al ziarului „Drum Nou", pe care l-a rugat să-l contacteze pe generalul Florea pentru a-i cere sprijinul. Din discuția auzită la telefon dintre Popa și Florea, rezulta că generalul Florea se arăta indignat atât de prezența lui Bolat la Tipografie, cât și de indicațiile lui Opriță ca revoluționarii să poarte banderole roșii pe braț, consemnul revoluționarilor era acela de a purta banderole tricolore[41]. Între timp

37. Vasile Gogea, SSPR, dosar nr. 2097, f. 30. Noua denumire a ziarului circula, conform mărturiei lui Milea Ionel, încă din timpul manifestației. Milea Ionel, SSPR, dosar nr. 4990, f. 9.
38. Maria Petrașcu, SSPR, dosar nr. 5025, vol. II, f. 25.
39. Maria Petrașcu, SSPR, dosar nr. 5025, vol. II, f. 25-26. Ioan Pitiș relata, la rândul său, că: *Securistul Bolat a venit în secția de imprimare, tipar înalt, chiar la mașina la care se tipăreau fluturașii și l-a întrebat pe Ghivrean? Laurențiu dacă are aprobare pentru ce tipărește, pentru că este ilegal ce facem*. Pitiș Ioan, SSPR, dosar nr. 5371, f. 22.
40. Marius Petrașcu Octavian, SSPR, dosar nr. 1796.
41. **Idem**.

Maria Petrașcu încerca să pună în aplicare cerința soțului. Conform mărturiei acesteia *Eu personal am încercat de mai multe ori să prind la telefon Televiziunea Română și, nereușind, am sunat-o pe soția lui Adrian Teacă de la «Drum nou», Lena Teacă, rugându-o pe ea să sune în continuare la București, la televiziune și să anunțe că la tipografia din Brașov, în care sunt ziariști și tipografi, sunt și teroriști și că armata n-a venit să intervină aici*[42].

În momentul în care la televiziune se transmitea informațiile despre ocuparea de către teroriști a tipografiei de la Brașov, Iancu Obeadă, părăsea în fugă sediul tipografiei, unde va reveni abia peste 3 ore. Motivația fugii a fost aceea că îi auzise pe Bolat și Opriță vorbind la telefon și anunțând că în Tipografie sunt numai 30 de persoane care pot fi lichidate ușor[43].

După acest eveniment la Poligrafie au fost trimise trupe de la vânătorii de munte aparținând UM 01199 Ghimbav, și elevii ai școlii Militare din Brașov, conduse de căpitanii Venecz Emric și G. Dobrescu[44]. În cursul aceleiași nopți, trupele de la vânători de munte au fost retrase și dislocate pentru apărarea rafinăriei.

Încercarea lui Marius Petrașcu de a-i reține pentru cercetări pe Bolat și Opriță – după ce îi supuseseră în prealabil la un mic interogatoriu – nu a avut succes întrucât militarii au decis să îi lase să plece liberi[45]. De altfel, Opriță Daniel, afirma în declarația către APAR Brașov, că el fusese nominalizat de la un muncitor de la ICA Ghimbav pentru a supraveghea ce se întâmplă la Poligrafie împreună cu maiorul Bolat și că banderola roșiei i-a fost sugerată de către cei care îl delegaseră. Iar în privința discuțiilor cu redactorii despre textele ce urmau să apără în noul ziar, acesta afirma că el s-a exprimat în ideea ca acestea trebuiau scrise *cu sufletul, nu cu mintea*[46].

În noaptea de 22 spre 23 decembrie în cadrul Întreprinderii poligrafice s-a depus un efort susținut pentru a realiza primul ziar liber de la Brașov, Gazeta de Transilvania, care avea parte de un redivivus în care Ioan Popa consemna: *Am apucat să vedem și ziua aceasta. Primul ziar românesc «Gazeta de Transilvania», înființată la 1883 de George Bariț și slujit apoi cu dreaptă credință de Mureșeni, își reia numele și menirea. Cât am visat la această clipă a redeșteptării! La această clipă când vom putea spune adevărul, când vom fi noi înșine nemutilați de slogane și minciună. Ziar al redeșteptării naționale, «Gazeta de Transilvania» în noua ei serie, va sluji noua, minunata pagină din viața politică și socială a României, adevărata democrație. «Gazeta» e acum în mâinile poporului, și va fi un ziar viu, ce va da glas aspirațiilor noastre cele mai înalte, va fi o tribună de exprimare liberă a opiniilor. Să fie într-un ceas bun*[47].

42. Maria Petrașcu, SSPR, dosar nr. 5025, vol. II, f. 26.
43. Marius Petrașcu Octavian, SSPR, dosar nr. 1796. Mihai Curcan relata și el că Bolat vorbea la telefon oferind informații cu privire la numărul celor prezenți în Tipografie și la activitatea desfășurată de aceștia, Mihai Curcan, SSPR, dosar nr. 5422, f. 24. Ioan Pitiș preciza că după venirea lui Bolat și Opriță, Iancu Obeadă i-a cerut să numere *toți tipografii, inclusiv redactorii, de la revista ASTRA și Drum nou, deci absolut toți... eram 42 de persoane*, Pitiș Ioan, SSPR, dosar nr. 5371, f. 20. Mihai Arsene preca în legătură cu acest eveniment următoarele: *Acolo, Iancu Obeadă, fostul secretar general de redacție de la fostul «Drum nou», mi-a spus că la magazie sunt teroriști și că Bolat ar fi declarat lui Opriță că nu am fi toți decât vreo 30, care pot fi ușor lichidați. Mi-a strigat «Fugi!», apoi el a fugit spre hala de gravare și de acolo peste gard*. Mihai Arsene SSPR, dosar nr. 5722 vol. I, f. 23, 24.
44. Marius Petrașcu, ***op. cit.,*** vol. I, p. 289.
45. Marius Petrașcu Octavian, SSPR, dosar nr. 1796.
46. Marius Petrașcu, ***op. cit.***, vol. I, p. 204.
47. Gazeta de Transilvania, Anul CLI, Nr. 13960, Sâmbătă, 23 decembrie 1989.

*

DIA, între loialitate și suspiciune (II)

Interviu cu Viceamiral (r) Ștefan DINU*
realizat de Constantin CORNEANU

Raporturile cu ofițerii DIA în cadrul Centralei informațiilor militare, cele cu ministrul Apărării Naționale și cu ofițerii de contrainformații militare, în contextul defecțiunii generalului Ion Mihai Pacepa în iulie 1978, precum și raporturile dintre conducerea Armatei Române și Nicolae Ceaușescu au făcut obiectul discuțiilor cu fostul șef al DIA din Decembrie 1989, viceamiralul (r) Ștefan Dinu. Prezentăm partea a II-a din dialogul în care sunt relevate, în premieră, gândurile și amintirile ultimului șef al DIA din perioada regimului comunist.

* Viceamiralul Ștefan Dinu a murit în data de 29 martie 2012.

Cum s-a născut legenda privind faptul că DIA a fost penetrată și controlată de către GRU și, mai apoi, a organizat o lovitură de stat în decembrie 1989?

Nu sunt în posesia ordinului de misiune a GRU privind România în decembrie 1989, însă sunt sigur că terorismul sau diversiunea teroristă a fost pusă la punct şi executată de către GRU. Am şi scris-o!

Cei 12.000 de oameni? La ei vă referiți?

10.000-12.000! Diferența rezultă din statistica intrărilor şi ieşilor din țară în decembrie 1989. Probabil nu au fost singurii, că au colaborat cu alte puteri şi s-ar putea să fi colaborat cu francezi în problema războiului radio-electronic, precum şi cu americanii în ceea ce priveşte simularea atacurilor aeriene. Îmi pun şi problema zvonisticii! Erau români care raportau că au fost atacate familiile ofițerilor din blocul cutare, iar când te duceai acolo nu era nimic. Într-o singură zi s-au primit opt sute de telefoane la Marele Stat-Major!

Un fost ofițer de contrainformații militare, Valentin Raiha, scrie într-o carte de amintiri despre faptul că DIA a avut în organigramă o rețea informativă-operativă „246" internă sub coordonarea colonelului Paul Șarpe.

„276"! Vom vorbi şi despre asta!

Reîntorcându-ne la clipa în care ați preluat conducerea DIA în 1978, ce ne puteți spune despre ofițerii care lucrau în DIA? Erau ofițeri cu studii militare făcute la Moscova și care ocupau funcții de conducere?

Şi în conducere şi pe teritoriu!

Ați reuşit în zece ani de zile de mandat să faceți ca DIA să fie mai națională?

Am reuşit graţie îmbătrânirii lor, ieşirii la pensie a unora sau altora, cum a fost cazul lui Ilie Drăgoi[1] sau alții pe care i-am întrebat dacă nu vor să se retragă.

1. Colonelul Ilie Drăgoi din DIA, fost şef al Secției a II-a din DIA care se ocupa de ofițerii sub acoperire ai serviciului secret al Armatei, avea studii militare pe linie de informații la Moscova, în anii '50, şi a fost trecut în rezervă în 1980. După Revoluție a fost reactivat, avansat general de brigadă la 18 mai 1990 şi numit la conducerea fostei Unități de Filaj a DSS-ului, integrată în MApN după 22 decembrie 1989. Generalul de brigadă (r) Ilie Drăgoi a fost implicat, din postura de consilier al Comisiei parlamentare pentru controlul activității SRI, în scandalul „Timofte - KGB".

Ca şef al DIA aţi avut o relaţie cu Nicolae Ceauşescu? V-a chemat personal să-i raportaţi ceva?

Niciodată! Se ducea ministrul şi-l dădea afară Elena Ceauşescu. Când m-a numit pe mine şef în ’78, Constantin Olteanu, care era atunci şeful Secţiei Militare şi de Justiţie din CC, m-a pregăit, mi-a dat documente să citesc şi mi-a zis că mă va primi Tovarăşul sau Tovarăşa când o să ia hotărârea. Eram primul după lista celor trei, după cum se proceda atunci. Am stat prin sediile CC şi am tot citit ştatele Direcţiei, structura etc. Eu încă nu ştiam ce este Direcţia! Pe 10 octombrie 1978, sunt chemat la CC, dar nu de Elena sau Nicolae ci de secretarul CC cu probleme organizatorice, Emil Bobu. Mă cunoşteam cu Bobu! Venea mereu pe Lacul Mamaia, la pescuit şi eu mai organizam un echipaj care îl ajuta. Ne cunoşteam! După numire, m-am dus la MApN şi m-am prezentat la şeful Direcţiei. Generalul Dumitru I. Dumitru a rămas uluit! Dumitru a fost luat prin surprindere. Tot în aceeaşi zi a primit ordin să predea legitimaţiile şi să nu mai intre în Direcţie.

De ce credeţi că i s-a întâmplat asta? Era suspectat de ceva?

Cu toţi s-a procedat în acest fel. Ion Mihai Pacepa fugise din ţară şi urma să destăinuiască secretele sistemului militar şi de securitate. În structurile DSS-ului s-au petrecut lucrurile cam la fel. Era descuranjat pentru mine să descopăr în ce lume am intrat. Am apreciat munca lui Dumitru I. Dumitru şi ce am găsit în Direcţie. Prima grijă a fost să mă documentez şi să discut cu ofiţerii din toate compartimentele, să ştiu ce e specific, ce probleme au şi pe urmă să trec la luarea unor decizii. Până atunci am lăsat problemele în mâna locţiitorului meu, Cucu, care era bun prieten cu Dumitru I. Dumitru. Referitor la modul în care DIA s-a desprins de GRU, după aprilie 1964, vă pot spune că mulţi, din cei cu studii la Moscova sau bănuiţi de legături cu sovieticii, au fost încet, încet scoşi din Direcţie. Totodată, acele şedinte de cooperare DIA-GRU care se desfăşurau anual şi-au schimbat configuraţia. În cadrul conferinţei era o primă parte în care se raportau activităţile realizate şi succesele, iar în partea a doua se discuta un plan de căutare a informaţiilor în care se transmiteau sarcini. Partea a doua nu s-a mai organizat sau românii nu au mai participat, considerând că îşi fac singuri planul care nu se supunea aprobării niciunui alt for internaţional, ci numai nouă: Marelui Stat-Major, Ministrul Apărării Naţionale. Încet, încet ne-am desprins, dar odată cu desprindere de ei am intrat sub presiunea sistemului nostru de Securitate. Suspiciunea era generală. Nu puteai să faci nicio mişcarea fără să-ţi faci treaba şi ei să nu fie în posesia acelui lucru. Când vroiam să raportăm o informaţie, ni se spunea că se ştie deja! Aflau prin cei de la Contrainformaţii Militare, gen Pavel Coruţ!

Să înţeleg că de aici s-a născut revolta şi dispreţul Armatei faţă de ideea de Contrainformaţii, precum şi comportamentul Armatei din decembrie 1989 pe care cei de la Contrainformaţii Militare îl acuză?

Această revoltă sau atitudine de împotrivire faţă de ceea ce însemna Direcţia a IV-a Contrainformaţii Militare porneşte de la maniera lor de lucru, care se întemeia pe şantaj, pe ameninţare. Când auzeai că s-a dus contrainformatorul la o discuţie cu cineva, acela săracu...Am văzut un film în care mai să facă pe ei. Nu era un semn bun că te-a

chemat cineva de la contrainformaţii. Dacă se afla, toţi îşi luau privirile de la tine. Năştea teamă, groază. Erau un organism sperietoare pentru orice şi se pricepeau să pună la cale tot felul de scenarii, acuze sau să nască o suspiciune generală. Oamenii mai greşeau! Mai scapi o vorbă, faci o glumă cu Bulă. Ei bine, acestea se întorceau împotrivă ca un blestem. Nu erai niciodată sigur că nu vei avea probleme cu cei de la Contrainformaţii!

Care au fost raporturile între dvs. şi miniştrii Apărării Naţionale? Au fost relaţii de încredere între şeful DIA şi ei?

Relaţii de încredere cu toţi!

Cât credit acorda Ministrul Apărării Naţionale informaţiilor care veneau pe linia Direcţiei de Informaţii?

După conţinutul şi valoarea informaţiilor trebuia, după părerea mea, să aibă încredere deplină şi avea. Ceea ce îi deosebea pe miniştri era nivelul lor de înţelegere şi de cultură. De pildă, într-un fel se purta Constantin Olteanu, într-un fel îşi însuşea tot ce-i duceam şi nimeni nu putea să-l îngenuncheze, în vreme ce ministrul Milea, un om mai simplu, cu orizonturi mai limitate, nu prea înţelegea. Era mai superficial! Când era întrebat de un eveniment pe care trebuia să-l ştie era în aer. Nu ştia nici măcar să mintă! Venea la mine, foc aprins: *Băi Fănică, de ce nu-mi spui şi mie?*!, iar eu îi replicam: *Tovarăşe, azi dimineaţă v-am zis!*. În fiecare dimineaţă aveam un buletin cu tot ce se întâmplă în lume şi-i spuneam că *la pagina aceea v-am rugat să reţineţi acest lucru*, cum a fost, spre exemplu cu Cernobâlul. Ministrul Vasile Milea îmi răspundea: *Lasă băi, poveştile voastre!*. Nicolae Ceauşescu avea un obicei, îi chema pe toţi, nu pentru a se sfătui, ci să-i întrebe ce ştiu şi Milea pus în două, trei situaţii de acest gen şi-a dat seama că trebuie să ştie bine treburile acelea. De fiecare dată ieşea muştruluit de-a binelea de acolo!

În dialogurile dintre dvs. şi ministrul Apărării Naţionale, precum şi cu şeful Marelui stat-Major, prezentaţi opinii privind starea de spirit a Armatei, pregătirea de luptă, viaţa politică internă, perspectivele internaţionale?

Discutam despre perspectivele internaţionale, dar nu şi despre viaţa internă a Armatei. Pentru că nu ne ocupam de ea!

Fenomenul de *perestroika* şi *glasnosti* a făcut obiectului atenţiei DIA?

A făcut vrând, nevrând. Nu era misiunea noastră! Pentru noi era importantă informaţia militară. În *perestrokia* existau nişte reforme de natură militară care puteau să intre în viziunea noastră. Am spus vrând, nevrând pentru că, probabil, la indicaţia GRU toate celelalte Direcţii de Informaţii din Tratatul de la Varşovia aveau obligaţia să ne îndoctrineze cu ce înseamnă *perestroika şi glasnosti*. În acest context, de fiecare dată, solicitau întrevederi particulare, confidenţiale, în care aveau sarcina, şefii sau ataşaţii militari, să ne informeze cu mersul reformelor din Uniunea Sovietică. Nu aveai cum să refuzi şi atunci participam la aceste întâlniri, preluam informaţiile, făceam raport, pe lângă rapoartele profesioanle şi le prezentam Ministrului, care le ducea mai departe. Duse mai departe, Ministrul era făcut praf...Era acuzat că ne aplecăm urechea la străinătate.

Dincolo de raportul scris pe care Ministrul Apărării îl ducea lui Ceauşescu exista o discuţie între dvs. şi acesta de la om la om?

În fiecare zi, aproape!

Pe acest subiect, pe perestroika?

Ministrul avea o cameră de odihnă. De regulă, prânzurile voia să le servească cu mine. Şi acolo, punând radioul să meargă ca să nu se audă, deoarece se descoperise aparatură de interceptare şi în ziduri, discutam şi îi duceam şi documente primite direct din afară cu hotărârile plenarei lui Gorbaciov în problemele economiei de piaţă, de liberă iniţiativă.

Care era poziţia ministrului Milea?

El aprecia şi mai venea cu exemple. Fiind şi membru al CPEx al CC al PCR avea obligaţia să consilieze anumite judeţe şi cum se mintea cu producţiile în agricultură, industrie era obligat

să treacă cifre fictive şi spunea: *Uite, Fănică, asta e deosebirea mare, ăia, ruşii, fac treaba ca lumea, progresează şi noi suntem sclavii unei tehnologii vechi!*.

Împotrivirea nu era în sensul de a trece la acţiune. Nu-i aproba politica! Era o politică falimentară!

Nu l-aţi simţit niciodată ca fiind un om de acţiune?

Era fricos! Înainte de a fi Ministru fusese la Cluj, şef de stat-major al Armatei a IV-a când Nicolae Militaru era comandant. Nicoale Militaru mi-a spus, până în Revoluţie, că nu avea încredere în Milea pentru că era fricos şi că nu ştia să ţină un secret. A avut necazuri din cauza lui! Cred că aşa era! Vasile Milea era un om simplu, prea deschis, îşi destăinuia off-ul şi din familie cu prea multă uşurinţă.

Ion Mihai Pacepa povesteşte că la o petrecere care a avut loc la Neptun, Milea s-a îmbătat, a căzut în genunchi şi beat fiind săruta portretul lui Ceuşescu?!

Nu cred că a ajuns până acolo, dar era mai sperios. După ce ieşea de la Tovarăşul, cobora în camera de odihnă şi îmi povestea, mai mult în lacrimi, cum l-a jignit, cum l-a umilit, zicându-i: *Măgarule, dobitocule, să nu mai calci pe aici!* şi i-a azvârlit documentele în mijlocul biroului.

Faptul că Ceauşescu îl ţinea din punct de vedere psihologic sub control pe Milea poate să fi jucat un rol important în tot ce a fost în decembrie 1989? În sensul că nu a putut să iasă din această supunere, această teamă faţă de Ceauşescu. În 1989 ar fi trebui să fie puţin mai hotărât în relaţia cu puterea politică, ori el a fost mai mult decât obedient puterii politice!

Nu aş spune că a fost obedient, ci a fost între ciocan şi nicovală. Nu voia să transmită mai departe ordinele abuzive. O singură greşeală a făcut: a cedat în noaptea aceea, la Piaţa Universităţii. Actul lui de sinucidere l-am luat şi ca o mare mustrare. Nu a mai admis să i se supună lui Ceauşescu, chiar cu preţul vieţii. Unii cred că s-a sinucis din cauza remuşcării! Actul de sinucidere a reprezentat un refuz de-a accepta ordinul lui Ceauşescu din aceea dimineaţă, când i s-a spus că îl aşteaptă plutonul de execuţie dacă nu îndeplineşte ordinul. Având în vedere că el hotărâse să nu-l execute şi nu voia să ajungă la pluton, s-a sinucis.

Generalul-maior Ştefan Guşă era un om de acţiune?

Cred că pe Guşă îl descrie bine Iliescu. El nu era un om cu o gândire profundă. Era şi el superficial, dar era stăpânit de un sentiment al funcţiei. Străduinţa lui să facă faţă acestei funcţii l-a determinat să dea nişte ordine, dispoziţii pripite, negândite.

Vă referiţi la momentul Decembrie 1989 sau şi până în acel an?

Şi până în acel an! Ştefan Guşă avea sentimentul de inferioritate în relaţia cu funcţia şi mediul în care era. În Armată erau oameni deştepţi, cum ar fi Nicolae Eftimescu, Marin Niculescu, Ilie Constantinescu, Victor A. Stănculescu. El avea gradul cel mai mic dintre noi. Nu înţeleg de ce l-a pus acolo şi nici măcar nu i-a mai dat un grad. În sinea lui era un timid, dar când punea mâna pe telefon să vorbească cu regiunile şi dădea ordine, devenea agresiv. Asta nu înseamnă conducere! Închipuiţi-vă, ce se întâmplă cu asemenea oameni în caz de război. Cum la noi numirile se făceau pe alte criterii, el a fost numit pentru că era bun prieten cu Milea care îl plăcuse. Vasile Milea a fost adus pentru că era prieten cu Olteanu, iar acestuia îi plăcea că Milea era docil. Puşi în scaunele astea erau depăşiţi. Nu şi Olteanu!

Credeţi că generalul Constantin Olteanu a fost înlocuit pentru că ar fi fost un adversar al lui Ceauşescu? E doar o legendă sau...

Pe Olteanu l-a lucrat Securitatea. El îmi povestea şi am dedus şi eu că Securitatea nu-l vedea cu ochi buni pentru că era prea înţelept şi le cunoştea metehnele. Fusese şeful Secţiei Militare şi de Justiţie în CC. Suspiciunea era un mod al tuturor dictaturilor. Au început să strecoare în urechile lui

Nicolae şi Elenei Ceauşescu că Olteanu este un om care pretinde mai multă putere decât are. Au plătit nişte ziare prin America, după ce făcuse Olteanu o vizită specială, în care au strecurat că este un potenţial conducător al României. Aceştia au luat repede ziarele şi le-au băgat sub nasul Tovarăşului şi Tovarăşei. Vă închipuiţi ce efect a produs acest lucru! Era o făcătură! I-au mai făcut lucruri de acest fel lui Olteanu. Spuneau că Olteanu ar fi beţiv pentru că şi-a pierdut şapca. Odată, ieşind de undeva, de la o unitate militară, când a intrat în maşină i-a zburat şapca din cap. Nu ştiu de câte ori nu mi-a zburat mie pălăria! Ei au zis că era beat mort. Nişte exagerări! Olteanu era lucrat pentru că era un pericol pentru ei. A fost luat de la Minister şi trimis la Primărie, după ce a făcut treabă la Primărie l-au făcut secretar pe probleme internaţionale. Eu îi mai făceam vizite şi la Primărie şi la CC. El avea o atitudine anti-Ceauşescu! Vine odată cu o carte scrisă de cineva care i-o trimitea lui Ceauşescu. În dedicaţie, autorul scria următoarele: *Tovarăşe Nicolae Ceauşescu opriţi-vă! Nu mai distrugeţi satele. Nu mai distrugeţi bisericile!*. Olteanu mă întreabă: *Măi Fănică, tu cu cartea asta ce ai face? Ai duce-o la Tovarăşul?,* la care i-am răspuns: *Dvs. închideţi ochii şi i-o duceţi. Dar de ce nu trimiţi pe altcineva?*. Nu cred că acea carte a ajuns vreodată sub ochii lui Ceauşescu.

Aţi observat la nivelul conducerii Armatei o opoziţie în faţa lui Ceauşescu sau doar nişte bârfe? Aţi sesizat că lumea ar fi putut să gândească o lovitură de stat? Ar fi fost comanda Armatei capabilă de aşa ceva?

Poate că trebuia să mai treacă nişte vreme. Armata e bună la foarte multe lucruri, dar în problemele acestea ea este prea fidelă regulamentelor şi legilor, chiar dacă în sufletul militarilor mocnea o împotrivire şi chiar dacă se dăstăinuiau din om în om, acestea rămâneau treburi de culise. Nu afişau în public nimic, decât într-o intimitate ermetizată. Trebuia să intru cu Ministrul în camera de odihnă. După ce ospătarul aducea tot ce era nevoie, închidea uşile, dădea drumul la radio şi îmi şoptea. Nimeni nu vorbea în plen. Toţi ziceau că e insuportabil.

Credeţi că cineva s-ar fi putut organiza în secret?

Cineva a încercat! Militaru...

Confirmaţi o posibilă lovitură de stat militară în 1984 despre care Radio Europa Liberă a vorbit la vremea respectivă?

Cred că se merge prea departe cu ideea de lovitură de stat! Cred că ei ar fi vrut să se ralieze unei forţe populare, ca să-l dea jos pe Ceauşescu, dar noi nu aveam educaţia necesară. Generalii români din acea vreme refuzau conceptul de lovitură de stat. Îl tratau din start ca pe ceva negativ, ca pe ceva care pune în pericol ţara. Şi ar fi fost un pericol în condiţiile în care noi eram membrii unui Tratat. Toată lumea se leagă de acordul pe care sovieticii îl dăduseră cu privire la răsturnarea lui Ceauşescu şi a dictaturii sale, dar nu a comunismului, trecând mai departe la perestroika.

Există o carte de aminitri a unui ofiţer de securitate, a lui Valentin Raifa, care vorbeşte despre o încercare de lovitură de stat militară în 1988, cu ocazia unei aplicaţii a Diviziei 81 Mecanizate! Ce părere aveţi?!

Sunt poveşti, senzaţionisme. Nu are de unde să ştie! Uitaţi-vă şi la poziţia pe care a avut-o acest ofiţer. Care era orizonul lui? Acum a apărut cartea fostului secretar al generalului Iulian Vlad, lansată la Oradea şi la fel ştie multe şi de toate.

E vorba de cartea lui Aurel Rogojan. El crede că DIA avea un ştat secret anexă de care direcţia a IV-a nu a ştiut!

Se referă la Reţeaua 276. Iau ca paralelă o situaţie cu Pavel Coruţ. Nici măcar el nu era la un nivel la care să aprecieze ce putea Armata să facă sau ce intenţiona. Era prea jos.

Deci nu s-a ridicat la înălţinea oamenilor pe care îi urmărea?

Nu! E o mare greşeală să luăm de bun ceea ce spun nişte inşi al căror orizont nu lumina nici cât opaiţul. Acum, pentru că toată lumea are libertatea de a se exprima, îşi face imagine la nivel naţional, cum că ar fi putut să ştie cei din Aiud de o lovitură de stat la nivel naţional? Lumea îl crede dacă spune că a lucrat la Contrainformaţii, după cum spune şi Pavel Coruţ că este un mare ofiţer de informaţii şi contrainformaţii. De informaţii nu a fost niciodată! Nu ştiu să fi făcut meseria asta, dar de contrainformaţii da.

Ar fi putut să fie DIA creuzetul unei posibile lovituri de stat împotriva lui Nicolae Ceauşescu? V-aţi gândit la aşa ceva?

Nu, dar v-aş putea răspunde şi eu ca Stănculescu! Să adun capital!

Cum vă explicaţi că generalul Victor A. Stănculescu a identificat nişte structuri în cadrul DIA...

Minte!

Lasă să se înţeleagă că Armata era implicată sau putea să se implice într-o lovitură de stat militară!

Nu știa pentru că era superficial. La ședințele cu Ministrul se plângea că nu are date, nu are informații. Iar eu, adeseori, îi arătam buletinele cu date: *La data de, dvs. ați avut acest buletin. Uitați. Aveți toate datele, cum se vând și proectilele și blindatele*. A înghițit-o de câteva ori. După ce a devenit Ministru, după Revoluție, eu nu mai eram acolo, dar colonelul Paul Șarpe care m-a înlocuit, mi-a spus că el nu citea buletinele. Odată, la televiziune, confundând că nu mai eram acolo, a spus că: *Nu înțelege de ce viceamiralul Dinu nu a vrut să mă informeze!*. În primul rând trebuie să-ți formezi o manieră de lucru cu Direcția de Informații, să-ți faci un stil de lucru. Olteanu începea la 7 fără 10 zi de zi. Cinci ani cât a fost el la conducere, eu eram zi de zi la 7 fără 10 la el în birou cu Buletinul. Timp de o oră nu intra nimeni acolo și înregistra informațiile. Avea memorie! Lui Stănculescu când îi trimiteai Buletinul, pentru că nu avea timp să te primească, nu-l deschide cu săptămânile! Ce pretenții să ai de la DIA?!

Respingeți acuzația!

Singura chestiune de care putea să se lege, că nu o pricepea, era această rețea 276!

276 sau 246? Care era diferența?

E aceași structură! Despre ce era vorba?! În doctrina militară a războiului întregului popor, care s-a născut după august 1968, după intrarea în Cehoslovacia, se prevedea ca în cazul în care părți din teritoriul țării ar fi fost ocupate de inamic și s-ar pierde legătura cu acele zone, trebuie să avem pregătite condiții de a menține legătura informativ. Atunci s-au creat niște grupuri de oameni pregătiți în domeniul informativ care trebuiau să rămână pe teritoriul ocupat, indiferent de ocupație: muncitor la uzină, profesor, cfr-ist ș.a.m.d. Când și când îi mai aduceam la un centru și le împrospătam cunoștințele. Dacă vreodată teritoriul ar fi fost ocupat, le spuneam să-și noteze și să ne transmită mișcările trupelor, unitățile care se constituie etc.

Să înțeleg că erau pregătiți în domeniul transmisiunilor telegrafice?

Noi îi pregăteam, rămânând însă, totdeauna, deschisă problema modului în care rezolvam această legătura. Trebuia să-i înzestrăm cu un fel de aparatură de emisie-recepție. Industria și economia noastră națională nu au putut rezolva niciodată treaba asta! Și cum niciun război nu bătea la ușă, nimeni nu s-a grăbit în acest sens!

Această rețea 246 sau 276 intra în acțiune în cazul unei invazii străine pe teritoriul României!?

Da!

Colonelul Paul Șarpe și colonelul Spătaru sunt acuzați că au plecat în teritoriu pe 17 decembrie 1989 pentru a coordona această rețea!

Nu au plecat! Șarpe era la comandă când eu eram plecat în concediu. Eu pe 17 decembrie 1989 am venit din concediu și colonelul Șarpe m-a primit. Mi-a raportat ce se întâmplă și a rămas lângă mine până ce am plecat din Direcție. Deci, nu avea cum să o conducă, pentru că nu aveam legături cu rețeaua, decât telefonice!

Era o rețea cu pregătire pur informativă sau era pregătită și pentru lupta de gherilă!?

Pur informativă!

Memorialistica lasă să se înțeleagă că această rețea...

Asta este speculația lansată de Coruț...Îi plăcea să umfle acest balon al minciunii pentru că totdeauna a avut un colț pentru Direcție.

Când făceați planurile de apărare și culegerea de informații din teritoriul ocupat, vă bazați numai pe resursele Armatei sau cooperați și cu resursele informative ale Securității?

Nu aveam cum să mă bazez pe resursele Securității pentru că nu ni le dădea niciodată. Nu aveam în plan așa ceva! Singurul plan comun cu Securitatea era că, dacă întâmplător, pică în plasa lor

o informaţie de natură militară şi putea să intereseze Armata, trebuiau să ne-o predea nouă!

De unde a apărut nevoia de-a specula pe seama reţelei 246?

Toţi cei care au declanşat un război de defăimare a Armatei au speculat tot ce se putea specula. Pentru această structură nu era publică, era frumos să apară în presă ca o descoperire a secolului: *O reţea a Armatei care nu a fost ştiută de nimeni, a fost folosită ca diversiune împotriva noastră, a poporului!*. Este vorba de o făcătură! Ăsta e adevărul! Vrea cineva să-l ştie?

Fostul comandant al Securităţii judeţului Buzău în 1989, colonelul Ilie Merce, acuză faptul că toate telefoanele care s-au primit pe 21 decembrie în Buzău, cu mesajul „Vin teroriştii! Atacă!" ş.a.m.d., aparţineau unor cadre militare în rezervă sau în retraegere!

Nici vorbă! Cine îl verifică pe el?! A azvârlit această informaţie în eter şi a avut efectul urmărit!

Cui aparţineau stimulatoarele?

Fie Securităţii, fie GRU, ăştia din Marile Puteri!

În ipoteza că ar fi fost ale Securităţii, credeţi că a existat o grupare în Securitate care nu a depus armele?

Cu Securitatea este un capitol special. În primul rând exista o mare ciudăţenie despre care nu am văzut nicăieri scriindu-se decât oficial, că dl. Iulian Vlad pe 22 decembrie dimineaţa a dat ordin să se retragă în cazărmi. Până în momentul acela nu ni se spune cu ce se ocupa Securitatea. Nu ni se spune ce s-a întâmplat cu miile de case conspirative. Nu ne-a spus nimeni oficial de unde s-a tras. Când vom lămuri această ciudăţenie? Armata a rămas în stradă, la vedere. S-a văzut când s-a tras şi când au fost omorâţi ofiţerii(?!). Securitatea nicăieri! Îmi pun problema unde au fost?! Nu spun că ei au fost teroriştii, dar ei ştiu cine au fost aceşti teroriști. Doar că, în loc să recunoască ce spunem noi, ei spun că a fost Armata. Cu asta s-au spălat pe mâini!

Cine au fost teroriştii? Cine credeţi dvs. că au fost teroriştii?

GRU. Zece, doisprezece mii de oameni ca turişti la neamuri, care, probabil, ajutaţi de spionajul sovietic din ţară, au primit tot ce le trebuia.

Ar fi dat Armata o lovitură de stat?

Armata are şi ea concepţiile şi tradiţiile ei. Eu nu cunosc în istoria Armatei să fi existat lovituri de stat!

Probabil că nu ar fi dat niciodată!

Da!

A fost Revoluţie sau lovitură de stat?

Revoluţie!

De ce?

Pentru că a răsturnat un regim comunist. Iar acest regim ne băgase pe un drum înfundat care ducea la dezastru. Nimic din ce a fost până la Revoluţie nu mai este în picioare. Mai cunoaşteţi industria de stat? Mai cunoaşteţi proprietatea de stat ca bun al întregului popor? Mai cunoaşteţi partidul unic? Acum există pluripartidism, există presă liberă, media care e şi bună şi rea.

Ar fi putut să existe în cadrul DIA, pe vremea când eraţi dvs. comandant, o grupare secretă care să fi avut o relaţie cu GRU şi să pregătească o lovitură de stat?

Niciodată! Cât timp am fost în funcţie!

Există o acuzaţie că pe 10 decembrie 1989 un grup de ofiţeri, printre care şi colonelul Paul Şarpe şi Ioan Mircea Paşcu ar fi călătorit cu un avion, cursă regulată, la Moscova![2]

Pe 10 decembrie 1989 l-am lăsat pe colonelul Paul Şarpe la comandă. Nu putea să plece de la comandă fără să ştiu! Pe Ioan Mircea Paşcu nici nu cred că îl cunoşteam!

(Va urma)

2. În mass-media din România anilor '90 s-a vorbit despre o călătorie efectuată la Moscova, pe 11 decembrie 1989, de către un grup de civili şi ofiţeri din MApN şi DIA, printre care cercetătorul ştiinţific dr. Ioan Mircea Paşcu, colonelul Paul Şarpe, maiorul Gheorghe Lungu, la *un colocviu pe tema securităţii în Balcani*. O astfel de călătorie va amplifica supoziţiile memorialiştilor din DSS privind implicarea DIA într-un posibil scenariu al unei lovituri de stat militare împotriva lui Nicolae Ceauşescu, cu concursul GRU. În volumul său de memorii intitulat **Jurnal de... „Front"** (p. 14), Ioan Mircea Paşcu va scrie că un grup de specialişti din domeniu şi câţiva diplomaţi din MAE au plecat la Moscova, pe 11 decembrie 1989, la invitaţia Academiei Diplomatice din Moscova adresată Asociaţiei de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale din România, pentru o reuniune ştiinţifică pe problematica Balcanilor. „Deplasarea a avut loc cu TAROM-ul în ziua de 11 decembrie 1989, cu revenirea pe 16 decembrie, odată cu declanşarea evenimentelor de la Timişoara, de care noi nu aveam habar. Spre Moscova, am călătorit, desigur, fără să ştim cine erau ceilalţi pasageri, cu o delegaţie a Ministerului Apărării, care mergea la o activitate pe linia Pactului de la Varşovia. Acel fapt a fost ulterior intens exploatat mediatic, ca o dovadă, chipurile, a legăturilor secrete pe care cei veniţi la putere după Revoluţie le-ar fi avut cu Armata şi cu... Moscova!?", scrie Ioan Mircea Paşcu.

*

„Convingerea mea – trebuie să ne batem până la capăt”

Petre ROMAN

În noaptea de 21 spre 22 decembrie, cu douăzeci de minute înainte de miezul nopții, Baricada de la Inter a fost luată cu asalt și asupra noastră, cei care ne aflam pe baricadă, s-a declanșat o urgie de foc din toate părțile: din față, din spate și de sus.

Din cei 81 de baricadiști ce se mai luptau să țină baricada în viață, 39 au fost uciși în acel act de barbarie ceaușistă. Cine ar fi crezut că douăsprezece ore mai târziu regimul Ceaușescu era răsturnat și abandonat, dispărut de pe scena politică? Absolut nimeni. Și totuși așa a fost. În acea noapte am plătit un groaznic tribut pentru a cuceri libertatea. Nu era decât o picătură într-o mare de sacrificii a celor patruzeci și cinci de ani de regim comunist. Am trecut într-o singură zi de pe partea greșită pe partea bună a Istoriei.

Democrația pe care am început să o construim chiar din momentul abolirii dictaturii, trebuia să fie o renaștere a națiunii române și o confluență cât mai rapidă și eficientă cu lumea occidentală. Democrația nu ne arată ce fel de oameni vrem să fim. Dar ea permite oamenilor să decidă ei înșiși ce vor să fie.

Convingerea mea, la 30 de ani de la momentul izbânzii fără egal în istoria europeană a secolului XX, este că trebuie să ne batem până la capăt. Nimeni nu ne-a cerut-o și nu ne-o cere, dar nimic nu trebuie să ne împiedice să ducem lupta pentru adevărul Revoluției Române.

Ce altceva mai bun putem face în recunoștința pentru camarazii noștri uciși mișelește la Baricadă?

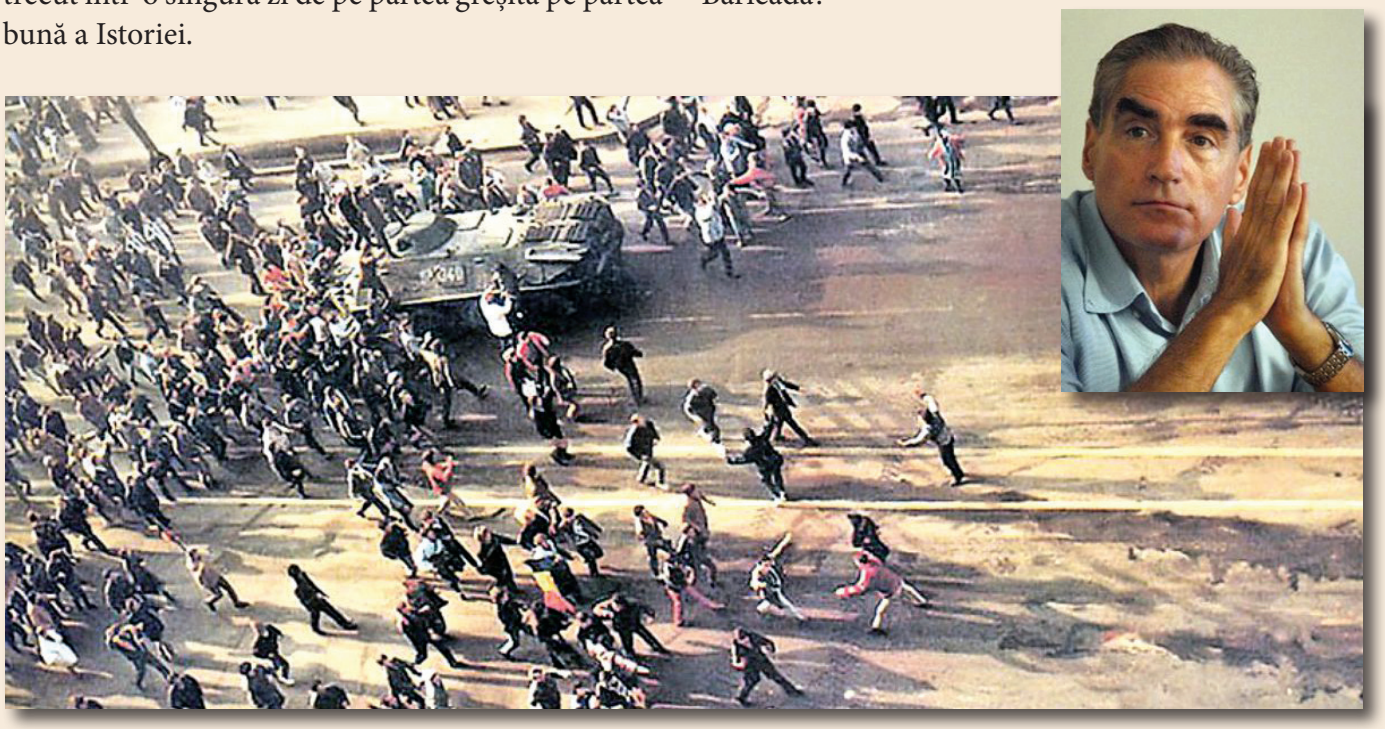

*

Nostalgie și realitate

Anamaria SIMA

Cunoaștem faptul că anii ’80, și în special anul 1989, au fost perioade profund neliniștitoare pentru populație ca urmare a condițiilor de trai inumane și a unui regim represiv. În prezent, avem însă un adevărat paradox dacă ne uităm la sondajele de opinie care ne indică faptul că mai mult de jumătate dintre români regretă „*Epoca de Aur*” și pe Nicolae Ceaușescu. La 29 de ani de la Revoluție, în decembrie 2018, un sondaj realizat de către Institutul de Studii Sociale scotea la iveală faptul că 64,3% dintre români au o părere bună despre Nicolae Ceaușescu, în vreme ce 31,7% au o părere proastă[1]. Aflată în fața unor astfel de rezultate mi-am pus câteva întrebări firești. Cum se explică ele? Oare se trăia, într-adevăr, bine în comunism? Au românii o memorie de scurtă durată asupra răului?

Câteva explicații devin necesare. Prima se referă la cei care au trăit efectiv acea perioadă. Putem considera că ei regretă, conștient sau inconștient, propria tinerețe. O altă explicație a acestor rezultate ale sondajelor de opinie are în vedere ce s-a întâmplat după 1989. Pentru foarte mulți dintre români perioada postcomunistă a fost una profund nemulțumitoare: industria s-a restructurat, mulți și-au pierdut locurile de muncă, alții au fost nevoiți să emigreze. După cum remarca cercetătoarea Magdalena Rekść, autoarea unui studiu remarcabil referitor la nostalgia pentru comunism, transformarea sistemului politic nu a fost congruentă cu creșterea materială sau a statutului social, iar costurile schimbărilor, pentru mulți oameni, au fost foarte mari. În mod paradoxal, perioada capitalistă a produs mai mulți comuniști decât sistemul însuși. Fosta clasă muncitoare – odată lăudată, acum adesea umilită – este cea mai expusă resentimentelor[2]. Idealizarea trecutului devine astfel un refuz al prezentului. Neobișnuiți cu imprevizibilitatea unei societăți aflată într-o continuă mișcare, așa-zisa stabilitate a regimului comunist le-a devenit multora dezirabilă.

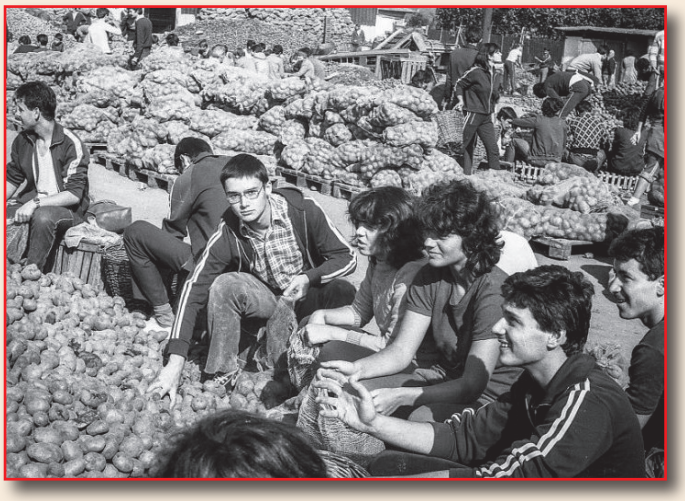

* O parte a ideilor prezentate în articol au fost dezvoltate de către autoare în cartea sa în curs de apariție, *Vârstele omului nou. Viața cotidiană în ultimul deceniu al regimului comunist din România.*

1. Radu Eremia, „Sondaj. Topul președinților României, după simpatia populară. Ce părere au românii despre foștii șefi de stat”, în *Adevărul*, 26 decembrie 2018, accesibil la https://adevarul.ro/news/politica/sondaj-topul-presedintilor-romaniei-simpatia-populara-parere-romanii-despre-fostii-presedinti-1_5c235362df52022f75ea9704/index.html, consultat la data de 27 decembrie 2018.

2. Magdalena Rekść, **Nostalgia for Communism in the Collective Imaginations**, în ***Procedia – Social and Behavioral Sciences***, Vol. 183, Mai 2015, p. 106.

De asemenea, nostalgicii perioadei de dinainte de 1989 nu regretă regimul în ansamblul său. Ne îndoim că există oameni care regretă cozile, penuria de alimente, umilințele zilnice, programul redus la electricitate și apă, frigul din case sau politica pronatalistă. Așa cum afirmam, regretul lor este față de acea stabilitate care, în realitate, în anii '80 nu a existat. Viața devenise mai mult decât imprevizibilă. În *„Epoca de Aur"*, populația nu beneficia în mod constant de alimentele de bază: mersul la cumpărături nu însemna neapărat și achiziționarea vreunui produs. Au fost multe cazuri în care, după o zi de alergat de la o coadă la altă, oamenii s-au întors acasă cu plasele goale. De asemenea, membrii clasei muncitoare atât de ovaționați în textele propagandistice, nu știau la sfârșitul lunii cât la sută din salariu urmau să primească, după ce regimul a avut grijă să adopte tot soiul de decrete aberante. Foarte mulți dintre nostalgici susțin superioritatea regimului comunist, dând ca exemplu stabilitatea locului de muncă, dar uită că tot în anii '80 au apărut disponibilizările și trimiterile în concediu fără plată, ca urmare a faptului că întreprinderile nu mai funcționau la capacitate normală.

Starea de spirit a populației în anii '80

Întorcându-ne acum la starea de spirit a populației în anul 1989. Cum putem să aflăm care era aceasta? Dacă ar fi existat atunci sondaje de opinie lucrurile ar fi fost mult mai facile. Neavând însă la îndemână acest instrument consider că un mijloc obiectiv este cel oferit de rapoartele întocmite de Securitate[3]. Parcurgerea acestora mi-a relevat faptul că în cadrul lor erau tot mai des utilizate următoarele sintagne: *„stare de spirit negativă"* sau *„stare de spirit încordată"*, atunci când se se refereau la muncitorii din fabrici sau la locuitorii din orașe și sate. Nemulțumirile populației aveau în vedere: penuria, cozile interminabile, lipsa apei calde, lipsa căldurii, a energiei electrice. De asemenea, cetățenii acuzau ipocrizia regimului care pretindea că are drept principală preocuparea bunăstarea națiunii și grija față de om.

Exasperarea populației reiese nu doar din rapoartele securității, ci și din scrisorile trimise

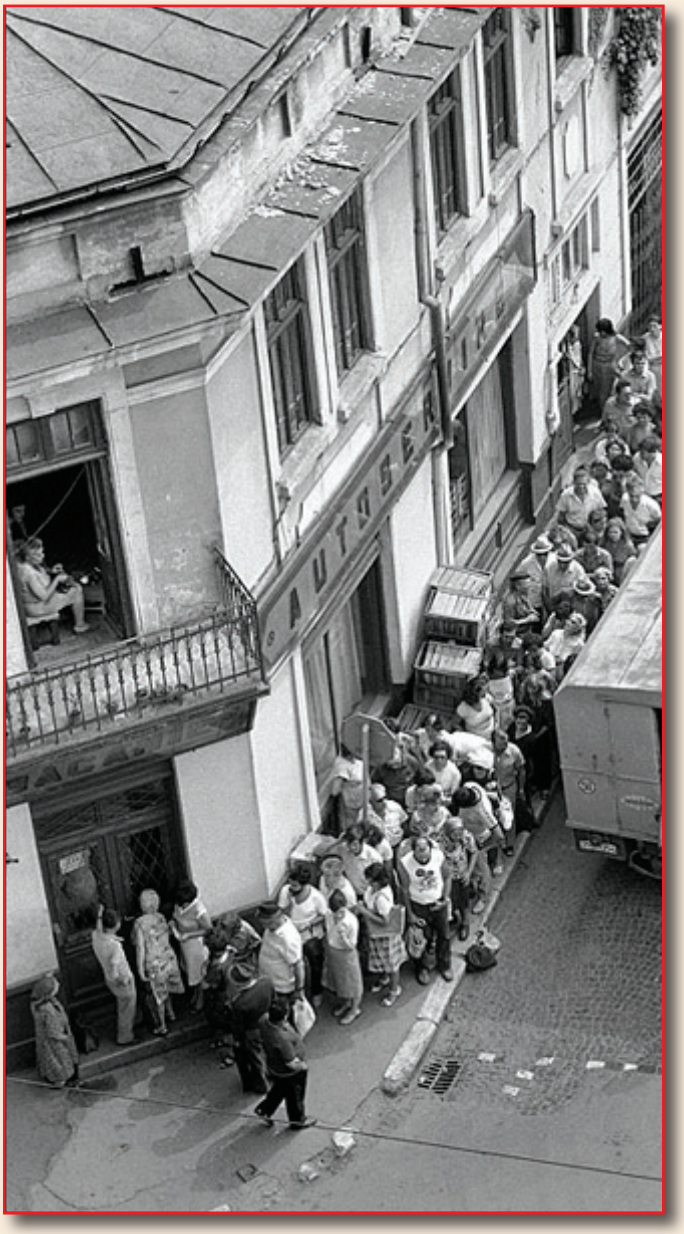

de români postului de radio Europa Liberă, dar și *„iubiților conducători"*. În aceste documente am întâlnit de mai multe ori comparația cu perioada celui de-al doilea război mondial sau cu cea imediat următoarea ceea ce demonstrează gradul de insuportabilitate la care se ajunsese. De pildă, o persoană din Cugir, adresându-se unei cunoștințe din București în octombrie 1989, sublinia faptul că *nici în timpul războiului nu era așa foamete și mizerie… Nu se găsește încălțăminte, pastă de dinți, de bărbierit, nimic… Nu înțeleg până când vor mai tolera asemenea lucruri*[4].

Pe parcursul anilor '80 a existat o acumulare continuă de resentimente și nemulțumiri justificate ale românilor. Într-un studiu recent, psihologii Ana

3. Alexandru Purcăruș, **«Cu aripile tăiate». Starea de spirit a populației în anul 1989**, în ***Caietele Revoluției***, nr. 5 (70), 2017, p.106-107.

4. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 394, f. 100.

Muntean și Anca Munteanu, au susținut că întregul experiment comunist reprezintă o traumă la nivel individual și colectiv. *Descrierea condițiilor de viață curentă din perioada comunistă face impresia unei liste lungi de factori de risc afectând majoritatea populației. Adversitățile vieții curente din acel timp, acționând simultan, de durată, pot fi calificate ca traumatice, căci ele amenințau viața, integritatea fizică a individului, precum și a persoanelor semnificative cum ar fi părinții, copiii, și puteau declanșa răspunsuri de frică, neputință sau chiar oroare*[5]. Putem să ne gândim că evenimentele anului 1989 au fost pentru populație picătura care a umplut paharul.

În acest context, e necesar să introducem și câteva nuanțări. Deși avem o stare de frustrare la nivel general, pentru o bună parte a cetățenilor, aceasta s-a transformat în apatie și resemnare. Un semn al acestei apatii constă în faptul că în ciuda nemulțumirilor legate de rezultatele deciziilor Congresului al XIV-lea, practic nu au existat conștiințe care să-și asume gestul de a preda carnetul de partid. Pe de altă parte, chiar dacă nemulțumirea era generalizată, Securitatea deținea din plin controlul, iar eventualele grupuri de nemulțumiți nu puteau comunica între ei și nici nu se puteau organiza.

În concluzie, observatorii externi au fost nedumeriți de pasivitatea populației, unii spunând în derâdere că mamaliga nu explodează. De fapt, presiunea socială și tensiunile acumulate atinseseră un asemenea nivel încât era nevoie doar de un detonator. În momentul în care la Timișoara au apărut primele victime soarta dictatorului a fost pecetluită chiar dacă unda de șoc nu s-a propagat imediat până la București.

5. Ana Muntean, Anca Munteanu, **Violență, traumă, reziliență**, Iași, *Editura Polirom*, 2011, p. 48.

*

ACTIVITĂȚI

În anul împlinirii a 30 de ani de la izbucnirea, desfășurarea și victoria Revoluției române din decembrie 1989, Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989 a continuat organizarea de conferințe dedicate acestui moment aniversar.

EXILUL ROMÂNESC ȘI CONTRIBUȚIA LUI LA ERODAREA REGIMULUI CEAUȘESCU

Conferința a fost susținută de conf. univ. dr. Adrian Niculescu, iar pe parcurs au luat cuvântul Gelu Voican Voiculescu – director general IRRD, Petre Roman – fost Prim-ministru, Victor Babiuc – fost Ministru al Apărării, precum și alți invitați.

În cadrul conferinței a fost prezentat rolul jucat de personalități precum Mihnea Berindei, Monica Lovinescu, Emil Hurezeanu, Nicolae Constantin Munteanu și Ion Rațiu în condamnarea regimului comunist instalat în România după 1948 și a dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu. De asemenea, a fost evidențiată importanța unor publicații precum *Free Romania* – apărută în 1940, *B.I.R.E.* – apărută în Franța, *Curentul, La nation roumaine* și *România Liberă* – în versiunea apărută la Budapesta în 1988.

ROMÂNIA, TRATATUL DE LA VARȘOVIA ȘI „DOCTRINA BREJNEV"

Tema centrală a conferinței a fost relația României cu statele membre ale Tratatului de la Varșovia, la momentul Revoluției române din decembrie 1989.

Principalele aspecte dezbătute care au vizat conținutul *Comunicatului către Țară al Consiliului FSN*, în care se făcea referire la respectarea angajamentelor internaționale ale țării noastre. De asemenea, s-a pus în discuție subiectul referitor la o improbabilă intervenție a URSS în România cu scopul împiedicării revenirii lui Ceaușescu.

Au luat cuvântul dr. Gavriil Preda, dr. Laurențiu-Cristian Dumitru, dr. Constantin Hlihor, iar pe parcurs au luat cuvântul Gelu Voican Voiculescu și Constantin Corneanu.

A consemnat Sorin STAICU

*

Salutăm adoptarea de către Senatul României a **Legii pentru recunoașterea orașului Iași drept inițiator al Revoluției române din decembrie 1989.**

Senatorii Varujan Vosganian și Hadârcă Ion, inițiatorii legii, au menționat rolul membrilor Frontului Popular Român și al ieșenilor ca inițiatori ai Revoluției române. Chiar dacă protestul a eșuat, inițiatorii fiind arestați și anchetați, acesta a mobilizat masiv forțele Securității, având un rol important în desfășurarea evenimentelor revoluționare de la Timișoara și București.

Despre momentul revoluționar Iași s-au exprimat numeroși istorici și au fost culese mărturii de la participanți. Toate converg în a demonstra faptul că la Iași a existat o acțiune de protest care ar fi putut să fie scânteia declanșatoare a Revoluției române dacă nu ar fi fost înăbușită în forță și inițiatorii ei arestați.

În consecință, recunoașterea calității de inițiator al Revoluției române din decembrie 1989 este un act de restabilire a adevărului istoric și de dreaptă judecată pentru Municipiul Iași.

Adoptată de Senatul României, legea se află în prezent în dezbaterea Camerei Deputaților.

COMUNICAT
DUPĂ 30 DE ANI: REVOLUȚIA ROMÂNĂ LA WASHINGTON DC

În perioada 21-29 octombrie la Washington DC SUA, delegația română condusă de Petrică Dorin Balint, coordonator Proiect, a participat la prima etapă a Programului **„După 30 de ani. Revoluția Română. Un studiu al dezvoltărilor democratice”**, dedicat aniversării a 30 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989. Evenimentul a fost organizat de S.S.R.M.L. prin Secretar de stat Laurențiu Florian COCA, în parteneriat cu Universitatea George Washington și Federația Națională Loja de Onoare a Revoluționarilor din Decembrie 1989, cu participarea Universității de Vest Timișoara și a Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989.

Această primă etapă a cuprins întrevederi cu oficiali ai Departamentului de stat American, ai Ambasadei României în SUA și ai Universității George Washington. De asemenea, pe lângă organizarea unui eveniment major cu public, au avut loc recepții, dineuri, seminarii și vizite la instituțiile democrației americane: Congresul American, Biblioteca Congresului, Curtea Supremă de Justiție.

Evenimentul istoric, cultural și educațional a avut un real succes și a readus în prim plan faptele de vitejie și eroismul de care a dat dovadă poporul român în acel sângeros Decembrie ’89, în lupta cu un stat totalitar, instaurat în România de dictatorul Nicolae Ceaușescu.

În cadrul aceluiași program, în data de 23 Octombrie, la Muzeul Universității George Washington, s-a desfășurat conferința **„După 30 de ani: Revoluția Română din 1989”**. În prezența unui public impresionant a avut loc un dialog cu excelența sa dl George

Cristian Maior, ambasadorul României în SUA și Dr. Dennis Deletant, profesor de studii românești de la Univesitatea Georgetown, despre lupta pentru democrație din 1989, consolidarea democrației în România și importanța României la securitatea regiunii.

La acest eveniment au mai participat Liviu Voinea – reprezentantul României la FMI, Jennifer Fox – Director Trezorerie SUA pentru Programe Internaționale, Marlene Laruelle – Director al Institutului de Studii Europene, Ruse și Euroasiatice, diplomați, istorici, luptători în Revoluție, cadre universitare, studenți și oameni de afaceri interesați de România.

Delegația română a mai avut întrevederi cu Donna Scarboro – Vicepreședintele Universității George Washington, Ewie Downie – Decanul Colegiului de Arte și Științe al Universității George Washington și Dr. Col. Cătălin Constantin Mihalache – Atașat al apărării, militar, aero și naval la Washington.

De asemenea, coordonatorul Proiectului, Petrică Dorin Balint, a avut onoarea de a purta discuții cu Philip Reeker – adjunctul Secretarului de Stat American pentru Afaceri Europene și Euroasiatice din cadrul Departamentului de Stat al SUA, pe tema **„1989 – An decisiv pentru Europa”.**

În încheierea Programului, au fost stabilite parteneriate pe o perioadă de 5 ani pentru promovarea Revoluției Române și a idealurilor sale, dezvoltarea schimburilor culturale și educaționale, cercetarea în domeniile legislativ, societate civilă și apărare, precum și pentru consolidarea relațiilor româno-americane, Universitatea George Washington arătând un real interes de colaborare cu Guvernul României.

„Nu trebuie să uităm că Revoluția este un bun istoric, al unui întreg popor, un act înfăptuit de oameni pentru oameni, cu curaj, spirit de sacrificiu și dârzenie în numele unor idealuri sfinte. Revoluția Română din Decembrie ’89 trebuie să rămână a poporului român, a celor care au înfăptuit-o, nu doar pentru a fi scrisă în Cartea de aur a Istoriei neamului, ci și pentru imaginea noastră ca popor și țară”, a declarat Petrică Dorin Balint, coordonator Proiect.

SECRETAR DE STAT
Laurețiu Florian COCA

*

Comunicat

La un an de mandat ca Secretar de Stat, aduc mulțumiri în primul rând urmașilor de Eroi-Martiri, revoluționarilor, noiembriștilor și persoanelor care au avut de suferit în urma revoltei de la Lupeni, familiilor acestor **eroi ai istoriei recente**, persoane deosebite, cărora sunt mândru să le fiu contemporan și pentru care mi-am desfășurat întreaga activitate în SSRML. Mulțumesc Colegiului Consultativ al Revoluționarilor, pe care, la reînființare, l-am extins și la celelalte categorii de beneficiari ai Legii 341/ 2004, fiind normal ca ei să se poată implica în mod direct în elaborarea, modificarea și completarea actelor normative.

Le mulțumesc membrilor Cabinetului Demnitarului și tuturor angajaților instituției, pentru eforturile lor, alături de care am trecut prin mai numeroase și mai dificile probleme decât am prevăzut în prima lună de la numirea mea, când am participat la programul aniversar și comemorativ, în București și în țară, la 29 de ani de la victoria Revoluției Române din Decembrie 1989.

Sunt recunoscător numeroșilor noștri parteneri și colaboratori, din Parlamentul României, din ministere, IRRD, din alte autorități publice, reprezentanților societății civile și, mai ales, câtorva universități și școli doctorale (printre care Timișoara, Iași, Brașov, București), care au înțeles cât de necesar este să conlucrăm pentru stabilirea adevărului referitor la Revoluția Română și păstrarea memoriei naționale privind lupta anticomunistă din perioada 1945-1989.

Mulțumesc, nu în ultimul rând, dar în urma celorlalți, fiindcă noi ne aflăm în slujba tuturor românilor, Guvernului Dăncilă, care este și rămâne pentru alegătorii LIBERI cel mai performant guvern postdecembrist, cu o politică publică și o administrație ce surclasează net ceea ce au reușit celelalte guverne.

Vă doresc un sfârșit de an bun, cu sănătate și împliniri.

Secretar de Stat

18 noiembrie 2019, București

Laurențiu-Florian COCA

Adresa: Piața Presei Libere, nr.1, corp B, etaj 3, sector 1, București
tel: (4021) 319.86.26, (4021) 319.86.27; fax: (4021) 319.86.28; e-mail: cabinet@sspr.gov.ro / relatiicupublicul@sspr.gov.ro
www.sspr.gov.ro

Buletinul Arhivelor Militare Române, respectiv revista Document, nr. 3/2019, marchează împlinirea a 160 de ani de la înființarea Statului Major al Apărării, la 12 noiembrie 1859, printr-o serie de studii dedicate modului în care această instituție-etalon a Armatei României a acționat de-a lungul timpului.

Prestigioasa revistă evidențiază faptul că după înfăptuirea actului Unirii, în anul 1859, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a luat măsuri pentru crearea unui organ superior de conducere a instrucției ostășești, iar prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83, din 12 noiembrie 1859, a fost înființat Corpul de stat major general al Armatei Principatelor Unite.

Pe lângă tradiția îndelungată, revista se distinge prin nivelul științific ridicat al studiilor și prezența unor nume consacrate de autori români.

Sunt de remarcat studiile privind activitatea **Generalului Ștefan Panaitescu – șeful de stat-major al Comandamentului Trupelor din Transilvania**, semnat de col. (r) prof. univ. dr. Ion Giurcă, precum și cel prvind **Lecția de demnitate a generalului Ilie Șteflea**, semnat de comandor (r) Marian Moșneagu.

*

În curând, în Biblioteca IRRD 1989

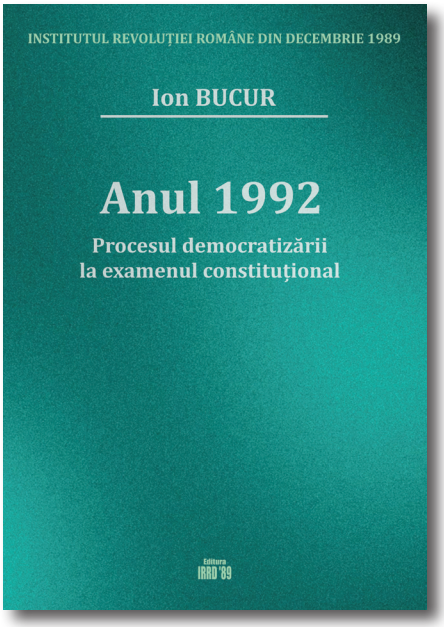

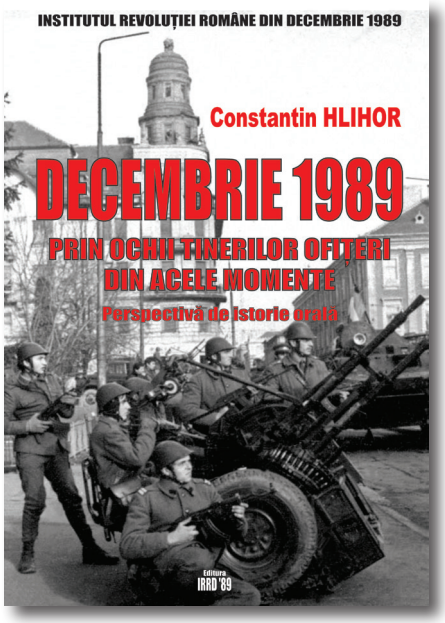

*